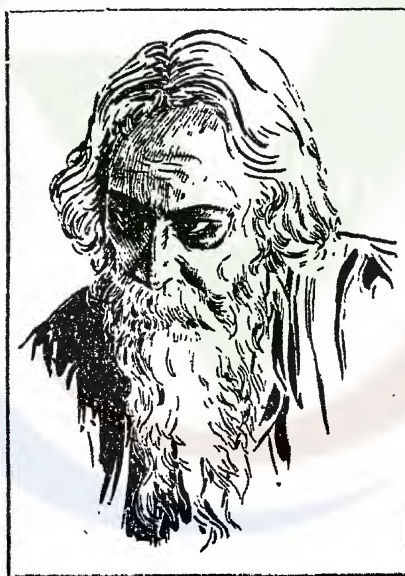

సాహిత్యమాల : 71.

సాహిత్యజగత్తు

రచింది నాథుల గూరు.

విశ్వసాహిత్యమాల - రాజమండ్రి.

సాహిత్యజగత్తు

రవీంద్రనాథ టాగూరు

CHECKED - 1963

సారపుధర్మమున్ విమలసత్యముఁ బాపముచేత బొంకుచేఁ
బారము పొందలేక చెడఁబాటినదైన యవస్థ దక్షులె
వ్వార లుపేక్షసేతు రది వారల చేటగుగాని ధర్మని
స్తారకమయ్య సత్యశుభదాయక మయ్యను దైవముండెడిన్.

— తిక్కన

విశ్వసాహిత్యమాల - రాజమండ్రి.

ప్రథమముద్రణ 1959.

ప్రతులు వేయి.

వెల రు 2-50

మెజిస్ట్రేట్ ప్రెస్,
రాజమండ్రి.

స్వ విషయము

1935 లో విశ్వసాహిత్యమాలను ఆరంభించుటలో మా ఆశయం ఆంధ్రప్రజలకు జాతీయ అంతర్జాతీయ రాజకీయాలపై నా, రాజకీయ సిద్ధాంతాలపై నా ఉత్తమగ్రంథాలను తేటతెలుగులో అందించడమే. అటుతరువాత దేశచరిత్రలు, జీవితచరిత్రలు, వైజ్ఞానిక గ్రంథాలేగాక నవలలు, కథలు, నాటకాలు, మొదలైన వాటిలో సుప్రసిద్ధమైనవి యెంచి, అనువదించి, ప్రచురించాలని నిశ్చయించాము.

విశాలాంధ్రలోని మూడున్నరకోట్ల ఆంధ్రులకు నేడు తమదేశం, తమ భాష, తమ జీవితం నూతనపంథాలో, క్రొత్త ఆశలతో అభివృద్ధి పరచుకొనేందుకు అవకాశం కలిగింది. అందులకై మంచి గ్రంథాలు ప్రచురించడం ఎంతేనా అవసరం. ఆ విధిని విశ్వసాహిత్యమాలకూడ యథాశక్తిగా నిర్వహిస్తుందని మనవి.

ప్రస్తుత విషయం. విశ్వకవి రవీంద్రుని గ్రంథాలు తెలుగులో ఎందరో ప్రచురిస్తూన్నారు. అదివరలో అనువదించబడి, ప్రచురింపబడినవికూడ మరల మరల అనువదించి, ప్రచురిస్తూన్నారు. ఎందుకు? లాభంకోసం. సందేహంలేదు. కాని, సాహిత్యరంగంలో కేవల లాభాపేక్షయేగాక లోకకల్యాణం చేకూర్చు సుద్దేశ్యముకూడ నుండియేతీరాలి. అట్లుగాక కేవలమూ అర్థాపేక్ష మాత్రం ఉంటే గ్రంథప్రచురణ దుష్ఫలితాలకే దారితీస్తుంది.

“సాహిత్యజగత్తు” అనుపేరు యీ వ్యాసావళికి నేను ఉంచి నదే. నా మిత్రులొకరు యీ వ్యాసములను వంగభాషనుంచి

అనువదించి నా చేత నిడి రెండేండ్లు కావచ్చినది. ధనాభావముచే ప్రచురించలేక కొందరు ప్రచురణకర్తలను కోరినా లాభంలేక పోయింది. వారికి కావలసినవి నవలలు, కథలు మాత్రమే. అవై నా గ్రాంథికభాషలో ఐతే లాభంలేదంటూవచ్చేరు. చివరకి నేనే ప్రచురించాలని నిశ్చయించా. గ్రంథస్థమైన భాషను నాయుష్టం వచ్చినట్లు సవరించుకొనే స్వతంత్రం ఉన్నా, యీ గ్రంథంలోని విషయాన్ని బట్టి గ్రాంథికభాషనే ఉంచాలనిన్నీ నిశ్చయించు కున్నాను. వ్రాతప్రతిలో దీనిని చదివిన మిత్రులు యెంతో మెచ్చు కున్నారు. గ్రాంథికం వ్రాయడం, అందులోనూ తప్పులు లేకుండా వ్రాయడం చాలాకష్టం. పండితకవులైన శ్రీ మల్లంపల్లి శరభేశ్వర శర్మగారు వ్రాతప్రతిని సరిచూచి, సవరించుటలో ఎంతో శ్రద్ధ వహించేరు. వారి కెంతో కృతజ్ఞుడను. నా కోరికను మన్నించి శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు “సాహిత్య జగత్తు” కు “కృతాంజలి” పేరిట పరిచయ వాక్యములను వ్రాసి యిచ్చిరి. అందుకు వారికి కృతజ్ఞుడను.

వంగభాషనుండి యీ వ్యాసముల ననువదించుటకు ఆమో దించిన శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి (కేంద్రప్రభుత్వపు ఉపమంత్రి) గారికిన్నీ, అనువాదకలకున్నూ నా కృతజ్ఞతాపూర్వక వంద వములు. సెలవు.

రాజమండ్రి }
15-11-59

మహీధర జగన్మోహనరావు
సంపాదకుడు.

కృతాంజలి

ఈ గ్రంథమునకు పీఠికాదులైన ఆధునికలాంఛనము లక్కఱ లేదని పూర్తిగా తెలిసియు వ్రాయుచున్నాను. ఇది, అది కానేకాదు. ఏతద్ గ్రంథప్రకాశకుల ప్రేమస్విన్నమైన స్నేహానురోధముముందు నాకు ఒడలు తెలియకపోలేదు. కాని, దీనికి చదువరినై యుండినపుడు నేను నిలచినది భౌతికప్రపంచమునఁ గాదని యిప్పుడు చెప్పుకోగలుగుచున్నాను. విశ్వఖ్యాతమైన యొకానొక 'సాహిత్యవేది' కభిముఖుడనై కృతాంజలి చగుట కింతకంటె నావంటి యచ్చతెనుఁగువానికిఁ దరుణము లేదు.

వంగదేశీయుఁడు సుప్రతిష్ఠావంతుఁడు నగు రవీంద్రనాథ టాగూరు సాహిత్యహృదయకలశాబ్ధినుండి చిందిన కొన్ని ఆనంద రసబిందువు లిట్లు గ్రంథాకారము నందినవి. వంగముననో, ఆంగ్లముననో చదివి తాను టాగూరుగారి యీ సాహిత్యవిమర్శన విధానమునకు ముగ్ధుడై ఒక భావుకుఁడు కొన్ని వ్యాసము లిటు లనువదించి తెలుఁగువారి కీచ్చెను. ఈ యనువాదకర్త కలమునకు యశోవాంఛామక్షీరసము అంటుకొనకుండుట చూడఁగా, ఈ కాలమునకు మిక్కిలి ఆశ్చర్యముగానే యుండును. పేరునకుఁగాక వస్తుతః ఆయన సహృదయత్వము మనలో నెల్ల తీరులఁ బరిమళించుచునే యుండును. అస్తు !

జగన్మోహనమైన కవిత్వము చెప్పి 'నోబులు' బహుమానమునకు రచితాంజలి యగు రవీంద్రు నంతవాని సాహిత్యసమీక్షాదృష్టి యెట్టిదై యుండెనో తెలుగువాఁడు తెలిసికొనుటకు హాంఘించును. ఆ పిపాసను తీర్చుట కీ యనువాద మావశ్యకమై చరితార్థ మగుచున్నది. ఇందు, సాహిత్యము - సాహిత్యసామగ్రి - సాహిత్యవిచారకుఁడు - సౌందర్యబోధము - విశ్వసాహిత్యము - సౌందర్యము : సాహిత్యము - సాహిత్యసృష్టి - సాహిత్య తత్త్వము - అను నెన్నిది రీతి కలు కల వ్యాసము లున్నవి. అన్ని వ్యాసములందును సాహిత్యవిచార మంతర్వాహిని. ఎంత యెవరు చెప్పినను సాహిత్యానందము సహృదయ హృదయానుభవైక వేద్యమే కాని నిర్వచనీయాంశము కాదు. ఈ మాట 'పల్లవి' గాఁ జేసికొనియే మన ప్రాచీనాలంకారికులు సహస్రముఖముల సంపుటములు సృష్టించి, సాహిత్యతత్త్వమును గానము చేసి యున్నారు. వానిలో భిన్నములైన ప్రస్థానము లున్నవి. రవీంద్రుఁడ కా యాలంకారికవాదములతోఁ బరిచయము లేకుండుట సంభవము కాదు. ఆయన సంస్కృతభాషలోని రామాయణమును కాళిదాసకృతులను చదివి వెలువరించిన యానందభేలనము విశ్వమోహనముగా నున్నది. ఆయన గొప్ప గడుసరిగా సాహిత్య చర్చ చేసి చూపుచున్నాఁడు. రీతి - వృత్తి - వక్రొక్తి - ఔచిత్యము - అలంకారము - రసము - ధ్వని ఇత్యాదులు సంస్కృత సాహిత్యగ్రంథములలో అవిరళముగా వినిపించు పరిభాషాపదములు. వానిని రవీంద్రుఁడు చాల విరళముగా వాడుకొన్నాఁడు.

సత్యము - శివము - సుందరము - సంగీతము - శిల్పము - చిత్రము - రూపదక్షత - విశ్వసాహిత్యము ఇత్యాదికమైన కొత్త నామ కరణములతో ఆయన సాహిత్యసమీక్ష చడుచుచున్నది. అంగ్ల సారస్వతపరిచయము లేనివారిలో నిది నూతనకాతుకము చేకర్తించుటకు జేసిన పనితనమా ! అనిపించును. రవీంద్రుడు ప్రాచ్య భాషాగ్రంథపరిశీలనములో నెట్టి వైదుష్యము గడించుకొనెనో, ఆయన అర్జించుకొన్న పాశ్చాత్యవాఙ్మయపాండిత్యమును దాని కిబ్బడి యగు బలము కలది యనుట లోకవిదితము. 'సౌందర్యము' ను గూర్చి ఆయన చేసిన గభీరమైన వ్యాఖ్య నూత్నరమణీయమైనది. ప్రాచ్యసాహిత్యవిమర్శకు లీ పేరితో దాని నితగా స్తుతింప లేదు. రవీంద్రుడు 'రమణీయార్థప్రతిపాదక శబ్దస్వరూపము' సాక్షాత్కరింప జేసికొని, సహజప్రతిభాసాభాగ్యముతో 'సౌందర్యబోధము' ను గూర్చి పాశ్చాత్యపద్ధతిలో మనకు గొప్ప వ్యాసములు ప్రసాదించెను.

ఈ వ్యాసములలోని చాల వాక్యముల లోతు చూచినగాని యర్థము కాదు. ఆయన తన వక్తవ్యవిషయము స్పష్టముగా లేదని మరల మరల వివరించుటకు యత్నించెను. ఆయన స్వయము విశ్వకవి యగుటచే కావ్యరచనలోవలె నొక్కొక్క యూహను ఉదాహరణపురస్కరముగా నెట్లెట్లు ఉల్లేఖించిన నది పాఠకుని హృదయమునకు ఒత్తుకొనునో యట్లు వ్యాసరచనలో కవితాలీల ప్రదర్శించెను.

రవీంద్రుని సహజసనాతనహృదయమున కీ క్రిందివాక్యములు దాహరణముగా భావింపఁగలము:

“భగవానుని యానందస్పృష్టి తననుండి తానే యుత్సారితమైనది. మానవహృదయసంబంధియైన యానందస్పృష్టి దాని ప్రతిఛ్ఛని మాత్రమే.”

“సాహిత్యము వ్యక్తివిశేషసంబంధి కాదు. అది రచయితది కాదు. అది దైవవాణి.”

“వాస్తవమైన సౌందర్యము సమాహితచిత్తుఁడైన సాధకునకుమాత్రమే ప్రత్యక్షమిషయము. లోలుపుఁడైన భోగికకాదు.”

“సాహిత్యము సత్యమే యానంద మని, సత్యమే యమృతమని తెలియఁజేయుచున్నది. సాహిత్య మీ యుపనిషత్సూత్రము నహరహము వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నది. ‘రసో వై సః, రసం హ్యేవానందం లభ్యతేనన్దీ భవతి’

ఈ మొదలగు వాక్యములు రవీంద్రుని యంతస్సత్త్వమును పట్టి చూపించుచున్నవి. సరియ. ఇట నొక ప్రసంగాంతరమునకు మన్నింప వేడూచున్నాను.

మన తెలుఁగుదేశమును చూచుకొన్నచో నేఁ డీ దేశము ప్రశాంతముగా నున్న దనుటకు వీలు లేదు. ఈ యప్రశాంతి రాజకీయ మని నా యభిప్రాయము కాదు. సాహిత్యప్రపంచమునకు సంబంధించినదే. సాహిత్యమునకును రాజకీయసంబంధము ఏ యత్కించిత్తో సోకుటవలననే యీ యశాంతి యేర్పడె నని

యెవరేని అనినచో, అదియు సులువుగాఁ ద్రోచివై చుటకు వీలు లేని యాలోచనమే. “మా రచనలు ఏల సాహిత్యమున చేరవు? ప్రాచీనకవుల గ్రంథము లన్నియు ఉత్తమసాహిత్య మనుటకు అవకాశ మున్నదా? బంధములలో బిగింపబడుటయే సాహిత్య లక్షణమా? భావాంబరపీఠివిశ్రుతవిహారిణి యగు భారతని నియమశృంఖలములతో బంధించుట ఆనందపుఁ గూటిలో మట్టి కొట్టుట కాదా!” అని, ఈదృశమైన యుద్ఘోషము తెలుఁగు నాట పత్రికలలో ఉపన్యాసవేదికలమీద మనము వినుచున్నాము. ఈ యన్నింటికీ సప్రమాణసమాధానములు విద్వాంసులు చెప్పక పోవుట లేదు. పైవారు వినకపోవుటయును లేదు. కాని, అన్య సంస్కారవాసితములై వికసించు వారి మానసముల కది పట్టుట లేదు. అది వారి దోషము కాదు. వారినిగూర్చి రవీంద్రుని మందలింపు ఎట్టి దనఁగా? “సౌందర్యము ననుభవింప నెఱువేని భోగలాలసతను దమించి, శుచివై శాంతచిత్తుడవు కావలసి యున్నది.” — “ప్రథమ వయస్సునందు బ్రహ్మచర్యపాలన మొనర్చి జీవితమును వికసింపజేసికొన వలయును.” ఇట్టి కఠోరోప దేశములు చేసినంత మాత్రమున రవీంద్రుని ‘శుష్కువేదాంతి’ యని యెవ్వరును అనఁజాలరు గదా!

సాహిత్య మనఁగా నేమి? హిత మనఁగా విధి; అదియే విహితము. సహిత మనఁగా విధిసహితము. తద్ధర్మమే సాహిత్యము. అది బ్రహ్మకఠోద్గతమైన ఓంకారము కాక మఱేమగును! ప్రణా వానందమే సాహిత్యానందముగా వివర్తించుచున్నది. దీనినే

రవీంద్రుఁ డిటులు కవిత్వములో వ్రాసెను. “సమస్తవిశ్వవ్యాప్తముగా నున్న తత్త్వమువలెనే గానమునం దొక తత్త్వమున్నది. అందుకే అది ‘ఓం’ ను ఆశ్రయించుకొని నిలిచిపోవును. ఈ గానమును నేను విందును, వినకపోదును. దానిని ప్రత్యక్షముగా నెవరైన స్వీకరింతురు. అది అమృతస్వందియై శాశ్వతమైనది.”

వేదము లనాదిసాహిత్యము. పురాణములు- శాస్త్రములు సాహిత్యాంతర్గతములు. పురాణసాహిత్యము - శాస్త్రసాహిత్యము- కావ్యసాహిత్యము- ఇత్యాదికమైన న్యవహారము అర్థము లేకుండ జనించినది కాదు. శ్రీనాథుఁడు “వేదపురాణశాస్త్రప్రదవీ నదవీయసి యైన పెద్దముత్తైదువ” అని యాదిమశక్తి నభివర్ణించెను. ఆమెయే శబ్దశక్తి. ఆ శక్తి వేదపురాణశాస్త్రసాహిత్య పారిజాతప్రసవములోని సారభము. ఆమె చరణాబ్జస్పర్శభాగ్యము అసాహిత్యసలమునకు పట్టదు. సాహిత్యశబ్దార్థ మంత అణు సూక్ష్మము. తరువాత శబ్దార్థసహితత్వము సాహిత్య మనియు మనవారు చెప్పిరి. ఈ శబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి యెట్లు చెప్పినను ‘హితము’ దానినుండి తొలగింపరానిది. హితము మంగళార్థకము, దానిలో పథ్యమున్నది. దానిలో నియతి యున్నది. ‘నియతి’ శబ్దమునకు ‘యినుపసంకెల’ యను నర్థము చెప్పు మేధావులకు రవీంద్రుఁడుకూడ సమస్కారము చేయును.

అనపేక్షితవిస్తరముగా సాహిత్యమునుగూర్చి నే నిట కలుగజేసికొనను. మన దేశమున ఈనాఁడు కొందఱు కావించు ప్రశ్నముల కీ గ్రంథము సమాధానము. సహృదయుల కీ గ్రంథము

రమణీయమైన కావ్యము. కావ్యముగా నేను చదువుకొంటిని. మరలఁ జదువుకొందును. రవీంద్రుడే చెప్పినట్లు “కావ్యమునకుఁ గాని చిత్రమునకుఁగాని సమాప్తియందే సమాప్తి లేదు.”

చివర నొకమాట.

ఈ ‘సాహిత్యజగత్తు’ విశ్వసాహిత్యమాలలో పరిమళము వీడని, వాడని కుసుమరాజము. ‘విశ్వసాహిత్యమాలా’ ప్రకాశకులు, సాహిత్యభోజనులు, సహృదయులు, బహుగ్రంథరచయితలు నగు శ్రీ మహీధర జగన్మోహనరావు గారు నాచే నీ కొలఁది మాటలు పలికించి ‘రవి’ ముందు కాగడా పట్టించినారు.

రాజమహేంద్రవరము }
వికారి : దీపావళి }
1—11—1959 }

మధునాపంతుల
సత్యనారాయణశాస్త్రి.

విషయ సూచిక

	పుట
సాహిత్యము	9
సాహిత్యసామగ్రి	17
సాహిత్యవిచారకుడు	28
సౌందర్యబోధము	41
విశ్వసాహిత్యము	75
సౌందర్యము : సాహిత్యము	106
సాహిత్యసృష్టి	129
సాహిత్యతత్త్వము	160

సా హిత్య జ గ త్తు

సా హిత్య ము

బహిర్జగత్తు మన మనస్సునందు ప్రవేశించి మరొక జగత్తుగా, సాహిత్యజగత్తుగా పరిణమించుచున్నది. దానియందు కేవలము బాహ్యజగత్తునందలి వర్ణములు, ఆకృతులు, ధ్వనులే కాదు- వానితోపాటు మన బాగోగులు, భయవిస్మయములు, సుఖదుఃఖములతో సంక్లిష్టమై యది మన హృదయవృత్తికి సంబంధించిన విచిత్రరసముచే ననేకభావములుగ నాభాసితమై యొప్పుచున్నది.

ఈ హృదయవృత్తియొక్క రసముతో జీర్ణింపఁజేసికొని మనము బహిర్జగత్తును విశేషరూపమున స్వకీయ మొనర్చుకొనుచున్నాము.

తగిన పరిమాణములో జఠరరసము కలిగియుండనివారు ఖాద్యవస్తువులను జీర్ణింపఁజేసికొని, శరీరమునకు స్వాస్థ్యకరములుగ నెట్లు పరిణమింపఁజేసికొనజాలరో యట్లే హృదయవృత్తి సంబంధమైన యీ రసమును తగినంతగా జగత్తునందు ప్రయోగింపజాలనివారు బహిర్జగత్తు నంతర్జగత్తుగా, తమదైన జగత్తుగా, మానవజగత్తుగా ననుభవింపజాలకున్నారు.

ఒక్కొక్క-వ్యక్తి కేవలము ఉడప్రకృతిగా జన్మించును. జగత్తునం దత్యంతాల్పవైషయములందే యాతని కొత్తుకృతము. అట్టి వ్యక్తి ప్రపంచమున జన్మించికూడ యెక్క-వభాగము ప్రపంచమునుండి వచ్చితుడగుచున్నాడు. అతని హృదయగవాక్షము లబ్బసంఖ్యాకములు, అవియు విస్తృతములుగాక సంకీర్ణము లగుట నీ విశాలవిశ్వమున నతడు ప్రవాసితుడగు నున్నాడు.

సర్వత్ర జాగరితమైన విస్మయప్రేమకల్పనావేశములతో శాభాగ్యవంతులైనవారును లేకపోలేదు- ప్రకృతిలో వారి కడు గడుగునను నిమంత్రణమే. లోకాలయమునందలి సర్వములైన యుత్తేజసములును వారి చిత్తవీణను నానారాగిణులతో స్పందింపజేయును.

బహిర్విశ్వము వీరి మనస్సునందు హృదయవృత్తికిఁ జెందిన నానారసములచే వర్ణములచే, రూపములచే ననేకవిధములుగ సుసంపన్నమగుచున్నది.

చిత్తవృత్తిప్రభావముచే పొందనగు విశేషత్వప్రయోజనమే మానవుని కన్నిటికినిమించి యుపాదేయమైనది. దీనివలన బహిర్జగత్తునకును, మానవజగత్తునకును గల మహదంతరము సూచిత మగుచున్నది. తెలుషేదో, నలుషేదో; పెద్దదేదో, చిన్నదేదో; ప్రియమైనదేదో, అప్రియమైనదేదో; సుందరమైనదేదో, అసుందరమైనదేదో; మంచియేదో, చెడ్డయేదో; మానవజగత్తీ విషయము ననేకవిధములుగ నభివర్ణించును.

ఇంత సీ మానవజగత్తు మన హృదయములందు బ్రవ
హించుచుపచ్చుచున్నది. ఈ ప్రవాహము పురాతనమును, నిత్య
సూతనమును. నవనవేంద్రియములు, నవనవహృదయములనుండి
యీ సనాతనస్రోతస్సు చిరచవీనముగను జాలువారుచున్నది.

కాని, దీనిని పొందగలుగు తెట్లు? దీని నే యుపాయ
మున ధారణ చేసికొనవలయు? ఈ యభిప్రాయమైన మానవజగ
త్తునకు హాపము నొసంగి, తిరిగి బహిర్జగత్తున బ్రకాశంపజేయఁ
జాలనిదో, నిది నిత్యస్థులమై నిత్యము నష్టమగుచుండును. ఐనను
నీ వస్తువు నష్టముకా నిచ్చగింపదు. హృదయవస్తువు తన్నుతాను
వృక్షమొనర్చుకొనుటకై వ్యాకుల మొందుచుండును. అందు
వలననే మానవునియందు సాహిత్యమునకై యీ యావేగము.

సాహిత్యమిహిమాంసయందు రెండువిషయములను లక్ష్య
మునం దుంచుకొనవలసియున్నది. విశ్వముపై సాహిత్యకారుని
హృదయమునకుఁగల యధికార మెంతటి దనునది మొదటిది;
రెండవది యది స్థాయిహాపమున నెంతగా వృక్షమైన దనునది.

ఎల్లతావులందు నీ రెంటియందును సామంజస్య ముండదు.
ఎచ్చట నట్టిది లభ్యమో యచ్చట సువర్ణమునకు సువాసన
యబ్బుటవంటిది.

కల్పనాసచేతనమైన కవిహృదయ మెంతగా విశ్వవ్యాప్తి
యగునో అంతగా నతని రచనాగభీరతయందు మన పరితృప్తి
యతిశయించును, అంతగా మానవవిశ్వాంచలములు విస్తారిత
ములై మన చిరంతవిహితక్షేత్రము వైపులము నొందును.

కాని రచనాశక్తి నైపుణ్యముకూడ సాహిత్యమునం దమూ ల్భ్యమైనది. హేతు వేమన దేని నాలంబన మొనర్చుకొని యా శక్తి ప్రకాశముగనునో యది యితరవిషయములతో పోల్చి చూచి నప్పు డతినామాన్యమొనరై నను, కేవలము నశించునది మాత్రము కాదు. అది భాషయందు, సాహిత్యమునందు సంచితమగు చుండును. అది మానవుని ప్రకాశకసామర్థ్యమును వృద్ధిజేసిందించును. ఈ నామర్థ్యోపలబ్ధికై మానవుడు నిరంతరము వ్యాకులై తుండును. ఏ కృతినమూహసాహాయ్యమున నీ సామర్థ్యము పరిపుష్టమగుచుండునో మానవుడు దానిని యశస్వంతముగ నొనర్చి ఋణవిముక్తుడగుచున్నాడు.

హృదయభావోపకరణములవలన నంతరమున సృష్టమగుచున్న మానసజగత్తును బహిఃప్రకాశ మొనర్చు నుపాయ మేమి? భావోద్రిక్తముగ దానిని బ్రకాశింపజేయవలెను. ఈ యుద్రేకింపజేయుట కనేకోపకరణములు కావలయును.

పురుషులయొక్క కచేరీదుస్తు లతిసామాన్యములు - అవి యెంత నిరాడంబరములో యంత యుపయోగకరములును. ఇక స్త్రీల వేషభూషలు, లజ్జావినయములు, భావభంగులు సభ్య సమాజములందెల్ల ప్రచలితములే. స్త్రీల వ్యవహారము హృదయ సంబంధి. వారు హృదయము నీయవలయును, హృదయము నాశర్మింపవలయును - అందుచే వారి వేషభూషలు నితాంతము సామాన్యములును నసమగ్రములు నై నచో కుదురదు. పురుషులకు యథాయథముగ నుండు టావశ్యకము. కాని స్త్రీలు సుంద

రముగ నుండవలయును. పురుషుల వ్యవహారము మొత్తము మీఁద సుస్పష్టమగుటలోనే శోభయున్నది. కాని స్త్రీలవిషయమున ననేకావరణాలు ఆభాసేంగితములు నుండియేతీరవలయును.

సాహిత్యమును నట్లే తన కార్యసాఫల్యమునకై యలంకారములను, రూపకములను, ఛందములను, ఆభాసములను ఇంగితములను ఆశ్రయించును. దర్శనవిజ్ఞానమునలె నిరలంకారముగనుండుట సాహిత్యమునకు పొసగని విషయము.

అపురూపమును రూపములో వ్యక్త మొనర్చవలె ననిన వచనమున ననిర్వచనీయమును రక్షించుకొన వలసియున్నది. స్త్రీలకు శ్రీయును, హీయునువలె సాహిత్యమునం దనిర్వచనీయతయును లక్షింపఁదగియున్నది. అది యనుకరణాతీతము. అది యలంకారము నతిక్రమించి నిలుచును, అలంకారాచ్ఛన్నము కాదు.

భాషయం దీ భాషాతీతమైన దానిని ప్రతిష్ఠిత మొనర్చుటలో సాహిత్యము ప్రధానముగ రెండువస్తువులను సమ్మిశ్రిత మొనర్చును. అందొకటి చిత్రము, రెండవది సంగీతము. మాటలతోఁ జెప్పజాలని దానిని చిత్రముద్వారా వ్యక్త మొనర్పవలయును. సాహిత్యమునం దీ చిత్రణకార్యమున కవధులు లేవు. ఉపను - తులన - రూపకముల మూలమున భావములు ప్రత్యక్షము లగుచుండును. 'పరుగులిడు కన్ను దర్శింప పక్షివోలే.' దర్శించుటయందలి వ్యాకులత కేవలము మాటలలో నెట్లు వ్యక్తమగును? 'దృష్టి పక్షివలె నెగిరిపోయెను' అను నీ చిత్రమునందు

ప్రకాశ, మొనర్చుటలో ప్రబలమైన వ్యాకులత ముహూర్తములో శాంతిని పొందినది.

ఇంతేకాక ఛందమునందు, శబ్దమునందు, వాక్యవిన్యాసమునందు సాహిత్యము సంగీతము నాశ్రయించవలసియున్నది. ఏ విధమునను చెప్ప వలనుచున్నది దాని నీ సంగీతముననే వ్యక్తమొనర్చవలసియున్నది. అర్థవిశ్లేష మొనర్చిచూచిన యతిసామాన్యముగని విషయము సంగీతాశ్రయమును పొంది యసామాన్యమై యొప్పును. శబ్దమునందలి యావేదనను సంగీతమే ప్రసరింపజేయజాలును.

అందువలన చిత్రసంగీతములు సాహిత్యమునకు ప్రధానోపకరణములు. చిత్రము బావమున కాకృతి నిచ్చును. సంగీతము భావమునకు గతి కల్పించును. చిత్రము దేహము, సంగీతము ప్రాణము.

మానవహృదయముమాత్రమే సాహిత్యమునందు ప్రతిష్ఠితముకాదగిన విషయ మనుటకూడ కేవలము సమంజసము కాదు. మానవుని చరిత్ర జడస్పృష్టినలె నింద్రియాయత్తగమ్యము కాని యొకానొక విలసనము. దానిని నిల్చిపోవ్వనిని నిలిచిపోదు. మానవుని చరిత్ర పరమాత్ముక్యజనకమైనది. దానిని పశుశాలయందు పశువువలె కట్టివేసి, పంజరమున బంధించి యుంచుటకు వీలులేదు.

ఈ బంధనాతీతమైన విచిత్ర మానవచరిత్రమునుకూడ సాహిత్య మాంతరలోకమునుండి బాహిరమునఁ బ్రతిష్ఠింప

నాంభించును. ఇది యశ్యంత మూహకందని పని. మానవచరిత్రము స్థిరమైనది కాకపోవుటయే యిందులకు హేతువు. ఇందనేకాంశములు, అనేకస్థరములు. దాని ప్రధానాంతరముచందలి యవారితమైన గమనప్యవస్థ సహజమైనదికాదు. అదికాక దాని లీల యత్యంతసూక్ష్మము, అత్యంతభావసీయము, అత్యంతాకస్మికము. దానిని పరిపూర్ణాకారములో హృదయగమ్య మొనర్చుకొనుట కసాధారణమైన సామర్థ్య మవసరము. వ్యాసహృదయము, కాళిదాసాదిమహాకవు లీ కార్యమును సామర్థ్యముతో నిర్వహించిరి.

మానవచరిత్ర వారిచే నెక్కువగ నభివర్ణింపబడినది. వస్తుతః బహిఃప్రకృతియు మానవచరిత్రయు, మానవహృదయమున ననుక్షణము ధరించు నాకృతియు, ధ్వనింపజేయు సంగీతమును భాషారచితమైనచో నదియే సాహిత్య మనఁజెల్లును.

భగవానుని యానందము ప్రకృతియందును మానవచరిత్రయందును తన్ను తాను రచించుకొనుచున్నది. మానవహృదయ మట్లే సాహిత్యమునందు తన్నుఁ దాను సృజించుకొనుటకును వ్యక్త మొనర్చుకొనుటకును యత్నించుచున్నది. ఈ యత్నమున కంతములేదు. ఇది విచిత్రము. మానవహృదయమునందలి యీ చిరంతనయత్నమునకుఁ గవిలోక ముపలక్ష్యముమాత్రమే.

భగవానుని యానందస్పృశ్చి తననుండి తానే యుత్సారితమైనది. మానవహృదయసంబంధమైన యానందస్పృశ్చి దాని ప్రతి

ధ్వని మాత్రమే. ఈ జగత్సృష్టియొక్క యానందరఘంకారమే మన హృదయవీణాలంఛనాల నహరహము స్పందింపజేయుచున్నది. ఏ మానసికసంగీతము భగవానుని సృష్టికి ప్రతిఘాతముగ మన యంతరమునందలి సృష్ట్యావేగహేతుకమో దాని యున్నేషమే సాహిత్యము. విశ్వనిశ్వాసము మన చిత్తవేణువునం దే రాగిణిని మ్రోయించుచున్నదో సాహిత్యము దానినే స్పష్టముగఁ బ్రకాశింపజేయుటకు యత్నించుచున్నది. సాహిత్యము వ్యక్తివిశేష సంబంధి కాదు. అది రచయితది కాదు; అది దైవవాణి. బహిస్సృష్టి దాని మంచిచెడ్డలతో అసంపూర్ణతలతో చిరకాల మెట్లు వ్యక్తమగుటకు యత్నించుచున్నదో నీ వాణియు నట్లే దేశ దేశములందును సర్వభాషలందును మానవాంతరంగములనుండి బహిర్గతమగుటకు యత్నించుచున్నది.

సా హిత్య సా మగ్ని

క్రేవలము స్వాత్మానందముకొఱకై న రచన సాహిత్యము కాదు. కవిత్వమునుగూర్చి యనేకుల కనేకాభిప్రాయము లున్నవి. విహంగ మెట్లు స్వకీయోల్లాసమునకై గాన మొనర్చునో, లేఖకుని రచనోచ్ఛ్వాసమును నట్లే యాత్మగతప్రయోజనమాత్రమనియు - పాఠకు లిక చెవులు రిక్తించుకొని దాని నాలకింపదగియున్నా రను భావ మొకటి. విహంగగానమునందు సైతము తత్సమాజాపేక్షితలక్ష్య మసలు లేనే లేదని విస్పష్టముగ చెప్పజాలము. లేకున్న లేకుండుగాక. దీనిని పురస్కరించుకొని తర్కించుట వాంఛనీయము. కాని లేఖకుని ప్రధానలక్ష్యముమాత్రము పాఠక సమాజమే. అందువలననే యది కృత్రిమ మనదగియున్న దనుట పొసగనిది. మాశృస్తస్యము కేవలము సంతానముకొరకై ననునది స్వతఃస్ఫూర్త మనుటలో నాటంక మేమున్నది ?

నీరవకవిత్వము, ఆత్మగతభావోచ్ఛ్వాసము నను నీ రెండు కొఱమాలిన మాటలు కొన్నికొన్ని తావులందు ప్రచలితముగ నున్నవి. కాష్ఠమును మండింపజాలని దాని నగ్ని యనుట కూడనిదై నట్లే అంతరిక్షమువై పు దృష్టి నిగిడ్చి యాకాశమువలెనే నిశ్శబ్దముగ నుండువానిని కవి యనుటకూడ నట్లే యసంగతమైనది. ప్రకాశనమే కవిత్వము. మనస్సునం దేమి యున్నదో యేమి లేదో యోచించుటయం దితరులకు లాభనష్టములు రెండును లేవు.

‘వృష్టాన్న మితరే జనాః’ అను నుడియున్నది. భండారమున నిలువయున్న నాహారపదార్థ మెంతయో ఊహించి గణించుటలో నితరులకు సుఖ మేమున్నది? వారికి వలయుచది యిష్టమైన వృష్టాన్నము.

సాహిత్యక్షేత్రమున నాత్మగతభావోచ్ఛ్వాసమును నట్టిదే. రచన రచయిత స్వకీయమునకు కాదనునది గమనింపదగిన విషయము. దానిని పురస్కరించుకొనియే విచారణ చేయవలసియున్నది. మన మనస్సునం దొక స్వాభావికప్రవృత్తి యున్నది. అనేకమానసములందు తన్నుతా ననుభూత మొనర్చుకొనవలయునను నది వ్యాప్త మగుటకును స్థాయిత్వము నందుటకును సర్వప్రాణులయందును నిరంతరమైన ప్రయత్న మొక డున్నదనుట ప్రకృతిలో మనము దర్శించుచున్న విషయము. జీవి సంతానము ద్వారా తన్నుతా నెంత బహుగుణితముగ నొనర్చుకొని యెంత యవకాశము నాక్రమించుకొనునో తన జీవనాధికార మంత యెక్కువ విస్తృత మగుచున్నట్లు భావించుకొనును. తన యస్తిత్వమును తా నంతయధికముగ సత్య మొనర్చుకొనుచున్నట్లెంచును.

మానవుని మనోభావమునందు సైత మట్టిదే యొక యత్నమున్నది. భేద మేమన, ప్రాణియొక్క యధికారము దేశకాలములందు; మనోభావముయొక్క యాధిపత్యము మనఃకాలములందు. మనోభావముయొక్క ప్రయత్నము చిరకాల మనేకమానస్సులను స్వాయత్త మొనర్చుకొనుటకై యున్నది.

కేవల మీ యాకాంక్షను పురస్కరించుకొని ప్రాచీన కాలమునుండి ఎన్ని యింగితములు, ఎన్ని భాషలు, ఎన్ని లిపులు, ఎన్ని శీలాశాసనములు ! చెట్ల బెరడులపై, కాగితములపై, కుంచెలతో, గడ్డపారలతో, కలములతో నెంత ప్రయాసము ! ఎడమవైపునుండి కుడివైపునకు, కుడివైపునుండి యెడమవైపునకు, పైనుండి క్రిందికి, ఒకవైపునుండి మరియొకవైపునకు నెన్ని విధములైన పోకడలు ! నే నేది యోచించితినిో అనుభవించితినిో యది నశించదు. అది మనస్సునుండి మనస్సునకు, కాలమునుండి కాలాంతరమునకు నాలోచింపఁబడి, యనుభూతవిషయమై ప్రవాహితమై పోవుచుండును. నా యిల్లువాకిలి, నా గృహోపకరణములు, నా మనశ్శరీరములు, నా సుఖదుఃఖవిషయములు, అన్నియు నశించును— కాని కేవలము నేను భావించినది, యవ బోధ మొనర్చుకొనినది, చిరకాలము మానవభావనను, బుద్ధిని ఆశ్రయించుకొని ప్రపంచమున నిలిచిపోవును.

మధ్యఆసియానుండలి గోబిమరుభూమియొక్క వాలుకాస్తూపమునుండి విలుప్తమానవసమాజమునకుఁ జెందిన విస్మృత ప్రాచీనకాలమునాటిదైన జీర్ణలిఖితగ్రంథము బయటపడినప్పుడు, ఆ యర్థముకాని భాషలోని యపరిచితాక్షరములలో నెట్టి వేదన ప్రకటమగును ! ఏ పురాకాలమందలి యే సజీవచిత్తప్రాయత్నము నేడు మన మనస్సులందు ప్రవేశలాభమునందుటకై వ్యగ్రత నొందుచున్నదోకదా ! వ్రాసినవా డేమో లేడు. వ్రాయబడిన

కాలమునందలి ప్రపంచము లేదు. కాని మానవమానసమునందలి భానముమాత్రము సుఖదుఃఖములమధ్య లాలితమగుటకు యుగ యుగాంతరములవరకు వచ్చి తన పరిచయము నీయఁజాలకున్నది. హస్తద్వయముఁ జూచి ముఖములనైపు లక్షించుచున్నది.

జగత్తునం దశోకచక్రవర్తి సర్వశ్రేష్ఠుడు. ఆయన తన యువదేశములను చిరకాలము శ్రుతిగోచరము లగునట్లు చేయఁ గోఁచెను. వాని నాయన శిలలపై చెక్కించెను. శిల లెన్నటికి నశించవని, కదలవని, యనంతకాలపథసార్వమున నచలముగ నిలిచి నవనవయుగముల పథకశ్రేణి కొకే ప్రబోధమును చిర కాలమువరకు నాన్వృత్తిచేయుచుండు నని భావించెను. శిలల కాయన సంభాషించు భారము నొసఁగెను.

శిలలు కాలాకాలములనుగూర్చిన విచారణ నలుపక నాయనభాషను మోసికొనుచు వచ్చినవి. ఎక్కడి యశోకచక్ర వర్తి ! ఎక్కడి పాటలీపుత్రము ! ధర్మజాగరితమైన భారతవర్షము యొక్క యీ గౌరవదినము లెచ్చట ! కాని శిలలుమాత్ర మా కాలమునందలి యా యువదేశములను విస్మృతాక్షరములలో అప్రచలితమైన భాషలో నేటికిని యుచ్చరించుచున్నవి. ఎంతకాల మరణ్యములలో రోదించినవి ! ఆశోకుని యా మహావాణికూడ నెన్ని వందలయేండ్లు మానవహృదయమును మూగవానివలె కేవలము సంకేతములద్వారమున నాహ్వానించినది ! మార్గమునఁ బడి రాజపుత్రు లేగినారు; మొగలులు పయనించినారు; పఠాను లరిగినారు. ఆయా మార్గముల ఖడ్గములు విద్యుత్తులవలె షీప్ర

వేగమున ప్రళయభూతముల నొనర్చి మరలినవి. వా రెవరును నా నాణి యింగితమును పాటించలేదు. సముద్రాంతరముల నున్న నే ట్లుద్రద్వీపమునుగూర్చి యశోకు డెన్నఁడును కల్పనఁ గూడ చేసియుండలేదో, ఆయన శిల్పులు శిలాఫలకములపై నాయన యనుశాసనముల నుత్కీర్ణ మొనర్చుచుండిన సమయమున నే ద్వీపమునందలి భాషాప్రస్తరస్తూపమున సరణ్యుచారులైన ద్రావిడులు తమ పూజావేగమును స్తంభిత మొనర్చుచుండిరో, ఆ ద్వీపమునుండి సహస్రవర్షముల తదుపరి యొక నైదేశీకుడు వచ్చి యా మూకేంగితపాశమునుండి యా భాష నుద్ధరించెను. చక్రవర్తియైన యశోకుని యాకాంక్ష యిన్ని శతాబ్దములకు తరువాత నొకానొక నైదేశీకుని సాహాయ్యమున సార్థక మొనర్పఁబడినది. ఆ యాకాంక్ష వేరేమియు కాదు. తా నెంతటి సామ్రాట్టు కానిమ్ము. తన కేది యిష్టమో ఏది యనిష్టమో, తన దృష్టియం దేది మంచిదో యేది చెడ్డదో, దానిని సామాన్యపథికునికిఁగూడ తెలియజేయవలయును. ఆయన మనస్సు నందలి భావము లన్నియు నిన్ని యుగములనుండి సర్వమానవుల మనస్సుల యాశ్రయము నభిలషించి పథప్రాంతమున నిలచి యున్నవి. చక్రవర్తిడైన యా యేకాగ్రచుగు నాకాంక్షనైపు మార్గగాములలో నెవరే నొకరు చూచుచున్నారు, వేరొకరు చూడకయే యేగుచున్నారు.

ఇట్లునుటలో నశోకుని యనుశాసనములను నేను సాహిత్య మనుచున్నానని కాదు. మానవహృదయమునందలి యొకానొక

ప్రధానాకాంక్ష యిందు ప్రమాణిత మగుచున్నది. మన మొక మూర్తిని నిర్మాణించుచున్నాము, చిత్రమును గీయుచున్నాము, కవిత నల్లుచున్నాము, ప్రస్తరమందిరమును నిర్మించుచున్నాము. దేశదేశములందు చిరకాలాగతముగ అవిరామముగ నిట్టి యొకా నొక యత్న మొనర్పబడుచునే యున్నది. దీని భావము మరే మియు కాదు. మానవహృదయము మానవహృదయమున నమ రత్నమును కాంక్షించుచున్నదన్నమాట.

ఏది చిరకాలీనమానవహృదయమున నమరత్నసిద్ధి నభిల షించుచున్నదో యది సాధారణముగ క్షణకాలీనమైన మన ప్రయోజనమునుండి, ప్రయత్నమునుండి యనేకవిధములుగ పార్థక్యమును వహించును. మనము వత్సరమాత్రప్రయోజనము నావించి, ధాన్యము, యవలు, గోధుమ మొదలైన యోషధీ బీజములను నాటుచున్నాము. కాని యరణ్యమును ప్రతిష్ఠింప నెంచినచో వనస్పతిబీజములను సమకూర్చుకొనవలసియుండును.

సాహిత్యమునం దట్టి చిరస్థాయిత్వమునకైనా యత్నమే మానవునికి ప్రియమైన క్రియ. అందుచేతనే దేశహితైష్యులైన విమర్శకు లెంతయో యుత్తేజసము నిచ్చుచున్నారు. సారవంత మైన సాహిత్య మభావమగుచున్నది; కేవలము నాటకము-నవల-కావ్యములతో దేశ మాళ్యమితమగుచున్న దని వాపోవు చున్నారు. అయినను దీనిచయితలకు చైతన్య మొదవుటలేదు. సారవంతమైన సాహిత్యమునం దుపస్థితమైన ప్రయోజనము లి

చును. కాని యప్రయోజనకరమగు సాహిత్యమునం దస్థాయిత్వమున కవకాశము మొందు.

జ్ఞానవిషయము ప్రచారితమగుచో దాని యాశయము సఫలీకృతమై ముగిసిపోవును. మానవవిజ్ఞానసంబంధముగ నూతనావిష్కారముతో పురాతనావిష్కార మాచ్ఛన్నమైపోవుచున్నది. నాడు పండితుని కేది యగమ్యమో నే డది బాలునికీసైతము క్రొత్తవిషయ మగుటలేదు. నూత్న వేషమున విప్లవమును తెచ్చి పెట్టుచున్న సత్యమే పురాతనవేషమున నంత యుద్రేకమును కలిగించుటలేదు. నే డే తత్త్వము లన్నియు మూఢునికీసైత మపరిచితములు కావో ఒకానొక కాలమున నవి పండితునికీసైతము దురవగాహములుగ నుండెను. ఇదియే లోకమునం దాశ్చర్య మొదలించును.

కాని హృదయభావవిషయము ప్రచారవశమున పురాతనము కానేరదు. జ్ఞానవిషయ మొకమారు తెలిసికొన్నచో మరి తెలియనక్కరలేదు. నిప్పు వేడిగ నుండును, సూర్యుడు గుండ్రముగ నున్నాడు, జలము తరళము; ఈ విషయము లొకపర్యాయము తెలిసికొన్నచో నంతటితో సరి, రెండవమా రీ విషయమును తిరిగి చెప్పి నగత్య ముండదు. కాని భావవిషయము నెన్నిమా రీతుల వివరించినను శాంతి కలుగదు. సూర్యుడు ప్రాగ్దిశయం దుదయించు నను విషయ మిక మన మనస్సు నాకర్షింపజాలదు. కాని సూర్యోదయసౌందర్యము జీవస్పృహ్యరంభమునం దుండి నేటివరకును మన కనూనానందము నొసంగుచునే యున్నది.

ఇంత యేల ! ఎంత ప్రాచీనకాలమునుండి, ఎంత లోకపరంపరపై
యనుభూతి ప్రవాహితమగుచు, నెంత గభీరతను పొందుచుండునో
యది యంతగా సహజముగ మనల నావిష్టమొనర్చుకొన జాలును.

మానవు డీ కారణమున నే విషయము నేని చిరకాలము
మానవదృష్టియం దుజ్జ్వలమైన నవీనభావముతో నమరమొనర్చి
నిలువఁగోరు నేని యతడు భావవిషయమునే యాశ్రయింపవలసి
యుండును. కనుకనే సాహిత్యమున ప్రధానాలంబనము జ్ఞానవిష
యము కాదు, భావవిషయము. అదియుఁగాక జ్ఞానవిషయమును
భాషాంతరీకరింప వచ్చును. మూలరచననుండి దాని నుద్ధరించి
యన్యభాషలో నివిష్ట మొనర్చుచో పలుతావులందు దాని
యాజ్ఞజ్వల్యము వృద్ధిగాంచును. ఆ విషయమును తీసికొని లోకు
లనేకభాషలందు నానావిధములుగ ప్రచార మొనర్పజాలుదురు.
ఈ రీతిని దాని యుద్దేశ్యము సఫల మగుచుండును.

కాని భావవిషయసంబంధమున నీ పద్ధతి వర్తించదు. అది
తా నాశ్రయించిన మూర్తినుండి మరి యెడబాటును పొంద
జాలదు. జ్ఞానవిషయమును ప్రమాణీకరింపవలయును. భావవిష
యము సంఘటింపఁజేయ దగినది. అందులకై పలువిధములైన
యాభాసేంగితములు, పలురకములైన ప్రతారణకళ యవసర
మగును. దానిని కేవలము తెలియఁజెప్పిన చాలదు. దానిని
సృష్టించి గ్రహించవలసియున్నది.

ఈ కళాకౌశలపూర్ణమైన రచన భావమునకు దేహము
వంటిది. ఈదేహమునందు భావప్రతిష్ఠ యొనర్చుటలోనే సాహిత్య

కారుని పరిచయము లభించునది. ఈ దేహప్రకృతిఘటనము ననుసరించియే, దాని కాశ్రీతమైన భావము మానవుని యాదరమును చూరగొనును. దీని శక్తి ననుసరించియే: యది హృదయము నందును, కాలమునందును వ్యాప్తిని పొందజాలును.

ప్రాణవస్తువు కేవలము దేహముపై నిర్భరపడియుండును. జలమువలె దాని నొక పాత్రనుండి వేరొక పాత్రలోనికి పోయజాలము. దేహప్రాణము లొకదాని నొకటి గౌరవాన్నిత మొనర్చి యేకాత్మభావమున బ్రకాశించును.

భావము, విషయము, తత్త్వము మానవసాధారణమైనది. దాని నొకడు బహిర్గత మొనర్చునిచో కాలక్రమమున వేరొకడు బాహిరిలజేయును. కాని రచన కేవలము రచయితకు స్వవిషయము. అది యొకని కెట్లు సంభవమో యదేరిని వేరొకనికి సంభవముకాదు. అందుచే రచయిత తన రచనయందే యదార్థరూపమున సజీవుడై యుండును. భావమునందు కాదు, విషయము నందును కాదు.

రచనయందు భావము, భావప్రకాశోపాయము రెండును సమ్మిశ్రితములై యుండును. ఉపాయముమాత్రము విశేషించి రచయితదే యనవలయును.

‘దీర్ఘిక’ యనినంతనే నీరు, త్రవ్విన జలాధారము రెండు నొకసారి యవబోధ మగును. కాని కీర్తి దేనిది? జలము మానవుని స్పృష్టి కాదు, అది చిరంతనము. ఆ జలమును విశేషభావ

మున సర్వసాధారణముగా నుపయోగించుకొరకు సుదీర్ఘ కాలము రక్షణయొనర్చు నుపాయ మేదియో, అదియే కీర్తిమంతుడైన మానవుని స్వయంకృషి. భావ మట్లే మనుష్యసాధారణమైనది. కాని దానిని విశేషమూర్తిత్వముతో సార్వజనీనముగ విశేషానంద కరసామగ్రిగ నొనర్చు రచనావిశేషమే రచయితకీర్తికి నిదానము.

పర్యవసానమున భావమును తా ననుభవించి సర్వుల కంద జేయుటే సాహిత్యము. ఇదియే లలితకళ. అంగారము జలము నందు, స్థలమునందు, గాలియందు, నానాపదార్థములందు సర్వ సాధారణముగ లభించునదే. చెట్టుచేమలు నిగూఢమైన శక్తితో విశేషాకృతిలో దానిని స్వాధీన మొనర్చుకొనును. అందుచే నవి సుదీర్ఘ కాలము విశేషముగ సర్వులకు భోగద్రవ్యములై వర్ధిల్లును. వానినుండి సౌందర్యము, ఛాయ, స్వాస్థ్యము వికీర్ణము లగుచుండును. దీనివలన తేలిన దేమన మానవసామాన్యమైన వస్తువునే విశేషభావమున స్వీయ మొనర్చుకొని యదేపద్ధతిలో తిరిగి దానిని విశేషించి జనసాధారణ మొనర్చుటయే సాహిత్యము యొక్క యుద్యమము.

కావుననే జ్ఞానవిషయము సాహిత్యమునుండి స్వయము గనే విడివడిపోవును. అంగ్లభాషయందు మనము 'టూత్' అను దానికే సంస్కృతమున 'సత్యమ్' అను నామ మున్నది. అనగా బుద్ధి కథిగమ్యమైన విషయమును వ్యక్తి విశేషత్వవర్జిత మగునట్లొనర్చుటయే యత్యంత మవసరమైనది. సత్యము సంపూర్ణముగ

వ్యక్తినిరపేక్షము, శుద్ధము, నిరంజనము. భూమ్యాకర్షణశక్తి నా కొక తీరు, వేరొకనికి మరొక తీరు కానేరదు. దానిపై హృదయ వై చిత్రీకః జెందిన నూత్నవినూత్న వర్ణచ్ఛాయలు పడునవకాశము లేదు.

ఏ యే విషయములు అన్యహృదయముల సంచరించుటకై ప్రతిభాశాలియైనవాని హృదయమున, స్వర, వర్ణేంగితముల నర్థించునో, ఏది యట్టివాని హృదయమున సృష్టింపఁబడక పోయినచో నన్యహృదయములందుఁ బ్రతిష్ఠింపబడజాలదో యదియే సాహిత్యముయొక్క సామగ్రి. అది ఆకారప్రకారము లందు, భావమునందు, భాషయందు, స్వరఛందములందు మిళితమైమాత్రమే జీవింపఁజాలును. అది మానవునికి పూర్తిగా స్వీయమైనది. అది యావిష్కారము కాదు. అనుకరణమును కాదు. అది సృష్టి. అందుచే నది యొకపర్యాయము ప్రకాశితమగుచో దానికి రూపాంతరము ననంతాంతర మొనర్చుట పొసగని విషయము. దాని ప్రత్యేకాంశపై దాని సమగ్రత పూర్తిగా నాధారపడియుండును. ఎచ్చట దానికి వ్యత్యయము కనఁబడునో యచ్చట సాహిత్యాంశమునం దది హేయమైన దనవలయును.

సాహిత్య విచారకుడు

ఇంటియందు కూర్చుండి యానందముతో నవ్వు నప్పుడును, దుఃఖముతో నేడ్పు నప్పుడును, ఇంకను కొంచె మెక్కువగ నవ్వుటవసర మని కాని, ఏడ్పుటయందు కొంచెము తూకము తక్కువ యైన దని కాని, మనస్సునం దీ విషయచర్చ యుదయించనే యుదయించదు. కాని యితరుల సమక్షమున నానందమును గాని దుఃఖమును గాని ప్రదర్శింపవలసిన యనసర మొదవినప్పుడు మనస్సునందలి భావము సత్యమైనదై నను, బహిఃప్రకాశము సంపూర్ణముగ తదనుగుణ్యముగ నుండకపోవచ్చును.

ఇంత యెందుకు - తల్లియైనను రోదనధ్వనితో గ్రామము నకు నిద్రాభంగమగునట్లేడ్పుటలో నామె పుత్రశోకమును మాత్రమే ప్రకటించుటలేదు. పుత్రశోకముయొక్క గౌరవమును ప్రకటించుటకుఁగూడ నభిలషించుచున్నది. తనకై తాను సుఖ దుఃఖములను ప్రకటించుకొన నక్కఱలేదు. ఇతరులకొఱకై వానిని ప్రకటింపవలసివచ్చును. అందుచే శోకప్రకాశమున కెంతటి రోదనము స్వాభావికమో, శోకప్రమాణమున కంతకంటె స్వరము నతిశయింపజేయకున్న కుదురదు.

దీనిని కృత్రిమ మని యెగురఁగొట్టినచో నన్యాయమగును. శోకప్రమాణము శోకప్రకాశమున కొక స్వాభావికాంగము, నా పుత్రునియొక్క విలువ నా దృష్టిలోనే యెక్కువ. అతని విచ్ఛేద మెంత నేదనాశరమో పృథ్వియం దిక నెవ్వరికిని తెలియదు. అతని

యభావమునందు సైతము పృథ్వియందలి జను లెల్లరు నత్యంతము స్వచ్ఛందచిత్తములతో ఆహారనిద్రల ననుభవించుచున్నారు. కచేరీలకు వెల్లివచ్చుచున్నారు. శోకాతురురాలైన తల్లి కామె పుత్రుని విషయమున జగత్తునకుఁగల యీ యవజ్జాభావ మాఘాత మిచ్చుచుండును. అప్పు డామె తన శోకప్రాబల్యమున నీ దుర్యోగ ప్రాచుర్యమును విశ్వము సమక్షమున ఘోషించి, యామె పుత్రుని గౌరవాన్నియు చేయ వాంఛించుచున్నదా యన్నట్లుండును.

శోక మెంతవరకు స్వీయమో యంతవరకు సంయమ ముండును. ఇతరులకొరకైన ఘోషలో విశేషించి యవధుల నతిక్రమించును. పరుల యనుభూతిశూన్యమైన మనస్సులను తన శోకముద్వారమున విచలిత మొనర్చుటకై న స్వాభావికేచ్ఛలో తన యత్న మస్వాభావికోద్యమము నవలంబించును. కేవలము శోకమే కాదు. మన హృదయభావములలో నించుమించు చాల వర కీ రెండుభాగము లున్నవి - ఒకటి స్వీయము, రెండవది పర కీయము. మన భావములను సర్వసాధారణముగ నెల్లర భావము లుగ పరిణమింపజేయఁజాలినచో నదియొక సాంత్యము లభించును. దానియం దొకగౌరవ మున్నది. నే నే విషయమున విచలితుడనో నీ వా విషయమున నుదాసీనుడవగుచో నాకు రుచించదు. అనేకుల సమక్షమున ప్రమాణితముకానిచో సత్య ప్రతిష్ఠ జరుగకుండుటయే దీనికి హేతువు. నేనుమాత్రా మాకస

మును పసుపురంగుగ చూచి మిగిలిన పలువు రట్లు చూడజాల నిచో దానియందు నా వ్యాధిమాత్రమే తెలియనగుచున్నది. అది నా దౌర్బల్యసూచకము.

నా హృదయవేదనతో పృథ్వియం దెంత యెక్కువమంది సమవేదన ననుభవించునో నా వేదనయందలి సత్య మంత ప్రతిష్ఠిత మగును. నేను దేని నై కాంతికముగ ననుభవించుచున్నానో యది కేవలము నా దౌర్బల్యము, వ్యాధి. అది నా వెజ్జితనముకాదు, సత్య మను సంగతిని జనసామాన్యముయొక్క హృదయమున ప్రమాణిత మొనర్చి, నే నధికమైన సాంత్వనమును, సుఖమును పొందుదును.

ఏది నీలమో, దాని నీలిమమును పదిమందిలో ప్రచార మొనర్చుట కతిసము కాదు. కాని ఏది నాకు సుఖమో దుఃఖమో, ప్రియమో అప్రియమో, అది పలువురకు ప్రతీత మొనర్చుట దురూహము. ఆ స్థితియందు స్వీయభావమును ప్రకటించినంత మాత్రమున ముక్తి లేదు. స్వీయభావము నితరులకుఁగూడ యదార్థముగ ననుభూత మగునంతగా ప్రకాశింపజేయవలసి యుండును.

ఇచ్చటనే ప్రసారావసర మేర్పడుచున్నది. దూరమున నుండి యేదేని వస్తువును చూపించవలసినచో దానిని కొంచెము పెద్దదిచేసి చూపించు టావశ్యకము. గొప్పదైన సత్యానురోధము వలననే యట్లు చేయవలసియున్నది. లేనియెడల వస్తు వే నిష్పత్తిలో

చిన్నదిగ కనిపించునో యా నిష్పత్తిలోనే మిథ్యాభిభూతమగును. దానిని పెద్దదిగా నొనర్చియే సత్యనంతముగా చూపించవలసి యున్నది.

నా సుఖదుఃఖములు నాయెడల నవ్యవహితములు. వే రొకరియెడ నవ్యవహితములు కావు. నానుండి నీవు దూరముగ నున్నావు. ఆ దూరత్వమును గణించి నా మాటను నీకు కొంచె మెక్కువధ్వనితో చెప్పవలసియుండును.

సత్యరక్షాపూర్వకమైన, యీ పెద్దదిగ నొనర్చి చూపించు సామర్థ్యమునందే సాహిత్యకారుని యదార్థపరిచయము మనకు లభించుచున్నది. ఏది యెట్లున్నదో సరిగ నట్లే లిపిబద్ధ మొన ర్చుట సాహిత్యము కానేరదు. కారణ మేమన ప్రకృతిలో నేను దర్శించునది నాకు ప్రత్యక్షవిషయము. నా యింద్రియములు నాకు దాని సాక్ష్యము నొసంగును. సాహిత్యమున నగుపించునది ప్రాకృతికమయ్యెను ప్రత్యక్షవిషయము కాదు. అందుకే సాహిత్యమునం దా ప్రత్యక్షాభావమును పూరణ మొనర్చవలసి యున్నది.

ప్రాకృతికసత్యమునకును సాహిత్యకసత్యమునకును నిచ్చుటనే యంతర మారంభ మగుచున్నది. సాహిత్యజనని యెంతగా రోదించునో ప్రాకృతికమాత యంతగా రోదించదు. అట్లని సాహిత్యమునందలి తల్లియొక్క రోదనము మిథ్యకాదు. ప్రథమతః ప్రాకృతిరోదన మెంతో ప్రత్యక్షమై యాకారమున, నిగితిమున,

కంఠస్వరమున, నాల్గువైపులగల దృశ్యములో, శోకసంఘటనయందలి నిశ్చయప్రమాణమున, మనకు ప్రతీతి, సమవేదన, యుద్దేశము నొదవించుటలో విలంబన మొనర్చదు. ద్వితీయతః, ప్రాకృతజనని తన శోకమును సంపూర్ణముగ వ్యక్తమొనర్చజాలదు. ఆమె కంఠటి సామర్థ్యము లేదు. ఆమె యవస్థయు నట్టిది కాదు.

అందుచేతనే సాహిత్యము కేవలము ప్రకృతికి దర్పణము కాదు. సాహిత్యమే యననేల? ఏ కళయు ప్రకృతికి యథాతథమైన యనుకరణము కాదు. ప్రకృతియందు మనము ప్రత్యక్షముననుభవింతుము. సాహిత్యమునందును, లలితకళలందును సప్రత్యక్షము మనకు ప్రతీయమాన మగును. అందుచే నిచ్చట నొకదాని కొకటి దర్పణమై యే కార్యమును నిర్వహింపజాలదు.

ఈ ప్రత్యక్షాభావవశమున సాహిత్యమునందు ఛందోబంధమును, భాషారూపముల ననేకప్రకారములైన కళాకాశలమును నవలంబించవలసి యున్నది. ఈ రీతిగ రచనావిషయము బాహిరమున, కృత్రిమమై, అంతరమున ప్రాకృతముకంటె నధిక తరమైన సత్యమై యలరారుచున్నది.

ఇచ్చట 'నధికతరసత్యము' అని వ్యవహరించుటలో విశేషమైన తాత్పర్య మున్నది. మానవుని భావసంబంధముగా ప్రాకృతసత్య మావేష్టితము, మిశ్రితము, భగ్నము, ఖండము, ఊజిము నై యున్నది. సంసారతరంగములు క్రమాగతముగ

పొంగుచున్నవి, క్రుంగుచున్నవి - చూచుచుండగనే యొకదాని మస్తకముపై నొకటి వచ్చిపడుచున్నది. అందు ప్రధానాప్రధానముల విచారణ లేదు. సామాన్యము, అసామాన్యము పెనవేసుకొని పయనించుచున్నవి. ప్రకృతియందలి యీ విశాలరంగస్థలమున మానవుని భావాభినయమును మనము దర్శించునప్పుడు అనేకము మినహాయించి, ఎన్నుకొని, అన్వేషించి, పూరించి, కల్పనచే ననేకమును నిర్మించుకొనుచుందుము. మనకు పరమాత్మీయుడైనవాడుపై తము తన సర్వస్వముతో సమగ్రముగ మనకు పరిచితుడుకాడు. సృతిని పుణ్యము కలిగిన మన సాహిత్య రచయితవలె తనయందలి యధికాంశము నాతడు మన యవగాహమున కావలనుచును. అతనియందలి అల్పానల్పాంశము లన్నియు నొకవేళ సమానముగ నిష్పాక్షికముగ మన సృతిపథమున సంచరించుచో నా స్తూపమునందలి యసలైన వ్యక్తిత్వమంతరించును. అతను రక్షించుకొన జూతుమేని మన యాత్మీయుని మనము యదార్థముగఁ జూచుకొనఁజాలము. వర్జనీయాంశములను వర్జించి, గ్రహణీయములను గ్రహించుటయే పరిచయమున పరమార్థము.

విషయమును కొంచెము వినరించవలసి యున్నది. మనము ఆత్మీయునియందుపై తము మొత్తముమీఁద కొంతభాగమునే దర్శించుచుందుము. అతని జీవితమునం దధికాంశము మన కగోచరము. మన మాతని ఛాయకాము. మన మాతని యంతర్యామి కూడ కాము. అతనియం దనేకములను మనము చూడలేదు.

ఆ శూన్యముపై ననే మన కల్పన పనిచేయును. వ్యవధానమును పూరించుకొని మనము మనస్సునం దొకానొక పూర్ణచిత్రమును రచించుకొందుము. ఏ వ్యక్తివిషయమున మన కల్పన నడవదో, ఎవని వ్యవధానము మనకు వ్యవధానమాత్రముగనే నిలిచి పోవునో, ఎవనియందలి ప్రత్యక్షగోచరాంశములుమాత్రమే మనకు పరికటితములో, అప్రత్యక్షాంశములు మన కస్పష్టములు నగోచరములో యతనిని మన మెరుంగము. మన కతనితోటికైన పరిచయ మత్యల్పమైన దన్నమాట. ప్రపంచమునందలి మానవులలో నత్యంతాధికసంఖ్యాకు లిట్లే మనకు ఛాయాసదృశులుగను, అసత్య ప్రాయులుగను నుందురు. వారియం దనేకులను మనము న్యాయ వాదులుగ నెఱుంగుదుము, దుకాణదారులుగ నెఱుంగుదుము - మనుష్యులనుగ నెఱుంగము. అనగా మనతో వారికిగల బహిర్విషయసంబంధమునే యన్నిటికంటె ప్రముఖముగ మన మెఱుంగుదుము - వారియం దంతకంటె నున్నతమైన దేదో యది మనయం దెట్టి ప్రశ్రయమును పొందదు.

మనకుఁ దెలియఁజేయఁ దలచుకొన్న దానిని సాహిత్యము సంపూర్ణముగ తెలియజేయును. అనగా స్థాయిభావమును రక్షించి, అవాంతరమును వర్జించి, అల్పము నల్పముగ, అధికము నధికముగ నొనర్చి, వ్యవధానమును పూరించి, పృథగ్విషయములను సంశ్లేషించి నిలుపును. ప్రకృతియందలి యపకృతప్రాచుర్యమునందు మనస్సు దేనిని నిర్వహింపనెంచునో సాహిత్య మదియే యొనర్చుచుండును. మనస్సు ప్రకృతికి దర్పణము కాదు. సాహి

త్యమును ప్రకృతికి దర్పణము కాదు. మనస్సు ప్రాకృతవస్తువులను మానసికములనుగా నొనర్చును, సాహిత్య మా మానసిక వస్తువులను సాహిత్యకములనుగా నొనర్చును.

రెండింటి కార్యప్రణాళికయు నించుమిం చొకేరకమైనది. రెండింటిని కొన్ని విశేషకారణములనుబట్టి ప్రభేదము కలిగినది. మనస్సు దేనిని నిర్మించినను నది తన యవసరముకొరకు, సాహిత్యము దేనిని నిర్మించినను యది సర్వుల యానందముకొరకు. స్వప్రయోజనమునకై నచో నొకటిరెండు సంకేతముల నేర్పరచుకొన తీరిపోవును. ఎల్లరకొరకై నచో నాద్యంతము సుసంబద్ధముగ నుండునట్లు చూడవలసియున్నది. అంతేగాక దాని నెల్లరకు దృష్టి గోచరమగు తావునం దుంచి సర్వులకు సంపూర్ణముగ నందు బాటులో నుండునట్లు చేయవలయును. మనస్సు సాధారణముగ ప్రకృతిలోనుండి సంగ్రహణ మొనర్చును. సాహిత్యము మనస్సు నందుండి సంచయ మొనర్చును. మనోవస్తువును బాహిరమున ప్రకటింపవలయు ననినచో సృజనశక్తి విశేషముగ నుండవలయును. ఈ రీతిని ప్రకృతినుండి మనస్సులోనికి, మనస్సునందుండి సాహిత్యములోనికి నేది ప్రతిఫలిత మగుచున్నచో యది యనుకరణమునకు దూరగవ్యమైనది.

వాస్తవమైన సాహిత్యమునందు మనము మన కల్పనలను, మన సుఖదుఃఖములను, కేవలము వర్తమానమునందే కాదు, చిరంతనకాలమునందు ప్రతిష్ఠింప వాంఛింతుము. అందుచే నంతటి సువిశాలక్షేత్రముతో. దానికి పరిణామసామంజస్యమును సంపా

చింపవలయును. త్షణికమునుండి యుపకరణముల సంగ్రహించి చిరకాలముకొఱకు నిర్మాణించునప్పుడు త్షణికాలసంబంధియైన కొలత బద్దతో పని సాగదు. అందుచే ప్రచలితకాలముతో సంకీర్ణప్రపంచముతో యున్న తసాహిత్యపరిమాణమునకు గల ప్రభేద మట్లే నిలిచిపోవును. అంతర్వస్తువును బహిర్వస్తువుగ, భావవిషయమును భాషయందు; స్వవిషయమును విశ్వమానవవిషయముగ, త్షణిక విషయమును సార్వకాలికముగ నొనర్చి నిల్పుటయే సాహిత్యము యొక్క పరమాశయము.

జగత్తుతో మనస్సునకుఁ గల సంబంధ మెంతటిదో మనస్సుతో సాహిత్యకారునియొక్క ప్రతిభకుఁగల సంబంధ మంతటిది. ఈ ప్రతిభకు విశ్వమానవమానస మని నామకరణ మొనర్చినచో నష్టములేదు. జగత్తునుండి మనస్సు విషయసంగ్రహణ మొనర్చుచున్నది. అదే మనస్సునుండి విశ్వమానవమనస్సు తిరిగి స్వవిషయమును, నిర్వాచన మొనర్చుకొని స్వీయప్రయోజనమునకై నిర్మాణించుకొని గ్రహించుచున్నది.

విషయ మించుక యస్పష్ట మగుచున్నదివలె నున్నది. ఇంకను పరిస్ఫుట మగునట్లొనర్చుటకు యత్నింతును.

మన మాంతర్యమున రెండంశముల యునికి ననుభవింప గలము. ఒకటి యస్తిత్వము, రెండవది మానవత్వము. నా గృహము సచేతనమైన దగుచో నది తనయందలి ఖండాకాశము, దానితోబాటు పరివ్యాప్తమైన మహాకాశము, యీ రెండిటిని ధ్యానములో నుపలబ్ధి యొర్చుకొనఁజాలెడిది. మనయందలి స్వీయత్వమానవత్వములుకూడ నట్టివే. ఆ రెండిటి నడుమ దుర్భే

ద్యమైన కుడ్యము నిర్మింపఁబడినచో నాత్మ యంధకూపమధ్యమున వసింపవలసినచ్చును. యదార్థమైన సాహిత్యకారుని యంతఃకరణమున స్వీయత్వమానవత్వములమధ్య నేడైన వ్యవధానముండుచో నది కల్పనాసంబంధమైన స్వచ్ఛమగు గాఢతలుపువంటిది. దానిలో నుండి పరస్పరము తెలిసికొనుటకును పరిచయమునకును వ్యాఘాత మెన్నటికిని కలుగదు. ఈ యద్దము దూరవీక్షణాఽపీక్షణల కనుపైన రీతి నుపకరించును. ఇది యదృశ్యమును దృశ్యముగ, దూరము నంతికముగ నొనర్చును.

సాహిత్యకారునియందలి మానవత్వమే సృజనకర్త. రచయిత యస్తిత్వము నది తనదిగా జేసికొనును. ఊహము నది శాశ్వతముగా దిద్దును. ఖండమున కది పూర్ణత్వము నొనఁగును. జగత్తుపై మనస్సంబంధమైన కార్థానా యున్నది. మనస్సుపై విశ్వమనస్సంబంధమైన కార్థానా - దాని యుపరితలమునుండి సాహిత్యోపలబ్ధి.

మనోరాజ్యవిషయమున సత్యసంధానము క్లిష్ట మని తోలుతనే వచించియుంటిని. నలుఁగును నలుపుగా ప్రమాణీకరించుట సహజము. సర్వుల కది యట్లే యగుపించును. కాని మంచిని మంచిగా ప్రమాణీకరించు టంత సహజము కాదు. కారణమేమన నిచ్చుట పలువురి సాక్ష్య మొకే రీతిగ నుండునని చెప్పుట కష్టము. ఇరదనేక చిక్కులున్నవి. బహుసంఖ్యాకులకు మంచిదైనదే నిజమునకు మంచి దనవలయునా? విశిష్టసంప్రదాయానుగతమైన దానిని మంచి దనవలయునా?

విజ్ఞానవిషయమును వీడి మాట్లాడినచో ప్రాకృతవస్తుసంబంధమున నెక్కువమందికి నలుపుగా నగుపించిన వస్తువు నిజముగ నలుపే యనట యుచితముగ నుండును. ఇది పరీక్షితమైన విషయము. ఇచ్చట మతభేదమున కవకాశమేలేదు. ఎక్కువ సాక్ష్యసంగ్రహణ మొనర్చుటలో విశేషప్రయోజనము నిందులేదు. మంచి దెన్నడును మంచిదే కాని యెంతవరకు మంచి యను విషయమున నెంత యభిప్రాయానైక్య మొదవునో, యా సంబంధముగ నెట్టి సాక్ష్యసేకరణ మొనర్చవలయునో నిర్ధారించు టతిక్లిష్టమైనది.

ఎందువలన నన సాహిత్యకారుల కృషి కేవలము వర్తమానకాలముకొఱకే గాదు. చిరకాలసంబంధమైన మానవసమాజము వారికి లక్ష్యము. వర్తమానభవిష్యత్తులకై రచింపబడిన దాని విషయమున వలయునంతమంది సాక్షులు కేవల వర్తమానమునందే యెట్లు సమకూడెదరు ?

తత్కాలీనమై, తత్కాలానికమైనదే ప్రజాబాహుళ్యము యొక్క దృష్టియందు సర్వప్రధానస్థాన మాక్రమించుచున్నట్లు కనిపించుచున్నది. ఒక కాలమునందలి సంఖ్యాబాహుళ్యమును మాత్రమే గణించి సాహిత్యవిమర్శ కుద్యమించినచో నది యవిమర్శగా పరిణమించు సంభావన లేకపోలేదు. కావున వర్తమాన కాలము నతిక్రమించి యనంతభవిష్యమువై పునకే సాహిత్యలక్ష్యమును నివేశింపఁజేయవలసియున్నది.

కాల్పభేదము ననుసరించి విచిత్రముగ మానవవిద్యాభావ యవస్థాపరివర్తనములు జరుగుచున్నను, ఏ రచన లన్నియు

తమ మహిమను రక్షించుకొనుచు వచ్చినవో వాని కగ్నిపరీక్ష జరిగిపోయినది. మనస్సు మనకు సహజముగ గోచరించునది కాదు. కొలదికాలమునకే యాబద్ధమొనర్చి చూచినచో నవి శ్రామగతిచాంచల్యమునందు దాని నిత్యానిత్యతను గ్రహింప గల్గుట సాధ్యము. అందుచే సువిపులమైన కాలమునకుఁ జెందిన పరిదర్శనశాలయందే మనుష్యుని మనోవస్తువును పరిశీలించిచూడ వలసియున్నది. ఇట్లుగాక వాస్తవముగ సవధారణమున కనువగు నన్యోపాయము కానరాదు.

కాని కార్యనిర్వహణమున కుపాయము లేనిచో సాహిత్యమునం దరాజకత సంభవించును. జడ్జికోర్టులోని తీర్పు హైకోర్టులో విపర్యస్త మగుననున దేమియులేదు. సాహిత్యమునందు నట్లే. జడ్జికోర్టులో వ్యవహారము పూర్తికాదు. అప్పీలుసంబంధమైన శేషసూమాంస యతిదీర్ఘకాల సాషేక్షము. అంతవరకు విమర్శ మొత్తముమీఁద నొకవిధముగ జరుగుచునేయుండును. అది యవిమర్శయైనను యుపాయాంతరము లేదు.

సాహిత్యమున స్వీయరచనయం దొక్కొక్కని ప్రతిభ యెట్లు సార్వకాలికప్రతినిధిత్యమును వహించి శాశ్వతసింహాసమున నధివసించునో విమర్శకుని ప్రతిభయు నట్లే. ఒక్కొక్కని పరిశీలనాశక్తి స్వభావసిద్ధముగ నసామాన్యమై వెలుఁగొందును. ఊణికము, సంకీర్ణము నై నది వారిని మోసగించలేదు. ఏది శాశ్వతమో, ధృవమో దానిని వా రిట్టే గ్రహింపజాలుదురు. సాహిత్యమునందలి నిత్యవస్తువుతో పరిచయలాభమును పొంది, నిత్యతా

లక్షణములను తెలిసియు వా రశ్రమమున నంతఃకరణముతో మిశ్రణ మొనర్చుకొనిరి. స్వభావముచేతను, అభ్యాసవశమునను వారు సార్వకాలికవిమర్శకపదము నధిష్ఠించుటకు యోగ్యులై వెలసినారు.

ఇక విమర్శన వృత్తిగా కలవారును గలరు. వారి విద్య పుస్తకగత మైనది. వారు సారస్వతప్రాసాదముయొక్క ద్వార దేశమున నుపవిష్టులై యరచుట, తర్జనభర్జనముల నొనర్చుట, లంచములు పట్టుట, ముష్టియుద్ధ మొనర్చుట మొదలైన కార్యములకు సిద్ధ మగుదురు - అంతఃపురముతో వారికి పరిచయము లేదు. వారు శకటవాహనములను, గడియారపు గొలుసును చూచియే మోహితు లగుదురు. కాని సరస్వతి కాశ్మీయులైన యంతఃపురచారణశీలురు సహజవేషములతో దీనులవలె తల్లిని సమీపింతురు. ఆమె వారల నంకమునఁ జేర్చుకొని మస్తకాఘ్రాణ మొనర్చును. వా రప్పడప్పు డామె వసనాంచలములపై కొంచెము ధూళినిక్షేపముఁగూడ చేయవచ్చును. ఆమె దానిని చిరునగవుతో దులిపివేసుకొనును. ఈ ధూళి పడుచున్నను దేవి యనుగ్రహపూర్ణముగ నెవరిని యంకమునఁ జేర్చుకొనునో ద్వారసంచారులు వారి నెట్లు గుర్తింపఁజాలుదురు ! వారు దుస్తులనే యెఱుఁగుదురు. మానవుల నెఱుఁగరు. వా రుత్పాతమును సృష్టింపగలరు. విచారణ చేయనలసిన భారము వారిపై లేదు. సారస్వతీయుల నాహ్వానించి అభ్యర్థించి తీసికొనిరావలసిన భార మెవరిపై నున్నదో వారును సరస్వతీదేవి సంతానమే. వారింటి మనుష్యులు. కనుకనే వారి కింటిమనుష్యుల మర్యాద తెలియును.

సౌందర్య బోధము

ప్రథమవయస్సునందు బ్రహ్మచర్యపాలన మొనర్చి నియమసంయమములతో జీవితమును వికసింపజేసికొనవలయును. ధారతనర్వ మునందలి యీ ప్రాచీనమైన యజుషదేశమునుగురించి ప్రస్తావించిన యనేకుల మనస్సులం దది కఠోరసాధనగ ననిపించును. దీనివలన మానవుడు బలిష్ఠు డగును, కాకున్న వాసనావృత్తుల ములనుండి ము క్తుడైన యొక గొప్పసాధుపురుషుడు కావచ్చును. కాని యీ సాధనయందు రసస్థాన మెచ్చట నున్నది ? సాహిత్య మేమైపోయినది ? చిత్రసంగీతము లేమైనవి ? మానవుని సమగ్ర ముగా తయారుచేయవలె ననిన సౌందర్యచర్చను వదలివేసినచో పాసగదు.

ఇది సమంజసమైన మాట. సౌందర్యము కావలసినదే కదా ! ఆత్మవికాసమే సాధనకు లక్ష్యము. స్మృతి, విద్యాభ్యాస కాలమున బ్రహ్మచర్యపాలనము శుష్కసాధన కాదు. క్షేత్రమును మరుభూమి నొనర్చుటకై వ్యవసాయదారుడు కష్టించును. అతడు నాగలిచే భూమిని బ్రిష్టలుచేయు నప్పుడు, కలుపు తీసి గడ్డిని, గుల్మములను పెరికివేసి క్షేత్రమును శూన్య మొనర్చునప్పుడు భూమిపై నత్యాచారము జరుగుచున్న ట్లజ్ఞాని భావించవచ్చును. కాని సస్యశ్యామల మొనర్చుటకుమాత్రము ప్రాతిపదిక యిదియే. అట్లే వాస్తవమునకు రసగ్రహణాధికారి కావలయునన్నచో ప్రథమమున కతినవ్యవసాయ మవసరమగును. రసమార్గమునందే

మార్గమును విస్మరింపజేయు ననేకవిఘ్నము లున్నవి. ఆ మార్గము చందలి విఘ్నముల నన్నిటి నతిక్రమించి పూర్ణలాభము పొందగోరు వానికి నియమసంయమముల యావశ్యకత యెంతయైన గలదు. రసముకొరకే యీ నీరసతను స్వీకరింపవలసియున్నది.

ఉపలక్ష్యములో లక్ష్యము మరుగునబడిపోవుటయందే మానవుని దురదృష్టము గోచరించుచున్నది. గానము నేర్చుకొన నెంచును. శిక్షకుడై కూర్చొనును. ధనవంతు డగుటకు వాంఛించును. రూకలను ప్రోగుచేయుటలో కృపాపాత్రు డగును. దేశ హితము నభిలషించును. సంస్థలలో తీర్మానము చేయించి కృతార్థుడైన లెంచుకొనును. అట్లే యుపలక్ష్యములైన నియమసంయమములు చరమలక్ష్యముయొక్క స్థానము నాక్రమించుకొని కూర్చున్నరీతిని మనము తరచు గమనించుచున్నాము. నియమమే పరమప్రయోజనము, పుణ్యావహ మని భావించువారు నియమలోభమున లుబ్ధులైపోయెదరు. నియమలోలుపత యరిషడ్వర్గమునకు సప్తమశత్రువును సమకూర్చును.

ఇది మానవుని జడత్వమున కొక లక్షణము. సంచయ మొనర్ప నారంభించినచో మానవు డింక నాగిపోజాలడు. విదేశములందు కొంద రున్నట్లువలె దేశవిదేశములందు ముద్రింపబడిన తపాలాబిళ్ళలను ప్రోగుచేయుదురట ! వాని సంధానము నకై చేయు కర్చున కంటులేదట. ఈ సంగ్రహణప్రభంజనముచే నాహతులై కొందరు చైనాపాత్రలను, కొందరు పురాతనపాదరక్షలను సంపాదించుటలో వెతలబడుచున్నారు. ఉత్తరమేరువున

ఖచ్చితముగ కేంద్రస్థానమున నొక ధ్వజమును పాతిరావలయును. అదికూడ నిట్టిదే యొక వ్యాపారము. అన్నట హిమక్షేత్రము తప్ప మరేమియు లేదు. కాని మనస్సు నివృత్త మగుటలేదు - ఎవ రా మేరువు కేంద్రబిందువున కెన్నిమైళ్ళు సమీపమున కేగు చున్నారు? వానిని గూర్చి యోజించు నిమిత్తం కూర్చొని యుండువారు కొందరు. ఎవ డెన్ని యెక్కువ యడుగు లధిరో హించగల్గిన నంత గొప్పగా భావించుచున్నాడు. ఈ శూన్యలాభ మునకై తాను బలియగును. ఇచ్చలేని కూలీల నెందరినో బలి పెట్టును, ఐనను యద్యమవిరమణముమాత్ర మొనర్పడు.

అపవ్యయము, క్లేశము నెంత యెక్కువో ప్రయోజన హీనమైన సంచయమును పరిణామహీనజయలాభగౌరవములు సంతటివే యనిపించుచున్నవి. నియమపాలనాలోభము క్లేశపరి మాణమును కొలిచి యానందించుచున్నది. కఠినశయ్యపైఁ బరుండ నారంభించి నేలపై పరుపుఁ బరుచుకొని తదుపరి కంబళ మునుమాత్రము పరచుకొని, ఆ పిమ్మట కేవలము నేలమీఁదనే పండుకొను లోభము క్రమముగ పెరుగనారంభించును. కృచ్ఛ్ర సాధనయే లాభ మని భావించిన తుదకు ఆత్మహత్యకు దిగి యురిత్రాడు బిగించుకొనవలసివచ్చును. ఇది మరేమియు కాదు, నివృత్తినే ప్రచండప్రవృత్తిగ నొనర్చుకొని, కంఠమునఁ దగుల్చు కొనిన యురిత్రాటిని త్రేపివేసుకొను యత్నమునందే. త్రాడు బిగుసుకొనిపోయి చచ్చుట వంటిది.

కావున నియమపాలనమే కేవలము లోభనీయ మగుచో నిక కఠోరతను ప్రచుర మొనర్చుకొని స్వభావమునుండి సౌందర్య భోధమును చూర్ణ మొనర్చుకొని విరజిమ్ముట యగును. అందు సంక్షేప మేమియులేదు. కాని పూర్ణత్వలాభమువై పుననే దృష్టి నుంచి సంయమచర్చనుగూడ సక్రమపద్ధతితో సంయత మొనర్చి యుంచుకొనఁజాలినచో మనుష్యత్వమునందలి యే భాగమునకు నాఘాతము కలుగదు. మీదుమిక్కిలి పరిపుష్టిని కలిగించును.

షర్యనసాన మేమన పునాది గట్టిగ నుండవలయును. లేనిచో నదియాశ్రయము నీజాలదు. ధారణచేయవలసినది, ఆకృతి నొసంగ వలసినది కఠినముగ నుండును. మానవశరీర మెంత మెత్తనిదైనను గట్టి యెముకలపై నది నిర్మాణింపబడకుండినచో నది యొక ముద్దయై యుండెడిది. అట్లే జ్ఞానమునకై న పునాదియు కఠినము గనే యుండును. ఆనందమునకై న పునాదియు కఠినమే. జ్ఞానము యొక్క పునాది కఠినముకానిచో, బలిష్ఠముకానిచో నది కేవల మసంబద్ధమైన స్వప్నముగ పరిణమించెడిది. ఇక యానందము యొక్క పునాది బలముగ నుండునున్నచో నది నితాంతము భ్రమారృకమైన మాదకత యైపోయెడిది.

ఈ కఠినమైన పునాదియే సంయమము. దీనియందు యోచన యున్నది. బలమున్నది, త్యాగమున్నది. నిర్మమమైన దృఢత యున్నది. ఇది దేవతవలె నొకచేతఁ వరమును ప్రసాదించును, వేరొక చేతితో సంహార మొనర్చును. ఈ సంయమమును నిర్మించు వయస్సెంత దృఢమైనదో, వికలమొనర్చు వయస్సు

గూడ నంత దృఢమైనదే. సౌందర్యమును పూర్ణముగ ననుభవింప వలయు ననిన నీ సమయము మొత్తేని ప్రయోజనకారి యగును. ప్రవృత్తి యసంయతముగ నుండిపోయినచో శీఘ్ర వన్నపు కంచమును చేత నుంచికొని అంటుపదార్థముల నొంటికి రాచు కొనియు, నేలపై విరజిమ్మియు విపరీతముగ వర్తించును. అత్యల్ప భాగమైన యాహారముమాత్రమే యతని యుదరమునః జేరును. భోగసామగ్రిని తీసికొనిన మన యవస్థయు నట్లేయగును. మనము దానిని కేవలము మన శరీరములకు పూసికొందుము, అనుభవింపఁ జాలము.

సౌందర్యమును సృష్టించుటయు నసంయతకల్పనావృత్తి సంబంధమైన కర్మ కాదు. ఇంటికి చిచ్చుపెట్టి సంధ్యాదీపము నెవ్వడును వెలిగించడు. దివ్యెను వెలిగించుటకు తావన్నాత్రమైన యగ్ని చాలును. ఆ వెలుగు నింటికి సమకూర్చుట కగ్నిపై మన కధికార ముండవలయును. ప్రవృత్తిసంబంధమునకు యీ విషయము వర్తించును. ప్రవృత్తి నొకేసారిగ పూర్తిగ రఘుంకొల్పితిమేని, యే సౌందర్యమున కౌజ్వల్యము నొసఁగుట దానికి ప్రయోజనమో యది యా సౌందర్యమును మంటపెట్టి బూదియొనర్చి వదలును. పుష్పాపచయమునకై పోయి వానిని చిదిమి ధూళి ధూసరిత మొనర్చుటవంటి దగును.

ఇది పరమసత్యమైన విషయము. ప్రపంచమునందు తుదిత ప్రవృత్తి యాకువేసుకొని కూర్చున్న చోటనకు నన్ని హితముననే యొకానొక సౌందర్యయోజనమును మనము దర్శించగలము.

ఫలము కేవలము మన ఉపధానివారణసిమాత్రమే కాదు. అది రుచిలో సువాసనలో దర్శనీయతలో సుందరముగ నుండవలయును. ఇంచుకేని సౌందర్యము దానియందు దభివ్యక్తముకానిచో దానిని కేవలము మనము పట్టకక్కురితికై మాత్రమే తినగలము. మన యావశ్యకత యింతటిదైనను కేవల ముదరపూరణవిషయమే గాక సౌందర్యభోగమునై పునుండి కూడ నది మన కానందము నీయవలయును. ఇది మనకు ప్రయోజనాతిరిక్తమైన లాభము.

అనసరమును మించి పొందుట, అనగా సౌందర్యము మన మనస్సుల నే నై పునకుఁ బ్రసరింపజేయుచున్నది? ఉపధాతృప్తి యందు దాసక్తియే పరమాత్మస్వరూపమై కూర్చుండక, దాని పాశమునుండి కొంచెము విడివడి యుండుమేని సౌందర్యము యొక్క మహిమను మనము దర్శింపజాలుదుము. చండీస్వరూపిణియైన ఉత్తు అగ్ని మూర్తియై ఘోషించుచున్నది. 'నీవుభుజించి తీరవలయును. దీనికిమించి మరేమియు లేదు' అని. వెంటనే సౌందర్యలక్ష్మీ మందహాసవదనముతో సుధాసేచన మొనర్చును. అత్యుగ్రమైన ప్రయోజనీయతయొక్క యారక్తనేత్రముల శుభ్యంతరమునుండి కడుపుకక్కుర్తి నధఃకరించి పైయంతస్థున నానందభోజనమునకై యామె మనోహరమైన యత్న మొనర్చుచున్నది.

అనివార్యప్రయోజనమునందు మానవుని కొకానొక యవమాన మున్నది. కాని సౌందర్యము ప్రయోజనాతీతమైన దగుటచే నది యా యవమానమును దూరీకృత మొనర్చును. ఉపధాతృప్తికి

వెనువెంటనే సౌందర్యము సర్వదా యొకానొక యుచ్ఛతరభావమును లగింపజేయుచున్నది. గనుకనే యొకనా డసంయత్తులై మూర్ఖులుగ నున్నవారే నేడు మానవులై వర్ధిల్లినారు. ఇంద్రియ ప్రామాణ్యమును మాత్రమే స్వీకరించినవారు ప్రేమప్రామాణ్యమును స్వీకరించినారు. నే డెంత ఊధార్తులమైనను మనము కేవలము పశువులవలె రాక్షసులవలె నేదోయొక రీతిగ భుజింప నాయత్తులము కాజాలము. శోభనత రక్షింపబడనిచో మనకు భుజించుట యందలి ప్రవృత్తికూడ నశించును. శోభనత భోజనప్రవృత్తిని మంజుల మొనర్చి మించినది.

మనము పసిపిల్లలను లజ్జింపజేయుటకై 'ఛీ - ఛీ' ఘానా లోభినలె తినుచున్నాడందుము. అట్లు భుజించుట చూచుట కేహ్యముగ నుండును. సౌందర్యము మన ప్రవృత్తిని సంయత మొనర్చినది. జగత్తుతో మనకుఁగల సంబంధమును ప్రయోజనమాత్రము గనే గాక యానందసంబంధముగఁ బరిణమింపజేసినది. ప్రయోజనముమాత్రమే లక్ష్య మగుటలో మన దైన్యము, దాసత్వము గోచరించును. ఆనందసంబంధములో మనకు ముక్తి లభించును.

ఇందు విదితమైన దేమన, సౌందర్యము పరిణామమునందు మానవుని సంయమమువై ఘనకే యాకర్షించుచున్నదని. మానవుని కది యొసఁగు నమృతపానముద్వారా నతడు ఊధాప్రాబల్యమును దినదినమును జయించగలుగుచున్నాడు. అసంయమముననుజ్ఞ మని పరిత్యజించుట కెవ్వని మనస్సంగీకరించెడిది కాదో యతడే

దానిని సౌందర్యహీన మని బుద్ధిపూర్వకముగ త్యజించుట కిచ్చు గించుచున్నాడు.

సౌందర్య మెట్లు మనలను క్రమక్రమముగ శోభనతనైపు నకు సంయమము వైపునకు నాకర్షించివేయుచున్నదో, సంయమము నట్లే మన సౌందర్యానుభవముయొక్క గభీరతను వృద్ధి పొందింపజేయుచున్నది. విశుద్ధభావమునందు నివిష్టల మగుట తెలియనిచో మనము సౌందర్యముయొక్క నిభృతస్థానమునుండి రసస్థితిని కెందలేము. పతిపరా యణ యగు సతియే ప్రేమయొక్క యథార్థసౌందర్యోపలబ్ధి నందజాలును. కాని స్వైరిణి కది సాధ్యమా? సతీత్వమే యచంచలమైన సంయమము. తన్మూలము ననే ప్రేమయొక్క నిగూఢమైన రసూభమును గభీరముగ పొంద సాధ్యమగును. సౌందర్యప్రియత్వమునందు సతీత్వసంయమము లేనిచో నేమగును? అది కేవలము సౌందర్యమునకు బాహిరముగ చంచలమై సంచరించుచుండును. మత్తతనే యానందమునుగ భ్రమించును.

వాస్తవమైన సౌందర్యము సమాహిత చిత్తుడైన సాధకునికి మాత్రమే ప్రత్యక్షవిషయము, లోలుపుడైన భోగికి కాదు.

పౌష్యరాజు ఋషికుమారుడైన నుదంకునితో ననినాడు. 'అంతఃపురములోని కేగుము' అచ్చట పట్టమహిషిని చూడగలవు, అని. ఉదంకు డంతఃపురములోని కేగెను, కాని పట్టమహిషి కనిపించలేదు. అశుచియైనవానికి సతి కనబడెడిది కాదు. ఉదంకు డా సమయమున సశుచియై యుండెను.

విశ్వమునందలి సాందర్యమహిమల యంతఃపురమున విరాజమానయగు లక్ష్మీసతి మన సమ్ముఖముననే యున్నది. కాని మనము శుచిగా నుండనిచో చూడజాలముకదా! మనము విరా సములలో మునిగి తేలుచు, భోగమత్తతలో నున్మత్తుల కిఁచి సంచ రించునప్పుడు విశ్వాంతర్యామియు తేజోమూర్తి యునై చ లక్ష్మీసతి మన దృష్టియందుండి యంతర్ధాన మగుచుండును. ఇది ధర్మసీతి ప్రచారమునకై చెప్పు మాటకాదు. ఆనందదృష్టితో చెప్పుచున్న విషయము. ఆంగ్లభాషయందు 'ఆప్ట్' అనుదాని దృష్ట్యా చెప్పు చున్నాను. మన శాస్త్రములందునైతము కేవలము ధర్మబుద్ధితో కాకున్నను సుఖముగొఱకైన సంయతుడు కావలయు నని చెప్పు బడియున్నది. అనగా నీ యిచ్చ చారితార్థ్యము జెందవలె నను కొందువేని దానిని నీవు శాసింపవలయును. సాందర్యము ననుభ వింప నెంతువేని భోగలాలసతను దమించి శుచివై శాంతచిత్తు డవు కావలసియున్నది. ప్రవృత్తిని నిగ్రహింపనేర మేని మన మిక ప్రవృత్తిచారితార్థ్యమునే సాందర్యబోధముయొక్క చారితార్థ ముగ భ్రమపడెదము. సాందర్యబోధమునుగూర్చిన యదృష్టాదృశ నకై మాత్రమే బ్రహ్మచర్యావశ్యకతనుగూర్చి చెప్పువలసి నచ్చినది.

సందేహించువారు దీనిని కవిత్వముగ నెగురగొట్టుదురు. వారనున దేమన 'ఇదిగో! ప్రపంచమును మన మనుదినము చూచుచున్నాము. కళాకౌశలము కల్గినవారెల్లరు సాందర్యసృష్టి యొనర్చియున్నారు. వారందరు సంయతమనస్కులేనా?' యని.

వారి జీవితచరిత్రము మనకు పఠనీయము కాదే ! అందుచే కవి త్వము నటుంచి యదార్థసత్యమునుగూర్చి యాలోచించవలసి యున్నది. వక్తవ్య మేమన వాస్తవమునందు మన కింత విశ్వాస మేల నని ! అది ప్రత్యక్షగోచర ఘగుటవలన. కాని పలుతావు లందు మానవుల విషయమున మనము దేనిని వాస్తవ మని భావించుచున్నామో యందధికభాగ మప్రత్యక్షమైనది. కొంచెము చూచితిమిగదా యని యంతను చూచినట్లు తలంతుము. ఇందు వలన మానవనిర్మితమైన వాస్తవవస్తువును తీసికొని యొకడు తెలు సునిన చో మరియొకడు మట్టిరం గనినను పరవాలేదేమో కాని, దాని నతడు కేవలము నలు పనినచో చేయవలసిన దేమి ? నెపోలి యన్ ను కొందరు దేవత యందురు, కొందరు దానవుఁ డందురు. ఆశ్చర్యమగుగూర్చి కొంద రుదారప్రజాహితైషి యనుచుండగా కొంద రతనినే హిందూప్రజానీకమునెడల సర్వానర్థదాయకు డందురు. వర్ణభేదమే హిందూసమాజమునకు రక్ష యని కొంద రనుచుండ, అదియే యనర్థహేతు వైన దని మరికొంద రందురు. ఉభయక్షములవారును యదార్థ ప్రమాణమునే యొనర్తురు.

వస్తుతః మానవనిర్మితవ్యవస్థయం దొకేచోట మన మనేక విపరీతపద్ధతులను చూడగలము. మానవుడు చూడగల్గిన యంశ ములయందలి వైపరీత్యముల కితడు చూడజాలని యంశములం దొక నిగూఢసమన్వయ మున్నది. అందువలన సిసలైన సత్యము ప్రత్యక్షముమీఁదనే తేలియాడుచున్న దనజాలము. అది యప్ర

త్యక్తుమునందే మునిగియున్నది, కనుకనే దానిచిహ్నము యింత తర్రము, యిన్ని వర్ణములు.

కళానైపుణ్యముతోపాటు సుగుణసంపదయు గలిగినవారి విషయమునందు సైతము మనము వైపరీత్యమును దర్శించిచక్షుడు వాస్తవసత్యమునుగూర్చి గర్వించి హతాత్తుగా విరుద్ధమైనమాట నని కూర్చొనజాలము. సౌందర్యసృష్టి దౌర్బల్యమునుండి, చంచలతనుండి, అసంయమము నుండి జరుగు ననున దత్యంతస్వభావ విరుద్ధమైన మాట.

సత్యమే తానై సాక్ష్య మొసంగినను, మనము 'సాక్షులందు హాజరుకాలేదు. అసలైన సాక్షి తప్పించుకొనిపోయినా' డందుము. ఒకానొక బందిపోటుముఠా గొప్పయున్నతి నందుచున్న దన్నచో, యా వాస్తవికతను పురస్కరించుకొని దస్యవృత్తియే యాన్నత్యమున కుపాయమని సిద్ధాంతీకరింపజాలముకదా. ప్రమాదవిరహితముగ మన మనగలిగిన దేమన, దొంగలయం దాపాతతః లభించిన ట్లగుపించిన యున్నతికి వారియందలి యైక్యతయే హేతు నని. అనగా నా దశమునం దొకరిపై నొకరికి గల ధర్మరక్షయే యీ యున్నతికి దారితీసినది. కాని, యీ యున్నతి యవనతిగా పరిణమించినచో యీ యైక్యతాభావమునే నష్టమునకు హేతు వనజాలము. అప్పుడు మన మిక నితరులయెడల నారి యధర్మాచరణమే వారికి పతనహేతువైన దని తీర్మానింతుము. ఒకడు వ్యాపారమునం దెంతో గడించి భోగవిలాసములలో నంతయు వమ్మొరచినచో నపవ్యయముచేయగలిగినవారే సముపార్జన చేయజాలినవా

రందుమా? - ధనార్జన యొనర్చు విషయమున నా వ్యక్తి కొక యంచనా యుండె ననియు, అం దితరులకంటె నీవ్యక్తి సంయమ మును వివేచనయు నధికముగ నుండెననియు, అపవ్యయముచేయు వేళ నతని నిర్లక్ష్యము లక్ష్యముదృష్టి నతిక్రమించిన దనియు నందుము.

కళానిష్ఠాతులై న గుణసంపన్నులును నెచ్చట యోగ్యులో నచ్చట వారు తపస్వలే. ఆచోచ్చట యభేచ్ఛాచరణము వర్తింపజాలదు. అచ్చట సాధనాసంయమము లుండనే యున్నవి. నూటికి నూరుపాళ్ళు ధర్మము నాచరింప జాలినవారు లోకమునం దెచ్చటనో గాని యుండరు. ఏ కొంచెమో భ్రష్టత వచ్చియేపడును. మన మెల్లరము తుద్రత్యమునుండి పూర్ణ శ్లోము వై ఘన కగ్రసరుల మగుచుండుటయే దీనికి హేతువు. ఎవ్వరమును చరమస్థానమునకు వచ్చి నిలిచినవారముకాము. లోకమునం దేదేని శాశ్వతమైన గొప్పవిశేషమును మనము నిర్మింతుమనిన నది మన యంతరమునందలి ధర్మబుద్ధిసహాయముననే సంఘటించును. భ్రష్టత నుండి కాదు. గుణవంతులై కళారచన యొనర్చినవారై నను వారి చరిత్రనే యందు ప్రదర్శించినారు. జీవిత మే యంశమున భ్రష్టతఁ జెందినదో యచ్చట నదియే ప్రకటమైనది. నిర్మించుటలో సంయమ మవసరమగును. నష్ట మొనర్చుట కసంయమము చాలును. ధారణ యొనర్చుటకు సంయమము కావలయును. మరచిపోవుట కసంయమము చాలును.

ఇచట నొక విశేషమును గమనించవలసియున్నది. మానవునియందు సౌందర్యవికాససామర్థ్యము చరిత్రయందు సంయమమును పెనవై చుకొనియుండగల్గు టాలోచ్యము. పులియు, నావునొకే తీరమున జలముఁ గ్రోలుటను చూచుచున్నాముగదా ! పులి పూర్తిగా పులి, ఆవు పూర్తిగా నావైనప్పు డది పొసఁగని విషయము. పశితనమున నవి రెండు నొకే తావునం దాడుకొనవచ్చును. పెరిగి పెద్దవైన తరువాత పులియు చంగున పై కురుకును, ఆవును పరుగెత్తిపోయి తప్పించుకొన యత్నించును.

ఇట్లే సౌందర్యజ్ఞానముయొక్క పరిణతభావ మెన్నడును ప్రవృత్తివిఘ్నోభితచిత్తముయొక్క యసంయమస్థితితో నొకే టేత్రమున మనఁజాలదు. అవి పరస్పరము విరోధులు. ఎందునలన నన, దానికిని హేతు వున్నది. విశ్వామిత్రుడు విధాతతో ప్రతిద్వందితవహించి వేరొక జగత్తును సృజించెను. అది తనక్రోధముతోనైన సృష్టి. అందుచే నా జగత్తు విధాతృజగత్తుతో కలియలేదు. దానిని స్పర్ధించి యాఘాతము కలిగించుచుండెను. అది యసంబద్ధము నతిరిక్తము నై పోయెను. చరాచరములతో నది శ్రుతి కలుపుకొన జాలకపోయెను. తుదకది వేధించి, వేధింపఁబడి నశించిపోయెను.

మన ప్రవృత్తి యుగ్రమై నిల్చినచో విధాతృసృష్టికి విరుద్ధముగ తానే సృష్టి యొనర్చు నన్నట్లుండును. అప్పుడును దానికి శ్రుతి కుదురదు. మన క్రోధము, మన లోభము, మనచుట్టూ ననేక వికారములను సృష్టించి, అల్పము నధికముగను, యధికము నల్పమైనదిగను పరిణమించునట్లునర్చును. క్షణకాలీనమైనది

సార్వకాలికమునలె తోచును. సార్వకాలికమైనది కంటికి కౌసరాదు. మనకు లోభనీయమైన దానిని మన మెంతటి యసత్యముగఁ జిత్రించుకొందు మనిన, జగత్తునందలి మహాసత్యములను గూడ నది యచ్చన్న మొనర్చివేయు నంతగ. సూర్యచంద్రనక్షత్రములు దానిముందు మ్లానములగును. ఇచ్చటనే మన సృష్టి విధాతృసృష్టితో విరోధము నహించును.

నది ప్రవహించుచున్నది. దానియందలి ప్రతి యలయు స్వతంత్రముగ తల యెత్తుచున్నను నన్నియు కలిసి యొకే సముద్రమువై పునకు గాన మొనర్చుచు నరుగుచున్నవి. ఏదియు దేనికి నడ్డుపడుట లేదు. కాని నదియందొక సుడి యేర్పడనేని యాసుడి యొకచోటనే నిలిచి యున్నట్లునివలె తిరుగుచుండును. గమించుట కాటంకము నొదవించి ముంచివేయుటకు యత్నించును. నది గతి యందంతయు, నభిప్రాయమునం దంతయు వ్యాఘాతమును కలుగజేయును. అది స్థిరముగ నుండనుజాలదు, ముందున కేగను జాలదు.

మనయం దే ప్రవృత్తియైన యున్మత్తమై విజృంభించుచో నదియు మనలను నిఖిలమువై పునకై న ప్రవాహమునుండి వెనుకకు లాగి యొకే కేంద్రముపైన తిప్పుచు నాహతమొనర్చుచుండును. మననచిత్త మా కేంద్రముచుట్టును బంధింపఁబడి దానియందే సమస్తమును విసర్జించి తదన్యము నంతను నష్ట మొనర్పనెంచును. ఈ యున్మత్తతయందే కొంద రొకరకమైన సౌందర్యమును దర్శింతురు. ఇంత యెందుకు? ఐరోపీయసాహిత్యమునం దీ ఘూర్ణనప్రవృత్తికి జెందిన బృందస్మత్యముయొక్క ప్రళయోత్సవమున కంతము లేదు.

శాంతియులేదు. దానియందే వారి కధికసుఖ మున్న దనిపించును. కాని దీనిని మన మభ్యాసముయొక్క సంపూర్ణత యనజాలము. ఇది స్వభావవికృతి. సంకీర్ణపరిధియం దేది హతాస్మనోహరముగ భాసిల్లునో నిఖిలముతో జోడించి చూచిన దాని సౌందర్యము అందు వైరుధ్యము దృగ్గోచరమగును. పానశాలయందలి త్రాగు బోతులు, విశ్వమును విస్మరించి స్వీయసభనే వైకుంఠధామముగ తలంతురు. కాని యప్రమత్తులైన చుట్టును గల దర్శకలోకముతో సరిపోల్చి చూచినచో దాని బీభత్స మవగత మగును. మన ప్రవృత్తియం దుత్పాత మెప్పుడు ఘటిల్లుచో యప్పు డొక యస్వాభావికదీప్తిలాభ మొదవినను, విశాలవిశ్వమున నుపలక్షించి చూచితిమేని దానియందలి వికృతి మెటనే మన కన్నులకుఁ గట్టును. ఈ రీతిని స్థిరభావముతో నే వ్యక్తి, గొప్పదానితో కొద్ది దానిని, సమగ్రమైన దానితో ప్రత్యేకమైన దానిని పోల్చిచూచు కొనజాలడో, నతఁ డుత్తేజననే యానందముగను, వికృతినే సౌందర్యముగను భ్రమించును. అందుచేత సౌందర్యమును పూర్ణముగ ననుభవించుటకు చిత్తశాంతి కావలయును. అది యసంయమముచే పొందరానిది.

సౌందర్యముయొక్క పరిపూర్ణత యే వైపునకు ప్రసరించి నదో చూడవలసియున్నది. అసభ్యజాతి దేనిని సుందరముగ నాదరించినదో, సభ్యజాతి దానిని దూరమున వదలివేయును. అసభ్యమానవుని మనస్సు వర్తించు సంకీర్ణక్షేత్రమునందు మాత్రమే సభ్యమానవుని మనస్సు సంచరించుట లేదు, బాహ్యభ్యంతరము

లందు, దేశకాలములందు సభ్యజాతియొక్క జగత్తు విపులమైనది. దాని యంగప్రత్యంగములు విచిత్రమైనవి. అందువలననే సభ్య సభ్యజాతుల స్వరూపనిర్ణయము నందు పరిమాణమాపకము గాని తులనామాపకము గాని యొక్కటే కాజాలదు.

చిత్రకళ నెఱుంగని వ్యక్తి చిత్రపటమునందలి వర్ణముల తారత్యమును, ఆకృతిని జూచి ముగ్ధుడగును. అత డా చిత్రమును విపులజ్ఞేత్రమునుండి చూచుటలేదు. ఇచ్చట నాతని యింద్రియగాంభీర్యము నాకర్షించి నిలుపునంతటి మహోన్నతమైన విచారబుద్ధి లేదు. తొలుతనే యతని నాహ్వానించు వస్తువునకు తాను వశుడై పోవును. రాజ్యాధిపమునందలి సీమద్వారమునందుండు ద్వారపాలకుని బిరుదపట్టమును, సవరించుకొనిన గడ్డమును చూచి యతనినే సర్వప్రధానమైన వ్యక్తిగ భావించి యతడు ముగ్ధుడగును. ద్వారము నధిగమించి సభాప్రవేశ మొనరించు ప్రయోజన మాతని దృష్టికే రాదు. కేవలము గ్రామీణుడుతప్ప నంత పొటపాటు జెందడు. ఎక్కువైన ఘనత యతనియందు లేకుండుటచేతనే యతని యాధిక్య మంత హఠాత్తుగా కంటబడు నన్న విషయ మాత డెఱుంగడు. రాజునందలి ఘనత కేవలము చతుర్హోచరవిషయమే కాదు. దానిని యోచించి మరియు దర్శించ వలసి యున్నది. రాజుగారి యాధిక్యమునం దొక శక్తి, శాంతి, గాంభీర్యము నున్నవి.

వివేచనాశీలుడు చిత్రపటమునందలి చిత్రవిచిత్రవర్ణసంయోజనమును చూచినంతనే ముగ్ధుడు కాదు. అతడు ముఖ్యమైన

దానితో గౌణమునకును, కేంద్రముతో పరిసరముతో యది మన ఖమైన దానితో తిర్యక్ముఖమైనదానికిని గల యొకానొక .

జన్యము నన్వేషించుచుండును. చిత్రవిచిత్రవర్ణములు నేత్రానిని కములు కావచ్చును. కాని సామంజస్యసుషమను దర్శించుటకు మనస్సు కావలయును. అందులకు గగ్గీరదర్శన మవసరము. అట్టి దర్శనమునం దానందమును గగ్గీరతర మగును.

ఈ హేతువువలన వివేచనాశీలురు క్షుద్రమైన బాహ్య వస్తువుల లాలిత్యమునకు ప్రశ్నయ మీయ నిచ్చగింపరు. వారి స్పృహయం దొకానొక కఠోరత కాననగుచున్న ట్లుండును. వారి సైర్యమునందు సందేహమునకు స్థానము లేదు. వారియం దాక స్మికముగ బహిర్వ్యక్తమగు రిక్తత నవలోకించి సామాన్యులు వారినండి దూరముగ నుండగోరెదరు. కాని యా నిర్మలమైన రిక్తతయందలి గగ్గీరతరై శ్వర్యమే విశిష్టజనుల చిత్తముల కానందము నొసగును.

కేవల నేత్రదృష్టినే గాక, మనోదృష్టితోకూడ లక్షించనిచో మనము సాందర్యము నతిశయముగ దర్శింపజాలము. ఈ మనో వీక్షణము నార్జించుకొనుట కెంతో సాధన యవసరము.

మనస్సునందును ననేకయరము లున్నవి. బుద్ధికి హృదయ మును జోడించినచో జ్ఞానక్షేత్ర మింకను విస్తరిల్లును. ధర్మబుద్ధి కూడ యొనగూడిన నింకను యెంతో విషయము నయనగోచర మగును. ఆధ్యాత్మికదృష్టి వికసించినచో దర్శనక్షేత్ర మింకను నిర వధికమై విరాజిల్లును. అందువలన నే చూపు మనస్సుపై నెక్కువ

యధికారము పహించునో యా చూపునందే మన మెక్కువ తృప్తిని జెందుదుము. కుసుమసౌందర్యముకంటె మానవ సౌందర్యము మనల నధికముగ నాకర్షించును. కారణ మేమన మానవ వదనమున మన కాకృతియొక్క సుషమయే కాదు. దానియందు చేతనాదీప్తి, బుద్ధిస్ఫూర్తి, హృదయలావణ్యము నున్నవి. అది మన చైతన్యమును, బుద్ధిని, హృదయమును స్వాధీన మొనర్చు కొని కూర్చొనును. అవి మనలో నంత శీఘ్రముగ వివర్ణమగుట కిచ్చగింపవు.

ఇక మానవోత్తములు, ఈశ్వరుని మంగళరూపప్రకాశ స్వరూపులైనవారు, మన మానసములను మనకే యంతఃపట్ట నంతగా నాకర్షింతురు. మానవదుఃఖవిమోచనమునకై రాజ్య త్యాగ మొనర్చి నిర్గమించిన రాజపుత్రునియందలి మనోహర త్వము మానవుని కెన్ని కావ్యములం దెన్ని చిత్రచనలయం దాభిముఖ్యమును గలుగజేసినది !

సౌందర్యచర్చ, ధర్మనీతివిషయములోనికి దిగుచున్న దని సందేహమనస్కులైన వారిచ్చట నభియోగము తేవచ్చును. ఈ రెంటిని కలిపి మలిన మొనర్చు నగత్య మేమి? మంచి డెట్లును మంచిదే. సుందర మెన్నడును సుందరమే. మంచి మన మనస్సుల నొకవిధముగ నాకర్షించును. సుందరము మరొకవిధముగ నాకర్షించును. రెండింటి యాకర్షణప్రణాళికలందు భిన్నత్వ మున్నది. గనుకనే భాషయందు వానికి వేరువేరు నామము లొసఁగబడినవి. మంచిదానియందలి ప్రయోజనీయత మనల నాకర్షించును.

సుందర మైనది మనల నేల ముగ్ధుల నొనర్చుచున్నదో యది మన మెరుగము.

మంగళకరమైనది మనకు మంచి నిచ్చును గనుక దానిని మంచి దందు మనుటలో సమగ్రత లేదు. మంగళకరమైనది మన ప్రయోజనమును సాధించి యిచ్చును, అది సుందరము నగును. అనగా ప్రయోజనసాధనను మించి దానియం దొక యహేతుక మైన యాకర్షణ యున్నది. సీతికోవిదులు జగత్ప్రయోజనము దృష్టినుండి నీత్యుపదేశ మొనఁగి శుభప్రచార మొనర్ప యత్నింతురు, కవు లిక మంగళకరమైనదానియందలి యనిర్వచనీయతను లోకముముందు ప్రకాశింపఁజేయుదురు.

మంగళకరమైనది సుందరమగుట మన ప్రయోజనమును సాధించిపెట్టు ననికాదు. పాదరక్షలు మనకు ప్రయోజనకరములు, వస్త్రములు మనకు ప్రయోజనకరములు, అందుచేత నవి మన మనస్సులను సౌందర్యపులకాంకితములుగ నొనర్చుటలేదే ! కాని లక్ష్మణుడు రాము ననుగమించి వనమున కేగె నను విషయము మన మనోవిశాతాత్రియం దేదో స్పందనము నొదవించుచున్నది. దీని నందమైన భాషలో సొగసైన ఛందములో సుందర మొనర్చి దిద్ది స్థాయిభావమున నుంచుకొనవలసిన విషయము. అనుజుఁ డగ్రజు ననుగమించుటలో సమాజశ్రేయ మున్నదని కాదు, దీని నుల్లేఖించుట. ఇది సుందర మగుటచేతనే, యిట ప్రస్తావింపబడి నది. ఎందుచే సుందరమైనది ? మంగళకరమగుటయందే సమస్త జగత్తుతో నొకానొక గభీరతమసామంజస్య మున్నది. సర్వమాన

వుల మనస్సులతో దాని కొక నిగూఢమైన కలయిక యున్నది. సత్యముతో నీవమునకుఁ గల పూర్ణసామంజస్యమును దర్శించి నప్పుడే సౌందర్యముయొక్క పూర్ణరూపము మనకు గోచరించును. కరుణ సుందరము, ఊమ సుందరము, ప్రేమ సుందరము - శతదళ పద్మమువలె, పూర్ణిమాచంద్రునివలె స్వీయముగను, జగత్పరీతము గను వీనియం దొక స్పర్ధాహీనమైన సుషమయున్నది. అది నిఖిల మున కనుకూలము, నిఖిలము దాని కనుకూలము. మన పురాణములందలి లక్ష్మీ కేవలము సౌందర్యరాశియు నై శ్వర్యపరసీమ యునే కాదు. ఆమె మంగళదేవతకూడ నై యున్నది. సుందర మూర్తియే పూర్ణమంగళమూర్తి, మంగళమూర్తియే సౌందర్య పూర్ణస్వరూపము.

సౌందర్యమాంగళ్యముల సామంజస్యస్థాన మెచ్చట? సౌందర్యము ప్రయోజనాతీతవిషయ మని తొలుతనే తెలిసికొన్నాము. దాని నై శ్వర్యముగ గణించుము. అది మనలను సంకీర్ణస్వార్థ సాధనాదారిద్ర్యమునుండి యుద్ధరించి మనకు ప్రేమయందు ముక్తి నొసఁగును. మంగళమునందు మన మా యైశ్వర్యమును దర్శింతుము. ఒకానొక వీరపురుషుడు ధర్మముకొర కాత్మత్యాగ మొనర్చుట గాంచినప్పుడు మన కాశ్చర్య మొదవును. అది మన సుఖ దుఃఖములకంటె నధికము, మన స్వార్థముకంటె యున్నతము, మన ప్రాణముకంటె మహత్తరమునై మనల సమాకర్షించును. మంగళము తన యైశ్వర్యబలమున కష్టనష్టములను కష్టనష్టములుగ గణించనే గణించదు. స్వార్థనాశమునందు వాని కెట్టి నష్టము నగు

సంభావన లేదు. సౌందర్య మెట్లు మనలను స్వేచ్ఛాకృతత్యాగము నందు ప్రవృత్తి మొనర్చునో, మాంగళ్యము నట్లే యొనర్చును. సౌందర్యము జగద్వ్యాపారమున సీశ్వరుని యైశ్వర్యమునే ప్రకాశింపజేయును. మంగళముకూడ నదే రీతిని మానవజీవితమున నైశ్వర్యమును ప్రకాశింపజేయును. మంగళము సౌందర్యమును వ్యాపక మొనర్చి, గభీరతర మొనర్చి మానవుని సమీపమునకుఁ దెచ్చినది. అది యీశ్వరవస్తువును మానవవస్తువుగ నొనర్చిమించినది. వస్తుతః మంగళము మానవునికి సమీపవర్తి యైన యంతర తమసౌందర్యము. అట్లగుటచేతనే మనము దానిని తరచు సహజ సుందరముగ గుర్తింపజాలకున్నాము. కాని యశిష్ట యౌదవి నప్పుడు మన ప్రాణ మానందముతో వర్షాతరంగిణివలె కూలంకష మగుచున్నది. అప్పుడు మనము దానిమించిన రామణీయకత నెందును దర్శింపజాలము.

పత్రపుష్పములతో, ప్రదీపమాలలతో, రజతస్వర్ణ పాత్రలతో భోజనశాల నలంకరింపగల్గినచో మంచిదే కాని నిమంత్రిత వ్యక్తి గృహయజమానినుండి సమాదరమును పొందనిచో, హృద్యతను పొందనిచో నా సమస్తైశ్వర్యమును, సమస్త సౌందర్యమును నతని దృష్టియం దకించిత్కరమైపోవును. ఈ హృద్యతయే యాంతర్యమునంపలి యైశ్వర్యమును, ప్రాచుర్యమును నెయున్నది.

హృద్యతాసంబంధమైన మధురహాసము, మధురసంభాషణ, మధురస్వీకృతి యత్యంతమనోహరమై కదళీపత్రమును సైతము కనకపశ్చరముకంటె నమూల్య మొనర్చును. అందరి

యెడ నిది వర్తించు ననజాలము. అవమానముతోనైనను సరే, ఆడంబరపూర్ణమైన భోజనము నాించువారును గలరు. వారు భోజనముయొక్క తాత్పర్యమును, అందలి మహత్సాందర్యము నెఱుంగనివారు. భుజించుటయు, నలంకరణమునే భోజనక్రియా కలాపమునఁ బ్రథానాంశములు కావు. ముకుళమునందలి దళములు తమలో తామే కుంచితములై నట్లు స్వార్థరతుడైన మానవుని శక్తి స్వీయమువై పునకే సర్వదా సంకుచితమై యుండును. అతని బంధమును విడల్చి, పరాభిముఖ మొనర్చి నంతనే విశిష్ట కుసుమమువలె విశ్వమువై పున కాతని మధురమైన సుందర ప్రవృత్తి విస్తారితమగును. అంతరికమును, గభీరమును నగు యజ్ఞ సంబంధమైన మంగళపూర్ణసౌందర్యమును సంపూర్ణముగ దర్శించని వ్యక్తి దృష్టియందు, అన్నపానప్రాచుర్యము, అలంకారాడంబరము ఘనములై వెలుంగొందును. అతని యసంయత ప్రవృత్తిలో భోజనభాసనముల విషయమునను, దాసదక్షిణల విషయమునను గల లోభ మంతరించెడిది. అది యజ్ఞసంబంధమైన యుదారమాధుర్యమును సమ్యక్గ్రూపమున దర్శింపజేయదు.

క్షమాభావము శక్తిమంతునికే భూషణ మని శాస్త్రము నుడువచున్నది. కాని క్షమాప్రకాశమునం దెల్లరకును శక్తిసౌందర్యానుభవము సాధ్యము కాదు. మీదుమిక్కిలి శక్తుప్రదవ దర్శనమునందే మూఘులు శ్రద్ధాన్వితు లగుదురు. లజ్జ స్త్రీలకు భూషణము. కాని వేషభూషణకంటే నధికమైనదిగ నీ లజ్జాసౌందర్యమును దర్శించగలిగినవా రెవరు? సౌందర్యమును సంకీర్ణ

మొనర్చి దర్శించనివారు. సంకీర్ణప్రకాశతరంగభంగములు విస్తీర్ణ ప్రకాశమునందు శాంతించినప్పు డా మహత్సాందర్యము నున్నత తలమునుండి ప్రశస్త భావమున చూడఁదగియున్నది. అట్లు చూడ గల్గుటకు మానవునికి శీఘ్రసంయమములు కావలయును, గంభీర్యము కావలయును, శాంతి కావలయును.

మన దేశమునందలి ప్రాచీనకవిపుంగవులు గర్భిణీస్త్రీల సాందర్యవర్ణన మొనర్చుట కెచ్చటను సంకోచింపలేదు. ఐరోపీయకవు లీ విషయమున నించుక లజ్జాదీనతల కధీనులైరి. నారీత్వమునందలి చరమసార్థకతాలాభ మానన్న మైనప్పుడు దాని ప్రతీక్ష స్త్రీమూర్తిని గౌరవపూర్ణముగ నొనర్చును. ఈదృశ్యము నందు చక్షుర్విలాస మే కొంచెము కొరవడునో మానసికమైన భక్తియంతకంటే నెక్కువ పూరించును. వృష్టియంతయు ధారాపాతముగ పడిపోయి, లఘువులైన శరన్నేఘము లకారణముగ శరీరములందు శీతలవాయువులను పూరించుకొనుచు గగనతలమున సంచరించుచుండ వానిపై నస్తమితసూర్యుని యరుణకాంతులు పడినచో నా కాంతులతో కండ్లు మెరసిపోవును. కాని యాషాఢఘనఘనాఘనము పయస్వినియైన కపిలగోవువలె నాసన్న వృష్టిభారముచే మంధరమైపోయినప్పు డణువణువున జలప్రపూర్ణమై వర్ణవైచిత్ర్యచాపల్య మెచ్చటను కనిపించనీయదు. అది మన మనస్సుల ననేకరీతులుగ నాకర్షించును. దానియందు శూన్యత మృగ్యము. ధరణికి తాపశాంతి, సస్యక్షేత్రముల ధైర్యనివృత్తి, నదీసరోవరముల కృశతామోచనము లందలి యుదారాశ్వా

సము దాని స్నిగ్ధసీలిమమునం దలముకొని ముగళమయపరిపూర్ణ గంధీరమాధుర్యమున నది స్తబ్ధమై కనుపట్టును.

మహాకవి కాళిదాసు వసంతసమీరమును విరహియైన యతసుని దాత్యకార్యమున నియుక్త మొనర్చగలిగి.. యుండెడి వాడే. అం దాతని హస్తనైపుణ్యము ననేకులు కొనియాడెడివారు కూడ. విశేషించి దక్షిణసమీర ముత్తరమున కత్యంతసహజగతి నేగజాలెడిది. కాని కవికలగురువు ప్రథమాపాఠనూత్న మేఘమునే యిందులకు వరించినాడు - అది మరి జగత్తాపనివారకము కద.! దాని కర్తవ్యము ప్రణయివార్తను ప్రణయిని చెవిలో నూదుట మాత్రమేనా? అది మార్గమునం దంతటను నదీగిరికానములపై విచిత్రమైన పూర్ణతానందచార మొనర్చుచు పయనించును. కదంబము వికసించును, జంబూకుంజము పరిఘ్రతమగును, బలాక యెగిరిపోవును, కూలంకషమైన నదీజలములు పలపల కొట్టకొనుచు తటమునందున్న వేత్రవనమునఁ బ్రవేశించి ప్రతారిండును, జాన పదవధువుల భూవిలాసహీనప్రీతిస్నిగ్ధలోచనముల దృష్టిపాతమున ఆపాథాకాశ మింకను ఘనీభూతమైపోవును. విరహియొక్క వార్తా ప్రేరణమును సమస్తపృథ్వియందలి ముగళకరవ్యాపారముతో నల్లియల్లి సౌందర్యపిపాసియైన కవిచిత్తము తృప్తిజెందినది.

కుమారసంభవకవి యకాలవసంతమునందలి యాకస్మికోత్సవములో పుష్పశరుని మోహవర్షణమునందు హరపార్వతుల మిళనమును పర్యవసంపఁజేయలేదు. స్త్రీపురుషసంఘాతమునుండి ప్రజ్వరిల్లిన ప్రళయాగ్నియం దాతడు మొదట శాంతివర్షణ మొన.

ర్చెను. అప్పుడే మిళనము సార్థకమైనది. కవి, ప్రేమకంటే సర్వవిధముల కమనీయమైన తపోగ్నిద్వారముననే గౌరీమూర్తి నుజ్జ్వలమొనర్చి చూపించెను. అచ్చట వసంతసమయపుష్పసంపద మ్లానము, పికకూజితము స్తబ్ధము. అభిజ్ఞానశాకుంతలమునందును ప్రేయసి జననియైన తావునందు విషయవాసనాచాంచల్యము వేదనాతపశ్చర్యలో గాంధీర్యము వహించిన చోట, అనుతాపస్థానమున, ఊమాభానము నిలిచిన నదనున, రాజదంతలు సమాగమము సార్థకమైనది. ప్రథమసమాగమమున ప్రళయము. ద్వితీయ సమాగమమున పరిత్రాణము. ఈ కావ్యద్వయమునందు శాంతి యందు, శుభమునందు కవి సౌందర్యమును ప్రదర్శించిన తావులం 'దెల్ల నతని తూలిక విరళమును, నతని వీణ యప్రమత్తమును నే విలసిల్లినది.

సౌందర్యము పరిణతమైన తావులం 'దెల్ల నది తన ప్రాగల్భ్యమును దూరీకృత మొనర్చెను. అచ్చట పుష్పము తన వర్ణగంధముల బాహుళ్యమును ఫలముయొక్క గూఢతర మాధుర్యమునందు పరిణత మొనర్చెను. ఆ పరిణతియందే సౌందర్యమాంగళ్యములు రెండును పెనవేసుకొని వర్ధిల్లినవి.

సౌందర్యమాంగళ్యముల సమైక్యమును దర్శించినవాడు భోగవిలాసములతో సౌందర్యము నెన్నడు ముడిపెట్టజాలడు. అతని జీవితానిర్వహణమునకైన యుపకరణము లతీసామాన్యములై యుండును. అది సౌందర్యబోధముయొక్క యభావము నుండి కాదు. ప్రకర్షనుండియే యగును. అశోకుని లీలోద్వాన

మెచ్చట నుండెను? అతని రాజప్రాసాదముయొక్క పునాది చిహ్నమునై తము కనిపించుటలేదు. కాని యశోకరచితములైన స్తూపములును, స్తంభములును బుద్ధగయయందు బోధివృక్ష మూలమునకు సమీపమున నిలిచియున్నవి. ఆయన శిల్పకళయు ఆసామాన్యమైనది. మానవదుఃఖనివృత్తిపథమును బుద్ధభగవాను డావిష్కరించిన తావున, ఆ దివ్యమంగళస్వరూపుని స్మరణక్షేత్రము నందు అశోకచక్రవర్తి కళాసౌందర్యప్రతిష్ఠ నొనర్చెను. స్వీయ భోగమున కీ పూజార్ఘ్యము నాయన యొసంగలేదు. భారతవర్షమున నెన్ని దుర్గమగిరిశిఖరములయందు, ఎన్ని నిర్జనసముద్ర తీరములందు, ఎన్ని దేవాలయములు ఎంత కళాశోభనమైన పుణ్యకీర్తిని దర్శించగలము! కాని హిందూచక్రవర్తుల విలాస వైభవముల స్మృతిచిహ్నము లెచ్చటి కేగెను? రాజధాసీనగరములను వదలి అరణ్యములందును, పర్వతములందును యీ సమస్తసౌందర్యమును నెలకొల్పుటకుఁ గల హేతు వేమి? అచ్చట మానవుడు స్వీయసౌందర్యసృష్టిద్వారమున తనకంటెను శ్రేష్ఠమైన దానియందు విస్మయపూర్ణమైన భక్తిని ప్రకాశ మొనర్చినాడు. మానవరచితసౌందర్యము నిలిచి తనకంటె మహత్తరమైన సౌందర్యమునకు హస్తద్వయము నెత్తి యభివాదన మొనర్చుచున్నది. మానవు డీ సమస్తమును శిల్పప్రపూర్ణమైన నిస్తబ్ధభాషా ద్వారమున ఘోషించియున్నాడు. 'చూడుము! ఆకృష్టుడవై, దర్శింపుము. సుందరమైన దానినవలోకింపుము, మహానుభావుని దర్శింపుము!' అని. 'తా నెంతటి గొప్పభోగియో చూడు మని

చెప్పలేదు. తాను జీవితకాలమున విహరించిన తావులను దర్శింపు మని చెప్పలేదు. మృతావస్థయం దెచ్చట మట్టియందు జీర్ణించి పోయినాఁచో యచ్చట తన మహిమను దర్శింపు మని చెప్పలేదు. ప్రాచీనహిందూరాజులు తమ విలాసభవనముల నంతగా యలంకరించెడివారో కారో తెలియదు. ఎవరి గౌరవప్రచారముకొఱ కవి ప్రతిష్ఠింపఁబడినవో యవి యన్నియు వారితోనే ధూళిలో కలిసిపోయినవి. కాని మానవుని శక్తియు, భక్తియు నెచ్చట స్వీయ సౌందర్యరచనను భగవానుని మంగళరూపముయొక్క వామ పార్శ్వమున న్యస్త మొనర్చి ధన్య మయ్యెనో యచ్చట నా సమా గమమందిరముల నతిదుర్గమస్థానములందును మనము రక్షించు కొనుచువచ్చుచున్నాము. మంగళముతో సుందరముయొక్కయు, విష్ణువుతో లక్ష్మీయొక్కయు మిశ్రమము సంపూర్ణము. ఎల్ల సభ్య తలయందును నీ భావము ప్రచ్ఛన్నముగ నున్నది. సౌందర్యము వ్యక్తిగతస్వార్థమున బద్ధమును, యీర్ష్యచే ననువిధమును, భోగముద్వారా జీర్ణమును కాక శాంతిమంగళములందు వినిర్మల భావమున స్ఫూర్తిని గను నొకానొక సమయము తప్పక రాగ లదు. విషయవాసననుండి, లోభము నుండి వేరుపరచి చూడనిచో సౌందర్యమును పూర్ణభావమున చూచుట పొసగదు. ఆ యశి ష్ఠిత అసంపూర్ణదర్శనమునందు మనకు తృప్తి యొదవదు. తృప్తయే మిగులును. అది ఖాద్యము నీయదు. మద్యము నొసఁగి యాహారమునందలి స్వాస్థ్యకరమైన యభిరుచినికూడ నష్ట మొనర్చును.

ఇందులకే ధర్మప్రచారకులు సౌందర్యమునకు దూరము నందుండి నమస్కరింపు డని యుపదేశింతురు. నష్టమే రావచ్చు నేమో యని లాభమాల్గమున సంచరించుటనే నిషేధించెదరు. కాని యుచితమైన యుపదేశ మేమనిన సౌందర్యముయొక్క పూర్ణాధికారమునకై సంయమసాధన మొనర్పవలయు ననునదే. బ్రహ్మచర్య మందులకే యైయున్నది. పరిణామమునందు శుష్కత కొఱకు కాదు బ్రహ్మచర్యము.

సాధనవిషయప్రసక్తి వచ్చినప్పు డీ సాధనయొక్క సిద్ధి యేమను ప్రశ్న యుదయించును. దీని కంత మెచ్చట? మన మితరేతర కర్మేంద్రియజ్ఞానేంద్రియముల యుద్దేశ్యమును తెలిసి కొనగలము. కాని సౌందర్యజ్ఞాన మెందులకు మన మనస్సున స్థానమును పొందిన దను ప్రశ్నకు సమాధానము నిచ్చుటలో సౌందర్యబోధము మార్గ మెటు లేగుచున్న దను విషయము నొకషర్యాయము సంక్షేపముగ యోజించి చూచుకొనుటవసరము.

సౌందర్యజ్ఞానము కేవల మింద్రియనిష్ఠమైనప్పుడు విస్పష్టముగ నుండును. చూచినంతనే కంటి కగుపడును. సౌందర్యా సౌందర్యముల ద్వంద్వభావ మొకేతూరి మనకు మనస్సునందు ఘోడకట్టును. బుద్ధికూడ తోడ్చినచో సుందరానుందరముల భేదము దూర మగును. ఆ యవస్థయందు మన మనస్సు నాకర్షించు వస్తువు కన్ను తెరచిన వెంటనే దర్శనయోగ్యమైన దని మనస్సునం దనిపించకపోవచ్చును. అరంభముతో పర్యవసానము

నకును, ప్రధానముతో నప్రధానమునకును, ఒక యంశముతో వేరొక యంశమునకును గల గూఢతరసామంజస్యమును లక్షించి మన మానందమును పొందు తావునందు మన కన్నులను గప్పు సాందర్యముయొక్క చేవ్రాలును మనము మన్నించము. ఇక కల్యాణబుద్ధికూడ సమకూడిన చోట మనస్సుయొక్క యధికార మింకను హెచ్చిపోవును. సుందర అసుందరముల మధ్య యంతర మింకను లుప్తమగును. అచ్చట కల్యాణియైన సతి సుందరముగ దర్శన మొనఁగును. కేవలము రూపసిగ కాదు. ధైర్యము, వీర్యము, క్షమ, ప్రేమ దీప్తిప్రసార మొనర్చు తావునందు రంగు రంగుల యత్నాడంబరములయం దెట్టి ప్రయోజనమును మనకు గోచరించదు. కుమారసంభవ కావ్యమున ఛద్మవేషియైన మహా దేవుడు తపస్వినియైన యుమాదేవి నమీషమున శంకరుని రూప గుణవయోభిజాత్యములను నిందించును. అప్పు డుమాదేవి యనిన దేవుని- 'మమాత్ర భావై కరసం మనస్థితమ్' - ఆయనయందు నా మనస్సు కేవలము భావరసమున స్థితమై యున్నది. కావున నానందముకొర కిక నే యుపకరణప్రయోజనమును లేదు. భావ రసమునందు సుందరాసుందరముల కతినివిచ్చేదము దూరీకృత మగును.

మంగళమునందు నొకానొక ద్వంద్వ మున్నది. మంగళ జ్ఞానము మంచిచెడ్డల కలయిక నపేక్షించును. ఈ ద్వంద్వమునం దేదియు పరిసమాప్తి నొందజాలదు. పరిణామమునం దొకటే, రెండు కావు. నది ప్రవహించు నంతవర కుభయతటములు నవ

సరమే. కాని, గమన మాగిపోవు చోట నకూలమైన సముద్రము మాత్రమే. నదికి గమనదృష్ట్యా ద్వంద్వము, సమాప్తిదృష్ట్యా ద్వంద్వావసానము. అన్నిని జ్వలింపజేయుటకు రెండు కాష్ఠముల ఘర్షణ కావలయును. జ్వలించిన వెంటనే ఘర్షణ మాగిపోవును. మన సౌందర్యబోధమునను నట్లే యింద్రియసుఖకరము, నసుఖకరము; జీవితమున మంగళకరము నమంగళకరము - యీ రెంటి ఘర్షణ ద్వంద్వమున స్ఫులింగముల వెలార్చుచు, పూర్ణముగ జ్వలించిన పిమ్మట వాని యాంకిత్యము, నాలోడనమును నిరస్త మగును. అంతట ద్వంద్వము సమసిపోయి సమస్తమును సుందర మగును. సత్యమును సుందరము నొకటే యగును. అప్పుడే సత్యోపలబ్ధియే యానందోపలబ్ధి యని, యదియే చరమసౌందర్య మని తెలిసికొనఁజాలుదుము.

ఈ చంచలమైన జగత్తునందు సత్యాస్వాదము మన మెచ్చట పొందెదము? మనస్సు లగ్నమైన చోట. మార్గము వెంట జనులు వచ్చుచున్నారు, పోవుచున్నారు. వారెల్లరు మన దృష్టిలో ఛాయాసదృశులు. వారి యుపలబ్ధి మనయందతిక్రీణము కనుకనే వారియందు మన కానందము లేదు. మిత్రుని విషయము మన యెడల నత్యంతసత్యము, గభీరము. అది మన మనస్సున కాశ్రయ మిచ్చుచు. మిత్రు నెంత సత్యముగ భావించుమో యతడు మన కంత యానందము నిచ్చును. మన భూగోళాంతర్గతమైన నామ మాత్రవిషయమైన దేశముకొఱ కా దేశమునందలి ప్రజ లవసరమైనచో ప్రాణములసైత మిత్తురు. వారా దేశము నత్యంతసత్య

హాపమున నెఱుగజాలుదురు. కనుకనే దానికొకకై యనువుల నవలీలగ కోల్పోగలరు. మూఁగునికి బిగ్గిరికానవ్యశమైన విద్య విజ్ఞానికి పరమానందవిషయము. విద్వాంసుడు దానిని పురస్కరించుకొని జీవితమును గడుపుకొనుచున్నాడు. ఇందువలన సత్యోపలబ్ధి యొడవు తావుననే యానందమును ప్రతీయమాన మగుచున్న దనుట స్పష్ట మగుచున్నది. సత్యముయొక్క యసంపూర్ణోపలబ్ధియే యానందాభావము. ఏ సత్యమునందు మన కానంద మొదవుట లేదో యా సత్యము మన కజ్ఞాతము కాదు కాని యనుపలభము. నా పక్షమున నిరతిశేయమైన సత్యమునందే నా ప్రేమ, నా యానందము. సత్యనుభూతియు సాందర్యానుభూతియు నొకటియేయై భాసిల్లు నని తెలియుచున్నది.

సంగీతము, సాహిత్యము మొదలైన లలితకళ లన్నియు జ్ఞాతముగనో, అజ్ఞాతముగనో నీవై పునకే పర్యవసించుచున్నవి. కావ్యమునందు, శిల్పమునందు, చిత్రమునందు మానవు డీ సత్యమును మాత్రమే యజ్ఞుల మొనర్చు చున్నాడు. మన కంటఁ బడకుండుటచే మన దృష్టియం దసత్యముగ నుండిన దానిని కవి మన దృక్పథమునకుఁ దెచ్చి, మన సత్యరాజ్యముయొక్క ఆనంద సామ్రాజ్యముయొక్క పరిధిని విపులతర మొనర్చుచున్నాడు. అల్పము ననాదృతమునైన సర్వమును మానవసాహిత్య మను దినము సత్యగౌరవమున నావిష్కరించి కళాసాందర్యముచే చిహ్నిత మొనర్చుచున్నది. కేవలము పరిచితముమాత్రమే యైన

దానిని వివ్రతముగ నొనర్చుచున్నది. చిత్తురోచరమేయైన దాని మీఁదికి మనస్సు నాకర్షించుచున్నది.

ఆధునికకవి యనినాడు, - 'సత్యమే సుందరము, సౌందర్యమే సత్యము' అని. శుభ్రవసనయైన కమలాలయాదేవి సరస్వతి ఒకే దశయందు 'సత్యము' ను, విశిష్టమూర్తియు నై యున్నది. ఉపనిషన్నిర్వచనముగూడ తదనుగుణ్యముగ నున్నది - 'ఆనందరూప మమృతం యద్విభాతి' - ప్రకాశించునది యాతని యానందరూపము, ఆతని యమృతరూపము. మన పదతలమునందలి ధూళి నుండి విహాయసమునందలి నక్షత్రముల పర్యంతము సమస్తమును సత్యము, సమస్తమును సుందరము, సమస్తము నానందరూప మమృతమే.

సత్యముయొక్క యీ యానందరూపమును అమృతరూపమును దర్శించి వ్యక్త మొనర్చుటయే కావ్యసాహిత్యము యొక్క లక్ష్యము. సత్యమును కంటితో చూచి నప్పుడును, బుద్ధితో పొందినప్పుడును కాదు, హృదయముతో పొంది నప్పుడే దానిని సాహిత్యమునఁ బ్రకాశింపఁజేయగలము. ఐనచో సాహిత్యము కళాకౌశలముయొక్క సృష్టి కాదు, అది హృదయావిష్కారము. దీనియందు సృష్ట్యంశము కూడ నున్నది. ఆ యావిష్కారవిస్మయమును, ఆవిష్కారానందమును, హృదయము తన యైశ్వర్యము ద్వారమున భాషయందో ధ్వనియందో వర్ణమునందో చిహ్నిత మొనర్చియుంచుటయందే సృష్టినై పుణ్యము

వ్యక్త మగుచున్నది. ఇదియే సాహిత్యము, ఇదియే సంగీతము, ఇదియే చిత్రకళ!

మరుభూమియందలి వాలుకామయమైన యెడారియందు నిలిచి మానవుడు దానినిరెండు సూచీస్థానముల(సిరమిక్స్)యొక్క విస్మయావహమైన చిహ్నములతో చిహ్నిత మొనర్చినాడు. నిర్జన ద్వీపమునందలి సముద్రతటమును, పర్వతదేహముపై తన శిల్ప కౌశలమున తొలిచి గుహయందు చిహ్నిత మొనర్చినాడు. ఇదియే బొంబాయిప్రాంతమందలి 'హస్తిగుహ.' పూర్వాభిముఖముగ నిలిచి మానవుడు సముద్రమధ్యమున సూర్యోదయమహిమను దర్శించినాడు. వెంటనే బహుశతక్రోశములదూరమునుండి శిలలను తెచ్చి, యచ్చట తన వినయపూర్వకమైన ముకుతహస్త చిహ్నమును నిక్షేపించినాడు. అదియే కోణార్క మందిరము. సత్యమును నిబిడముగ నానందరూపమున నమృతరూపమున దర్శించిన తావునం దెల్ల మానవుడు తన చిహ్నము నొకదానిని నెలకొల్పినాడు. ఆ చిహ్న మొక్కచో నొకమూర్తి, ఒక్కయెడ నొక మందిరము, వేరొక తావునం దొకతీర్థము, యింకొక ప్రదేశమున నొక రాజధాని! సాహిత్యమును ఇట్టి చిహ్న మే. విశాలవిశ్వమున నే తీరమున మానవహృదయ ముపస్థితమై యానందస్పర్శ ననుభవించినదో యచ్చట నెల్ల నది భాషద్వారమున నొక చిరస్థాయియైన తీర్థమును రచించుటకు యత్నించుచున్నది. విశ్వాంచలములందలి సర్వస్థానముల నది యాత్రికులకు హృదయాకర్షణ నొనర్చి మించినది. జలమునందు, స్థలమునందు, ఆకాశమునందు, శరత్తున, వసం

తమున, వహ్నాకాలమున, ధర్మకర్మలయందు, ఇతిహాసమునందు, అపురూపచిహ్నములతో రచించి రచించి సత్యముయొక్క సుందర మూర్తిత్వమువై పునకు మానవహృదయమును నియతముగ నాహ్వానించుచున్నది. దేశదేశములందును సర్వకాలములందు నీ చిహ్నము, యీ యాహ్వానము కేవల మభివృద్ధినందుచు వచ్చినది. జగత్తునం దీ రీతిని సర్వత్ర సాహిత్యముద్వారమున నీహృదయసంబంధమగు చిహ్నములను మానవుడు నెలకొల్పుకున్నచో నప్పు డీ జగత్తు మన దృష్టియం దెంత సంకుచితమై యుండెడిదో యది మన యూహ కందని విషయము. నే డీ నేత్రములతో దర్శించు, శ్రోత్రములతో నాకర్ణించు జగత్తు సర్వాతిశాయిగ మన హృదయ సంబంధిగఁ బరిణమించుట, మానవసాహిత్యము హృదయావిష్కారచిహ్నమునందు దీనిని మండిత మొనర్చుట చేతనే సాధ్యమైనది. సత్యము వస్తుసమూహముయొక్క స్థితి గతుల సామంజస్యము. సత్యము కార్యకారణపరంపర. దీనిని తెలియఁజేయుటకు శాస్త్ర మున్నది. కాని సాహిత్యము సత్యమే యానంద మని, సత్యమే యమృత మని తెలియఁజేయుచున్నది. సాహిత్య మీ యుపనిషత్సూత్రము నహరహము వ్యాఖ్యానించుచు వచ్చినది.

‘రసో వై సః, రసం హ్యేవాయం లభ్యా నస్తీ భవతి’ అతడే రసము. ఈ రసమును పొందియే మానవుఁ డానందితు డగుచున్నాడు.

వి శ్వ సా హి త్య ము

మన యంతఃకరణమునందలి వృత్తు లన్నియు సర్వపదార్థములతో సంబంధమును స్థాపించుకొనుటకై యున్నవి. ఈ యోగమువలననే మనము సత్య మగుదుము, సత్యమును పొందుదుము. 'తేనిచో, నే నున్నాను, అది యున్నది యను వాని కర్థమే యుండదు.

సత్యముతో మనకుఁగల సంబంధము త్రివిధ మైనది. బుద్ధి సంబంధము, ప్రయోజనసంబంధము, ఆనందసంబంధము. వీనిలో బుద్ధిసంబంధము నొక ప్రతిద్వంద్వత యనవచ్చును. అది వేట కానికీని మృగమునకును గల సంబంధము వంటిది. బుద్ధి స్పర్థా భావముతో సత్యము నొక దారునిర్మితమైన వేదికపై నిల్చి విచారణ యొనర్చి దాని హృదయగర్భితమైన విషయమును బయటకు లాగున ట్లనిపించును. దీనిచే సత్యమువిషయమున బుద్ధియం దొక యహంకారము నిలిచిపోవును. బుద్ధి సత్యము నే పరిమాణమున దర్శించునో యదే పరిమాణమున తన శక్తి ననుభవమునకుఁడెచ్చుకొనును. ఇక ప్రయోజనసంబంధము. ఈ సంబంధమున సత్యముతో మన శక్తి కొక సంయోగము కలుగును. ఈ స్వార్థసంబంధమున సత్య మింకను ప్రబలముగ మనకు సన్నిహితమగును. ఐనను దానితో మనకుఁగల పార్థక్య మింకను నిశ్శేషము కాదు. అంగ్లవణిజుఁ డొకానొక దినమున నవాబు సమ్మూఖమునకు నత మస్తకుఁడై యరుగుడెంచి, కార్యసాధన యొనర్చుకొని కృత

కార్యజ్ఞై న పిమ్మట తుదకు సింహాసనమునే యధిష్ఠించిన రీతిని సత్యమును వ్యవహారమున లగించి, కార్యనిర్వహణ మొనర్చుకొని తుదకు మనమే జగత్తున కధిపతుల మని భావించుము. అప్పు డీక మనము, ప్రకృతి మనకు దాసి, జలాగ్ని వాయువులు వేతనము లేని మన సౌకరు లనుటకు సంకోచించుము.

అటుతరువాత నిక యానందసంబంధము. ఈ యానంద యోగము లేక సాందర్యయోగమునందు పార్థక్యమంతయు పటా పంచ లగును. ఇచ్చట నిక యహంకారమునకు తావే లేదు. ఇచ్చట నితాంతము తన్ను తాను సామాన్యనియందు దుర్బలుని యందు సంపూర్ణముగ సమర్పించుకొనుట కేమియు నాటంక ముండదు. ఇచ్చట మధురాధిపుడు బృందావనమునందలి గోపవని తల చెంగట తన రాచమర్యాదను గోపన మొనర్చుకొనుటకు మార్గము లేదు. ఆనందయోగమున మన బుద్ధిశక్తిగూడ మన యనుభవమునకు రాదు. కర్మశక్తియు నట్లే మన యనుభవము నకు దూరమందు నిలిచిపోవును. అచ్చట మనలను మనమే స్వయ ముగ ననుభవమునకుఁ దెచ్చుకొందుము. మధ్య నెట్టి యావరణ ముండదు.

సత్యముతో బుద్ధియోగము పాఠశాలవంటిది. ప్రయో జనయోగము మన కచ్చేరి సదృశము, ఆనందయోగము మన గృహతుల్యము. బడియందు మనము సంపూర్ణత ననుభవింపము. కచ్చేరియందును నట్లే సంపూర్ణముగ పట్టుబడము. గృహమునందే మనము నిర్బాధముగ సమస్తము నుత్సర్జన మొనర్చి బ్రదుక

గలము. పాతశాల నిరలంకారము, కచ్చేరి నిరాభరణము. ఇత గృహము నెన్ని యుపకరణములతో నలంకరింతుము !

ఈ యానందయోగము వ్యాపారస్థలమా ? కాదు. ఇత రుని తనవాని నొనర్చుకొని యెఱుఁగుట. అట్లు తెలిసికొన్నప్పు డిక ప్రశ్నయే యుదయింపదు. నేను నన్నేల ప్రేమింతు నను విషయము మన కెన్నడు నాలోచ్యమే కాదు. నాకు స్వీయాను భవమునం దానందమే కదా ! ఆ యనుభూతి నితరుని యందుకూడ పొందినప్పుడు, అత డెందులకు ప్రేమపాత్రు డగుచున్నా డని ప్రశ్నించుటయు నిష్ప్రయోజనమే యగును.

యాజ్ఞ వల్క్యుడు గార్గితో ననినాడు:-

న వా అచే పుత్రస్య కామాయ పుత్రః ప్రియో భవతి ।

ఆత్మనస్తు కామాయ పుత్రః ప్రియో భవతి ।

న వా అచే విత్తస్య కామాయ విత్తం ప్రియో భవతి ।

ఆత్మనస్తు కామాయ విత్తం ప్రియో భవతి ॥

పుత్రునికొఱకే, పుత్రుని కోరెదను కనుకనే పుత్రుడు ప్రియమగుట లేదు. ఆత్మను కోరెదను కనుకనే పుత్రుడు ప్రియ మగుచున్నాడు. విత్తమును కోరుచుంటిని గనుకనే విత్తము ప్రియ మగుట లేదు. ఆత్మ నభిలషించుచుంటిని గనుకనే విత్తము ప్రియ మగుచున్నది.

దీని పరమార్థ మేమన ఎవనియందు నన్ను నేను పూర్ణ ముగ ఎఱుఁగుచున్నానో నేను వానినే కోరెదను. పుత్రుడు నా యభావమును తొలగించును. అనగా నేను పుత్రునియందు

న న్న తిశయముగ పొందెదను. ఆతనియందు నే నింకను సధికతరమై భాసింతును. నా యాత్మ నాతడు బాహిరమునందును సత్య మొనర్చివై చినాడు. ఇందుచేతనే యతడు నా కాత్మీయుడు. నాయందు నే నే సత్యము నత్యంతనిశ్చితరూపమున దర్శించి ప్రేమ ననుభవించునో పుత్రునియందును ఆ సత్యమునే యత్యంతముగ ననుభవించుటచే యాతని యందలి నా ప్రేమ పరివర్ధితమై విరాజిల్లును. అందువలన నొకవ్యక్తి నత డేదియో సంపూర్ణముగ తెలిసికొనవలయుననినచో నతడు దేనిని ప్రేమించునో దాని నెఱుంగవలయును. జగత్తులో దేనియందు తన్ను తా నుపలబ్ధి యొనర్చుకొనినాడు, ఎంత దూరమువరకు తన్ను తానూ విస్తరింపజేసికొనినా డనునది దీనియందు మనకు వ్యక్త మగును. నాకు ప్రీతి లేని తావున నా యాత్మ తన వేష్టనరేఖ తుదిదాక వచ్చి నిలిచిపోవును.

బయట నేడైన వెలుగును చూచినను, ఏదే నటునిటు కదలుచుండుటను చూచినను శిశువు ఆనందముతో పొంగిపోవును. కలరవ మొనర్చును. తానా యాలోకమున నా చాంచల్యము నందు తన చైతన్యమునే యధికతరముగ పొందును. అందువలననే యతని కంతటి గూనందము.

కాని యింద్రియజ్ఞానము సతిశయించి క్రమక్రమముగ తన చైతన్యము మనోహృదయములయొక్క నానాస్థరములందును వ్యాప్తమగుచుండు నప్పు డీమాత్రపు టాందోళన మతని

కానందహేతువు కాజాలదు. పూర్తిగా కానే కాదని కాదు, అల్పముగ నగును.

ఈ రీతిగ మానవుడు తన వికాసము వృద్ధి జెందుచున్న కొలది, ఆ యభివృద్ధిలో తన సత్యత్వముననుభవ మొనర్చుకొన నభీలపించుచుండును.

ఈ స్వీయమైన యంతరాత్మను బాహ్యమున ననుభవించుటలో ప్రథమమున మానవుడు తనయందే యతిసహజముగ పూర్ణరూపమున ననుభవించగలడు. చూపులో, విచికిలో, భావనలో, కల్పనాభేదములో, నానారూపమైన హృదయాకర్షణలలో మానవుడు స్వభావముగనే తన్ను తాను సంపూర్ణముగ పొందును. అందుచేత మానవుని తెలుసుకొని మానవు నాకర్షించి మానవుని సేవించి యతఁ డంచలములదాఁక పొంగిపోవును. దేశకాలములందు మానవు డెంత యధికముగ మానవజాతియందు స్వీయాత్మను మేళన మొనర్చి స్వీయోపలబ్ధితో ప్రకాశింపఁగలుగుచున్నాడో యంతగా నతడు మహామానవుడై వెలుఁగొందుచున్నాడు. అతడు యథార్థముగ మహాత్ముడు. ఏ వ్యక్తి పర్వమానవులందును యాత్మసార్థకతాభావము నేదే నొక పుణ్యవశమున కించితైన తెలుసుకొనఁజాలడో యా వ్యక్తి యదృష్టమున మానవాంశ యల్పిష్టమైన దన్నమాట. ఆత్మను కేవలము తనయందే నివిష్ట మొనర్చుకొని దర్శించుటలో నతడు దాని నల్పమొనర్చి తెలుసుకొనుచున్నా డనవలయును.

సర్వలలో తన్ను దా నెఱుఁగు టననది మానవాత్మ యందలి స్వాభావికధర్మము. ఈ ధర్మము నవగత మొనర్చుకొను టలో ననేకాటంకము లున్నవి. స్వార్థ మొక యాటంకము, అహంకారమొక యాటంకము. ప్రపంచమునందలి యిట్టి నానావిధ ములైన యాటంకములలో మన యాత్మయొక్క స్వాభావిక ప్రవాహగతి ఖండఖండములై పోవును. మానవత్వమునందలి సంపూర్ణసాందర్యమును మనము నిర్బాధముగ దర్శింపఁజాల కున్నాము.

మానవత్వమున కింత స్వాభావికమైన ధర్మమునం దింత లాంఛన మేలయని కొందఱు అనవచ్చును. దేని నాటంకమని, స్వార్థమని, అహంకారమని, యెగురగొట్టుచున్నావో దానినే యేల స్వాభావికధర్మ మనరాదని వీరు వాదింతురు.

పలువుర దృష్టియం దదియే స్వభావమైనది. స్వభావము కంటె స్వభావమునందలి యాటంకమే బలవత్తరమై కనఁబడు చుండుటయే యిందులకు హేతువు. మానవుఁడు మొట్టమొదట సైకిలు త్రొక్కుట మొదలిడినప్పుడు కదలి ముందునకు సాగుట కంటె యడుగడుగున పడిపోవుచుండుటయే యతని నొసట వ్రాయఁబడియుండును. అట్టి తఱి యెవరేని యా వ్యక్తి సైకిలు నెక్కుట నభ్యసించుటలేదు, పడిపోవుచుండుటనే యభ్యసించు చున్నాఁడని నది యర్థరహితమైన ఘాటయేగద ! ప్రపంచము వందు స్వార్థాహంకారముల తాఁకిడి యడుగడుగున సంభవించు చునే యుండును. కాని యందే మానవునియందలి నిగూఢమైన

స్వార్థరక్షణయత్నమును అనగా సర్వులలో విస్తరించుప్రయత్నమును దర్శింపజాలమేని, పడిపోవుచుండుటయే స్వాభావికమని వాదించుమేని యది కేవలము కలహించుటకే యగును.

వస్తుతః మనకు స్వాభావికధర్మమైన దానిని స్వాభావికముగ తెలిసికొనుటకే, పూర్ణవృత్తి త్వముతో కార్యకారిగ నొనర్చుకొనుటకొటకే దాని కాటంకములను కలుగజేయవలెను. ఆ యపాయముననే యది తన్నుతాను సచేతనముగ నెఱుంగజాలును. ఆ చైతన్య మెంత పూర్ణమగుచుండునో దాని గూఢము నంతగ ఘనతర మగుచుండును. సర్వవిషయములందు నిట్లే తెలియఁదగియున్నది.

బుద్ధి యున్నది. కార్యకారణసంబంధమును నిర్ణయించుట బుద్ధి కొకధర్మము. ప్రత్యక్షవస్తువులయం దది యెంతవరకు సహజముగనే వర్తించునో యంతవరకు తన్నుదాను పూర్ణముగ చూచికొనఁజాలదు. కాని విశ్వమునందు కార్యకారణసంబంధము లతినిగూఢములు. వాని నుద్ధరించుటలో బుద్ధి ప్రాణపణముగ శ్రమించవలసియున్నది. ఈ యాటంకములను తొలగించుట యను పరిశ్రమయందే బుద్ధి విజ్ఞానదర్శనమున తన్నుతాను ఘనముగ ననుభవించును. దీనియందే తన గౌరవము వృద్ధిజెందును. సమ్యక్గూఢమున యోజించి చూచినయెడల విజ్ఞానదర్శన మనిన మతేమియు కాదు. విషయములందు బుద్ధి స్వీయోపలబ్ధిని పొందుటే విజ్ఞానదర్శనము. అది స్వీయనియమముల దర్శించు తావునందు పదార్థములను, తనను ఏకత్ర మొనరించుచు దర్శించును.

దీనికే తెలిసికొనుట యనిపేరు. ఈ దర్శనమునందే బుద్ధి కానందము కలుగును. లేనిచో ఆపిల్ ఫల మే కారణమున భూమిపైఁ బడునో సూర్యుఁ డదే కారణమున పృథ్వి నాకర్షింపుచున్నాఁడను విషయమును వెలువరించి మానవుఁ డంత సంతోషుఁ డగుటకు హేతువే లేదు. ఆకర్షించిన నాకర్షింపనిమ్ము, దానితో నాకగునదేమి? నాకొరంగున దేమన నీ చరాచరజగత్తునం దీ వ్యాపక వ్యాపారమును నా బుద్ధియందు పొందినాను- నా బుద్ధిని సర్వత్ర నేకముగ ననుభవించినాను. నా బుద్ధియందు సూర్యచంద్రనక్షత్రము లన్నియు నేకమైనవి. ఈ యీ విధముగ ననంతమైన జగద్రహస్యము మానవుని బుద్ధిని బయటి కాకర్షించి తెచ్చి యాతనియందు దాని నతిశయముగఁ బ్రకాశింపజేయుచున్నది. నిఖిలచరాచరములతో సమ్మిళన మొనర్చి దానిని తిరిగి మానవుని కిచ్చివేయుచున్నది. సమస్తముతో నీ బుద్ధియొక్క యోగమే జ్ఞానము. ఈ యోగమునందే మన జ్ఞానశక్తి కానందము.

ఇట్లు, 'సమస్తమానవులయందును స్వీయమనుష్యత్వమును యోగించుటయందే మానవాత్మయొక్క స్వభావధర్మము సంపూర్ణత నందుచున్నది. దీనియందే దానికి యథార్థమైన యానందము. ఈ ధర్మమును సచేతనముగ పొందుటకొఱకే బాహ్యభ్యంతరములందు కేవలము విరోధావరోధములనుండియే యది నడువవలసియున్నది. ఇందులకే స్వార్థ మింత ప్రబలము, ఆత్మాభిమాన మింత యతలము, సంసారపథ మింత దుర్గమము నైనవి. ఈ సమస్తాటంకములనుండి మానవధర్మ మెచ్చట సము

జ్వలమై పూర్ణసుందరహాపమున దృశముగ తన్ను తాను ప్రకాశ మొనర్చుకొనునో యచ్చట నెల్ల మహానందమే భాసిల్లును. అందు మన కుజ్వలమైన ఆత్మోపలభి.

మహాపురుషుల జీవితచరిత్రములను చదువుట కిందులకే మన ముత్సహించునది. ఆ చరిత్రములందు మనము మన బాధా చ్ఛన్నప్రకృతినే ముక్తరూపమునను, ప్రసారితముగను దర్శింపఁ జాలుదుము. ఇతిహాసమునందు మనము మన స్వభావమునే నానా ప్రజలయందు, నానాదేశములందు, నానాకాలములందు, నానా సంఘటనలయందు, నానాపరిమాణములలో, నానారూపములుగ దర్శించి రసానుభూతిని పొందుచున్నాము. స్పష్టముగఁ దెలిసినను తెలియకున్నను మనస్సునందు సర్వమానవులతో కూడిమాత్రమే మనలను మనమే యామోదించుచుండుము- ఆ యైక్యము నెంత స్పష్టముగ ననుభవించుమో మన కంతశుభము, అంతయానందము!

కాని, జీవితచరిత్రలందును, ఇతిహాసమునందును మనము సమస్తమును ఆదినుండి యంతమువరకును స్పష్టముగ చూడఁ జాలముకద. అవియు ననేకాటంకములతో ననేకసంశయములతో మూతవడి మనకుఁ గానవచ్చును. ఐనను వానినుండి మనము పొందు మానవపరిచయము చాల యున్నతమైనది, సందేహము లేదు. కాని యా పరిచయమును మన మనస్సుల కనుగుణముగ దిద్దుకొని, దానియందు మన యభిలాషను పూరించుకొని యలంకరించి చిరకాలము నిల్చియుండునట్లు భాషయందు న్యస్తమొనర్చి యుంచుటకొరకు మన యంతరంగమునం దొకానొక యత్న

మున్నది. అట్లాసర్పజాలిననే యది విశేషముగ మన దై నట్లుండును. దానియందు సుందరమైన భాషతో రచనానై పుణ్యమున నా శ్రీతిని ప్రకాశ మొనర్చుటలోనే యది మానవహృదయసంబంధియైన నామగ్రియైనది. ఇక నది ప్రపంచముయొక్క గమనా గమనస్రోతస్సునందు కొట్టుకొనిపోలేదు.

ఈ రీతిగ భాష్యమునం దే సమస్తమైన యపురూప ప్రకాశము కలదో - యది సూర్యోదయకాంతి కావచ్చును, మహచ్ఛ్చరిత్రయొక్క దీప్తి కావచ్చును, స్వీయాంతర్యమునందలి యావేగము కావచ్చును, - ఏది మన హృదయమునకు ఊణ ఊణము చై తన్య మొనఁగినదో హృదయము దానిని స్వీయమైన యొకానొక సృష్టితో జతపఱచి తనదానినిగ బంధించియుంచును. ఈ సకలమునందును హృదయము తన్నుతాను విశేషముగఁ బ్రకాశింపఁజేయును.

ప్రపంచమున మానవుఁడు తన్నుతాను ప్రకాశింపఁజేసుకొనుటలో రెండు గతు లున్నవి. అందొకటి మానవుని కర్మ ప్రవాహము, రెండవది సాహిత్యప్రవాహము. ఈ రెండు ధారలు పూర్తిగ నొకదానిప్రక్క నొకటి ప్రవహించినవి. మానవుఁడు స్వీయకర్మరచనయందును, భావరచనయందును తన్నుతా నొలుకఁ బోసికొనినాడు. ఈ రెండు నొకదాని నొకటి పూరణ మొనర్చుకొనుచు నడచినవి. ఈ రెండిటినుండియే యితీహాసమునందును, సాహిత్యమునందును మనము మానవుని పూర్తిగ తెలుసుకొనవలసియున్నది.

కర్మక్షేత్రమునందు మానవుడు తన దేహమనోహృదయములయొక్క సమస్త శక్తిని, యభిజ్ఞతను తీసికొని, గృహమును, సమాజమును, రాజ్యమును, ధర్మసంప్రదాయమును స్పృష్టించుకొనుచున్నాడు. ఈ నిర్మాణములో మానవుడు తెలిసికొనినది, పొందినది, యభిలషించునది, సమస్తమును ప్రకటమగును. ఇట్లు మానవప్రకృతి జగత్తునందు లీనమైపోయి నానారూపముల ధరించి సకలమునందు తన్నుదాను నిల్పుకొనుచున్నది. ఈ రీతిగ భావమునం దస్పృష్టమైనది ప్రపంచమునం దాకృతి నొందుచున్నది. ఏకమునందు క్షీణగతి నందినదే యనేకమునందు నానాంగవిశిష్టమై ఐక్యము నొందుచున్నది. బహురూపముల క్రమముగ బహుజన నిర్మితమైన గృహ, సమాజ, రాజ్య, ధర్మసంప్రదాయములనుండి కాక స్వతంత్రముగ, ప్రత్యేకముగ మానవుడు తాను స్పృష్టరూపమున ప్రకాశింపజాలకపోవుట తటస్థించుచున్నది. ఈ సమస్తమే మానవుని సమ్ముఖమున మానవుని ప్రకాశరూపమై యొప్పుచున్నది. ఇట్టి స్థితి లేనిచో మనము దానిని సభ్యత లేక పూర్ణమరుష్యత్వము నని చెప్పనేలేము. రాజ్యమునందే కానిమ్ము, సమాజమునందే కానిమ్ము, యే విషయమున మన మొక్కొక్కరముగ సంపూర్ణముగ స్వతంత్రులమో, ఒకరితో నొకరికి పరస్పరత లేదో యా విషయమున మన మసభ్యుల మనవలసియున్నది. ఇందువలననే సభ్యసమాజమునందు రాజ్యమునకు దెబ్బ తగిలినచో నా రాజ్యమునందలి ప్రతివ్యక్తి బృహత్కళేబరమునకును దెబ్బ తగిలితీరును. సమాజ మెచ్చట సంకీర్ణమో

అచ్చట నా సమాజమునందలి ప్రతివ్యక్తి యాత్మవికాసమును ముగిసితమైయుండును. మానవప్రపంచమునందలి రచన లన్నియు నే పరిమాణమున నుదారము లగునో యా పరిణామమున నా రచయిత తన మనుష్యత్వమును నిరాటంకముగ ప్రకాశ మొనర్చుకొనినాఁ డనవలయును. ఏ పరిమాణమున రచన సంకుచితమో ప్రకాశాభావమున రచయిత యా పరిమాణమున దీనుడై పోవుచున్నాఁడు. హేతు వేమన, ప్రపంచము కర్మను పురస్కరించుకొని మానవుని ప్రకాశింపజేయును. ఈ ప్రకాశముమాత్రమే యానందము.

కర్మక్షేత్రమున మానవుఁడు తన్ను తాను ప్రకాశింపజేసుకొనుటలో ప్రకాశమే తన అసలు లక్ష్యము కాదు. అది కేవలము గౌణమైనది. గృహిణి గృహకృత్యములందు తన్ను తాను ప్రకాశ మొనర్చుకొనును. కాని ప్రకాశ మగుటయే యామె మనస్సునందలి స్వప్తమైన యభిప్రాయము కాదు. గృహకృత్యములలోనుండి యామె స్వీయాభిప్రాయముల నన్నింటిని సాధించుకొనును. అవి యన్నియు కర్మమీఁదినుండి వికీర్ణములై నచ్చి యామె ప్రకృతిని మనకు బహిర్గత మొనర్చును.

కాని మానవుఁడు తన్ను తాను ప్రకాశ మొనర్చుకొన వాంఛించుసమయమును కలదు. ఊహించి చూడుము. గృహము నందు వివాహాదిసమున నొకవైపు వివాహమునకైన పను లన్నియు చక్కఁబెట్టుకొనుటకు యత్నములు జరుగుచుండును. వేళ్ళొకవైపున కేవలము పనులు చక్కఁబెట్టుకొనుటయే గాదు,

హృదయమును ప్రకటించుకొను ప్రయోజనమును ఘటిల్లును. ఆ రోజున గృహమునందలివా రందఱు, నా గృహసౌభాగ్యమును ఆనందమును సర్వుల సమక్షమునఁ బ్రకటించుకొండ నుండఁజాలరు. స్రవకటించు నుపాయ మేమి? వేసువు నూడెదరు. దీపములఁ బ్రజ్వలించఁజేయుదురు. మంగళవాద్యములు మ్రోయుచుండును. పూలమాలలతోను, ఆకులతోను తోరణములను కట్టి గృహము నలంకరింతురు. మధురధ్వని, దివ్యపరీమళము, సుందరదృశ్యముల ద్వారా, బౌద్ధజ్వల్యముద్వారా, హృదయము శతధారాప్రవాహమువలె తన్ను తాను నలువై పులందును విస్తరింపఁజేసికొనుచుండును. ఈ రీతిని నానాప్రకారములైన ఇంగితములతో స్వీయ నందము నితరులయం దుద్బుద్ధ మొనర్చి దానిని సర్వులయందును సత్యమగునట్లు నర్చుటకు మానవులు వాంఛింతురు.

తల్లి తన యంకమునందలి శిశువును సేవించుకొండ నుండఁజాలదు. కాని యంతేకాదు. కేసలము సేవయందే కాదు మాతృప్రేమ దానికదే నిష్ఠేతుకముగ బాహిరమున వ్యక్త మొనర్చుకొనఁగోరును. అప్పు డది యెన్ని యాటలలో, పాటలలో, ఎంత యాదరములో, భాషలో ముద్రితమై పొంగివచ్చుచున్నది ! ఆమె శిశువునకు పలురంగుల దుస్తులను తొడిగి, యలంకారము లుంచి, యెట్టి ప్రయోజనము నాశింపకయే స్వీయప్రాచుర్యమును, ప్రాచుర్యముద్వారా మాధుర్యమును బహిర్గత మొనర్చుకొండ నుండఁజాలదు.

దీనివలన మానవహృదయధర్మము వ్యక్త మగుచున్నది. అది స్వీయావేగమును బాహ్యజగత్తునందు మిళిత మొనర్పఁగోరు చున్నది. అది స్వయంసంపూర్ణము కాదు. అంతరసత్యము నేదో విధముగ బాహిరమున ప్రకటించుకొన్ననే దానికి పరిత్రాణము. ఏ యింటియందు హృదయముండునో ఆ యిల్లు కేవలము యిటు కలతోను కలపతోను నిర్మింపఁబడుటయే కాదు- దానికి వాస్తు నేర్పఱచి హృదయము దానికి తన రంగును పులుమును. హృదయ మే దేశమునం దుండునో యా దేశము కేవలము పృథ్వా క్కాశజలసంపూర్ణమే కాదు - అది తనయం దీశ్వరుని జీవధాత్రీ రూపమును జనసీభావమును చిత్రించుకొని యానందించును. లేని యెడల హృదయము తన్నుతాను బయట చూచికొనలేదు. కానిచో హృదయ ముదాసీన మగును. బౌదాసీన్య మింక హృదయమునెడల మృత్యుసదృశము.

సత్యముతో హృదయ మీ రీతిని కేవలము రససంపర్కమును స్థాపించుకొనును. రససంబంధ మున్న తావునం దెల్ల నా దానప్రదాన మున్నది. నున హృదయలక్ష్మి జగత్కుటుంబమున నే గృహమునుండి యెట్టి యుపహారమును పొందునో యా గృహమునకు దాని కనురూపమైన యుపహారమును తిరిగి పంపఁ జాలనిచో గృహిణీధర్మమున కాఘాతము తగులును. ఇట్టి యుపహారమునందు స్వకటుంబధర్మమును ప్రకాశింపజేసికొనుట కనేకోపకరణములను తీసికొని, భాషను తీసికొని, స్వరమును సమకూర్చికొని, కుంచెను తీసికొని, శిలను గ్రహించి, సృష్టించ

నలసియున్నది. దీనితోపాటు స్వీయప్రయోజన మేదైన యొక
గూడుచో మంచిదే. కాని తమకు స్వీయప్రయోజనమును నష్ట
పెట్టుకొనికూడ కేవలము స్వయంప్రకాశమునకే వ్యగ్రమగును.
తాను దివాలా తీసికూడ స్వయంప్రచార మొనర్చుకొనుటకు
వాంఛించును. మానవప్రకృతియం దీ ప్రకాశకవిభాగ మానని
దుర్వ్యయవిభాగము. ఇది దినేకసమయములందు చేతులతో
నెత్తి బాదుకొననలసి వచ్చును.

అంతరమునం దెట్లో బాహ్యమునం దట్లే యందు నని
హృదయ మనును. అట్టి సామగ్రి, అంత సుయోగము బాహ్యము
నం దెచ్చట నున్నది? తన్నుతాను బాహ్యమునందు ప్రకటించు
కొనఁజాలనై తి నని హృదయము వేదన పడుచుండును. ధన
వంతుఁడు హృదయమునందు తన సౌభాగ్యము ననుభవించి ప్రక
టించుకొనుటలో కుబేరుని వైభవమునుగూడ పూత్కార మొన
ర్చును. ప్రేమికుఁడు హృదయమునందు యథార్థమైన ప్రేమ ననుభ
వించు నప్పుడు, ఆ ప్రేమప్రకటనమునందు, అనగా ప్రేమను బాహ్య
మున సత్యమైనదిగఁ బ్రకాశింపఁజేయుటకొరకు ధనప్రాణముల
నొక్క తృటికాలమున బలిపెట్టఁగలఁడు. ఈ రీతిగ బహిర్వస్తువు
నంతర్వస్తువుగ, నంతర్వస్తువును బహిర్వస్తువుగ రూపొందించు
వ్యాకులత హృదయమునం దెంతకును సమాప్తిఁ జెందఁజాలదు.
బలరామదాసు పద మొకఁ డున్నది. 'తోమాయ్ హియచ్
భితర్ హాయితే కే కొయిలో బాహిరే' అనగా స్రియమైనది
హృదయాంతర్వస్తువై నట్లును, దాని నెవరో బహిర్గత మొనర్చి

నటులను, అందుచే దానిని తిరిగి లోనికి మఱలించుటకొఱ కింతటి యాకాంక్షయు ప్రదర్శితమైనది. తిరిగి దీనికిని వైపరీత్య మున్నది. హృదయము తన యంతరమునందలి యాకాంక్షను, ఆవేగమును బాహిరముగ దేనియందును ప్రదర్శింపజాల నప్పుడు కనీస మది నానాపరికరములద్వారమున స్వహస్తముతో తన ప్రతిరూపము నొకదానిని నిర్మించుటకై ప్రాణపణముగ యత్నించును. ఇట్లు జగత్తును తనదిగ, తనను జగత్సంబంధిగ నొనర్చుకొనుటకై హృదయమునందలి వ్యాకులత పనిచేయుచున్నది. తన్ను తాను బాహిరమున ప్రకాశింపజేసికొనట యీ కార్యమునందొక యజ్ఞము. అందుచే నీ ప్రకాశకవ్యాపారమున హృదయము మానవునికై సర్వస్వమును కోల్పోవుటకై న నిచ్చుగించును. అనాగరకపై న్యము యుద్ధమున కేగునపుడు శత్రుపక్షము నోడించుటయందే వ్యస్త మగుట లేదు. అది సర్వాంగములందును రంగును పూసికొని చీత్కార మొనర్చుచు, వాద్యములను మ్రోగించుచు తాండవ నృత్య మొనర్చుచు నడచును. ఇది యాంతరమునందలి హింసా భావమును మూర్తిమంత మొనర్చుటవంటిది. ఇట్లు చేయనిచో హింస పూర్తికానట్లు - హింస యాశయసిద్ధికై యుద్ధ మొనర్చును. ఆత్మప్రకాశమునందలి తృప్తికొఱకే యీ నిరర్థక కాండ నొనర్చుచుండును.

నేటి పాశ్చాత్యయుద్ధప్రణాళికయందుపై తము జిగీషయందలి యాత్మప్రకాశముకొఱకు వాద్యములను మ్రోగించుట మొదలై న హంగామా పూర్తిగ లేనేలేదనజాలము. కాని యీ

యాధునికమైన యుద్ధము లన్నింటియందును బుద్ధిచాకచక్యమే ప్రధానముగ నున్నది. క్రమముగ మానవహృదయధర్మము దీని నుండి జరిగివచ్చుచున్నది. ఈజిప్టునందలి ఫకిరుల దళము లొంగి సైన్యముల నాక్రమణ మొనర్చినప్పుడు వారు కేవలము యుద్ధ మొనర్చి విజయమునందుటకుమాత్రమే మరణించలేదు. వారి యంతరములం దుద్దీప్తమైన తేజమును ప్రకాశింపజేయుటకొరకే తుదివ్యక్తివరకు ప్రాణోత్సర్జన మొనర్చినారు. యుద్ధమునందు కేవలము జిగీషులగునా డిట్టి యనావశ్యకమైన కాండను జరుపరు. ఆత్మహత్య యొనర్చుకొనియెచును మానవహృదయము తన్ను తాను ప్రకటించుకొనఁ గోరును. ఇంత వ్యర్థమైన యపవ్యయ విషయము నెవరు భావింపగలరు ?

మనము పూజ లొనర్చుచున్నాము గద. ఆ పూజను బుద్ధిమంతు లొక విధముగ చేయుదురు. భక్తిపరులు వేతొకవిధ ముగ చేయుదురు. బుద్ధిమంతులు పూజ లొనర్చి భగవానుని యొద్దనుండి సద్గతిని పొందవచ్చు నని భావింతురు. భక్తిపరులు పూజ లొనర్చనియెడల తమభక్తి సంపూర్ణము కాదని యెంచె దరు. దీనియందు ఫలిత మేమియు లేకపోవచ్చును. హృదయ మందలి భక్తికి బయట స్థాన మిచ్చి, పూర్తిగ నాశ్రయ మియఁ బడినది. ఈ భక్తి యందు తన్నుతాను ప్రకాశింపజేసుకొని సార్థక మొనర్చుకొనుట యున్నది. బుద్ధిమంతుని పూజ వడ్డివ్యాపారము వంటిది. భక్తిపరుని పూజ పూర్తిగ ప్రయోజన నిరపేక్షము.

హృదయము స్వీయప్రకాశ మొనర్చికొనుటయందలి నష్టమును గణించినే గణించదు.

జగత్తునందును మన మెచ్చట నీ హృదయధర్మమును గుర్తింతుమో యచ్చట మన హృదయము తన్నుతానుగ సమర్పించుకొని నిలిచిపోవును. ఏ విషయమును పృచ్ఛింపదు. జగత్తునందు గణనకురాని యీ నిరర్థకమైన వ్యయవిషయమే సౌందర్యము. పుష్పము కేవలము బీజముగ పరిణమించుటకే త్వరపడుట లేదు. తన సమస్తప్రయోజనమును మూసియుంచి సుందరమై వికసించుచున్నది. మేఘము కేవలము జలమును వర్షింపజేసి స్వకార్యమును నిర్వహించుకొని త్వరత్వరగా విరమించుటలేదు. పీఠము పెట్టుకొని కూర్చుండి ప్రయోజనరహితముగ రంగురంగుల కాంతులవైపు మన కన్నుల నాకర్షించుచున్నది. వృక్షపల్లవాదులు కేవలము కాష్ఠములై శీర్ణమైన దరిద్రులవలె వృష్ట్యా లోకనమునకై చేతులు చాచుకొని నిలిచియుండలేదు. హరిద్వర్ణ శోభలతో నైశ్వర్యపుంజములను దిగ్గధువుల కొఱకు కొమ్మలలో నివుకొనుచున్నవి. సముద్రము కేవలము జలమును మేఘరూపమున పృథ్వియందు నలుదెసలను ప్రచార మొనర్చుకొనుట కది గొప్ప కార్యాలయముకాదు. అది తరళతరళమైన నీలిమతో యతలస్పర్శమై భీషణముగ నుండి మనలను సమాశ్రించును. పర్వతము కేవలము ధరాతలమునందు జలమును సమకూర్చి నివృత్తినొందుట లేదు. అది యోగనిమగ్నుడైన రుద్రునివలె భయంకరమై యాకాశపర్యంతవ్యాప్తమై నిస్తబ్ధముగ నుండుటను

దర్శించినప్పుడు మనము జగత్తునందు హృదయధర్మముయొక్క దర్శనమును పొందుదుము. అప్పుడు ప్రవీణమైన బుద్ధి తలపంకించి జగత్పూర్ణమైన యింతటి యనావశ్యకాపవ్యయ మెందుకని ప్రశ్నించును. చిరసవీనమైన హృదయము 'నాకు కేవలము సాంత్యన మొసఁగుటకే. మజేకారణమును కనిపించుట లేదు' అని సమాధాన మొసఁగును. జగత్తునందు హృదయము తన్నుతాను ప్రకాశ మొనర్చుకొనుచున్న దను విషయము హృదయమునకే తెలియును. లేనిచో సృష్టియం దిన్ని రూపములు, యింత గానము, యిన్ని హావభావములు, యిన్ని యాభాసేంగితములు, యిన్ని దుస్తులు నెందుల కున్నవి? హృదయము వ్యాపారస్థుని కృపణత్వములో విస్మరింపఁజాలదు. అందులకే దానిని మఱపించుటకు జలమునందును, స్థలమునందును, ఆకాశమునందును, అడుగడుగునను ప్రయోజనమును గోపన మొనర్చు యింత యనావశ్యకమైన ప్రయత్నము. జగత్తు రసమయము కానిచో మనము నితాంత మల్బులమై యవమానితులమై పోయియుందుము. జగత్తునందు మనకు నిమంత్రణము లేదని మన హృదయము మనకుఁ జెప్పివేసెడిది. కాని సమస్తవిశ్వమును తన యసంఖ్యాకమైన కార్యములందును రసప్రపూర్ణమై యొప్పుచు హృదయము నకు 'నేను నిన్ను వరింతును. సర్వవిధముల సీవు నాకు కావలయును. మందహాసమునందు కావలయును, రోదనమునందు కావలయును, సంక్షోభమునందు కావలయును, శాంతియందును కావలయును, భయమునందును కావలయును, నిర్భరతయందును

కావలయు' నను మధురసందేశము నొసంగుచున్నది. ఈ రీతిగ జగత్తునందు మనము రెండుక్రియలను దర్శించుచున్నాము. ఒకటి ప్రయోజనప్రకాశము, రెండవది భావప్రకాశము. కాని ప్రయోజనమునుండి ప్రకాశితమగుదానిని సమగ్రరూపమున దర్శించుటయు నెఱుంగుటయు మనపని కాదు. దీనియం దే అమేయమైన జ్ఞానశక్తి కలదో మన జ్ఞానముతో దాని పారమ్యమును మనము చేరలేము.

కాని భావప్రకాశము ప్రత్యక్షప్రకాశము. సుందరమైన దెన్నడును సుందరమే. విరాట్టెన్నడును మహిమాన్వితమే ! రుద్ర మెన్నడును భయావహమే. జగత్తునందు రసమయవస్తువు మన హృదయమునఁ బ్రవేశించి మన హృదయరసమును వెలుపలికి తీసికొని వచ్చుచున్నది. ఈ సమావేశమునందే రహస్యఫలన మెంతయైన నుండనిమ్ము, బాధావిఘ్నము లెన్నియోని సంభవించనిమ్ము. ప్రకాశము లేక, కలయిక లేక, దేనిని అన్వేషించి పొందఁజాలము.

జగత్తునందు మానవజగత్తునందును నొకానొక సాదృశ్య మిందువలననే గుర్తింపఁగల్గుచున్నాము. ఈశ్వరునిదైన సత్యస్వరూపము, జ్ఞానస్వరూపము, జగత్తునందలి నానారూపములలో ప్రకాశించుచున్నది. ఇంక నాయన యానందరూపము నానారసములలో ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. కార్యమునం దాయన జ్ఞానస్వరూపము నాయత్త మొనర్చుకొనుట దుస్సరము, రసమునం దాయన యానందస్వరూపము ననుభవించుటలో జటిలత లేదు.

కారణ మేమన రసమునం దాయన తన్నుతానే ప్రకాశింపజేసి కొనుచున్నాడు.

మానవజగత్తునందును మన జ్ఞానశక్తి పనిచేయుచున్నది. మన యానందశక్తి రసస్పృష్టి యొనర్చుచున్నది. కర్మయందు మన యాత్మరక్షణకై న శక్తియు, రసమునందు మన యాత్మప్రకాశక శక్తియు ద్యోతకమగుచున్నవి. ఆత్మరక్షణ మన కెంతయు ప్రయోజనీయమే, ఆత్మప్రకాశము మన ప్రయోజనమును మించి యధికము.

ప్రయోజనము ప్రకాశమును, ప్రకాశము ప్రయోజనమును బాధించును. స్వార్థ మపవ్యయ మొనర్ప నిచ్చుగించదు. కాని యపవ్యయమునందే యానంద మాత్మసరిచయము నొసగును. ఇందులకే స్వార్థక్షేత్రమైన కార్యాలయమునందు మన యాత్మప్రకాశ మెంత యల్పమో యంత శ్రద్ధేయ మగుచున్నది. అందులకే యానందోత్సవమునందు స్వార్థము నెంత విస్మృత మగుటను దర్శింతుమో యత్సవ మంత యుజ్వలమై భాసిల్లుచుండును.

అందుకే సాహిత్యమునందు మానవుని యాత్మప్రకాశమున కెట్టి యాటంకమును లేదు. స్వార్థము దానికి చాలదూరమున నిలిచిపోవును. దుఃఖి మచ్చట మన హృదయముపై నశ్రు బిందువులను పృజించునే కాని మన సంసారముపై హస్తక్షేప మొనర్పజాలదు. భయముతో మన హృదయమున కాందోళన కలుగజేయునే కాని మన శరీరమున కాఘాతమును కలిగించదు.

సుఖము మన హృదయమును పులకిత మొనర్చునే గాని మన లోభమును కదిలించి జాగరిత మొనర్చదు. ఈ రీతిగ మానవుడు తన ప్రయోజనీయప్రపంచమునకు ప్రక్క-ప్రక్కనే ప్రయోజనము నకు రాని సాహిత్యప్రపంచమును రచించుకొనుచు వచ్చినాడు. అచ్చట నాతడు తనదైన దేనిని నష్ట మొనర్చుకొనక నానారసములలో తన ప్రకృతిని నానారూపములం దనుభవించు నానందమును పొందును. స్వాత్మప్రకాశమును నిరాటంకముగ దర్శించును. అచ్చట కర్తవ్యము లేదు, అచ్చట స్వయముగ మహా రాజై వెలుగొందును.

ఇక సాహిత్యమునందు మానవుడు పొందున దేమి? మానవునియం దేది ప్రాచుర్యమో, ఏది యైశ్వర్యమో, ఏది తన సమస్తము నాక్రమించుకొని నిలిచినదో, ఏది తన ప్రపంచము నందుమాత్రమే నిశ్శేషముకాదో దాని పరిచయమును పొందును.

అన్నరసము పృథ్వియందు శీశువు మొదలుకొని వృద్ధుని వరకు పరిచితమైనను సాహిత్యమునం దది ప్రహసనమున గాక నెచ్చటను స్థానమును పొందలేదు. కారణ మేమన నా రస మాహారమునందలి తృప్తి నణచును. కాని దాని నధిగమించి పైకివచ్చుట లేదు. పొట్ట నింపుకొని సంతోషమున చేతులతో దానిని నిమురుకొనుచు జలదగంభీరస్వరమున వహ్వ యని యూరకొందుము. సాహిత్యముయొక్క రాజద్వారమున దానికి దక్షిణతాంబూలములకై న యాచంత్రణప్రతము నీయము. కాని యేది మన భాండారగృహమునందలి భాండమునందు పర్యాప్తము

కాదో, ఆ రిసప్లుతయే సాహిత్యమునందు తరంగితమై కలభస్వని యొనర్చుచు ప్రవహించిపోవును. మానవుడు దానిని కర్మల యందే నిశ్చేష మొనర్చికొనఁజాలకపోవుటచేతనే పూర్ణమైన హృదయావేగములో దానిని సాహిత్యమునందుఁ బ్రకాశింపఁ జేసికొని మనఁగలుగుచున్నాడు.

ఇట్టి ప్రాచుర్యమునందే మానవుని యథార్థప్రకాశము. మానవుడు భోజనక్రియుఁ డనుచది సత్యమే, కాని మానవుడు వీరుఁ డనునది సత్యతమము. మానవునియందలి యీ సత్యప్రాబల్యము నెవరు నిరోధించగలరు? అది భాగీరథివలె కిలలను కర్షించుచు, యైరావతమును తేల్చుచు, గ్రామనగరముల తృష్ణ నపనయించుచు సరాసరి సముద్రమున పడును. మానవుని వీరత్వ మట్లే మానవప్రపంచమునందలి సమస్త కర్మలను సమాప్త మొనర్చి వాని నధిగమించి నిలిచినది.

ఈ రీతిని స్వభావముగనే మానవునియం దేది గొప్పదో, యేది నిత్యమైనదో, దేనిని కర్మకలాపమునందుచూత్రమే యాబద్ధ మొనర్పఁజాలమో, యదియే మానవుని సాహిత్యమునకు వశమై తనకుతానై మానవుని విరాడ్రూపమును నిర్మించును.

వేటొక కారణముకూడ నున్నది. ప్రపంచమునందు మనము దర్శించుదానిని అక్కడ కొంచెము, యిక్కడ కొంచెము, అప్పుడు కొంచెము యిప్పుడు కొంచెము వెదఁజల్లుకొని చూచెదము. దాని నింకను పదింటితో మిశ్రణ మొనర్చి చూచెదము. కాని సాహిత్య మునం దా వ్యవధానములు మిశ్రణములు నుండవు. అచ్చట ప్రకా

శింపఁజేవలసిన విషయమునందే సమస్తదీప్తియును ప్రసరింపఁ జేయఁబడును. అందులకై యెంతో కాశలముతో అదిమాత్రమే దీప్తిమంత మగుటకు తగిన యేర్పాటు చేయఁబడును.

ఈ స్థితిలో నిట్టి దృఢతరస్వాతంత్ర్యమునం దింత ప్రఖర మైన యాజ్వల్యము దేనిని శోభింపజేయదో, దానిని మనము సాహిత్యమునందు నిలుపము. కారణ మేమన నీ స్థానమునం దయోగ్యమును నిల్పినయెడల దానిని లజ్జన్విత. మొనర్చుట యగును. ప్రపంచమునందలి నానారూపమైన యాచ్ఛాదనము లలో కుక్షింభరుఁ డంతగా కంటఁబడడు. కాని సాహిత్యవేదికపై యతని నేకాగ్రమైన దీప్తియందు ప్రదర్శించినచో నది హాస్య భాజనమై నిలుచును. అందుచే మానవునియందలి యే ప్రకాశ మల్పముకాదో - మానవహృదయము దేనిని కరుణయందు, వీరమునందు, రాద్రమునందు లేక శాంతమునందు తన కుపయుక్త మైన ప్రతినిధిగ స్వీకరించుటయందు కుంతిముఁ కాదో, దేనిని కళానైపుణ్యవేషనమునందు నిలిపి సార్వకాలికానిమేషదృష్టిపాత మున శిరము నెత్తి సహించుకొనఁజాలునో, స్వభావముగ మాన వుడు దానికే సాహిత్యమునందు స్థాన మొసఁగును. లేనిచో దాని యనుపయుక్తత మనకు పీడాజనకమగును. రాజును కాక ఇతరుని సింహాసనమునందు చూచినచో మన మనస్సునందు విద్రోహము జనించును.

కాని సర్వమానవులయందలి విచారశీలమును ఘనమైనది కాదు. అన్ని సమాజములును గొప్పవి కావు. ఒక్కొక్కసమయ

మున క్షణికమును క్షుద్రమునైనదే మానవు నల్పునిగఁ జేసి వేయును. ఆ దుస్సమయమునందలి వికృతదర్పణమునందు సామాన్యమైన వస్తువే యసామాన్యముగ కనబడును. అది తన కళంకముపై ననే స్పర్థాభావమున వెలుఁగులఁ జిమ్మును. అప్పు డీక కళాస్థానమున కౌశలము, గౌరవస్థానమునందు గర్వము, నావిర్భవించును. టెన్నిసన్ స్థానమును కిస్టింగ్ ఆక్రమించును.

కాని మహాకాలుఁడు కూర్చుండియున్నాఁడు. ఆయన సమస్తమును వడపోసి గ్రహించును. దానియం దేది యల్పమో, యేది జీర్ణమో, అది కరఁగి ధూళియందు పడి దుమ్మైపోవును. సర్వులును వేనియందు తమ్ము తాము దశింపఁజాలుదురో యట్టి వస్తువు లన్నియు సార్వకాలికములై నానామానవుల హస్తములయందు మూఁతవడియుండును. ఈ విధముగ నిర్వచింపఁబడి నిలిచినది మానవునికే జెందిన సార్వదేశికమైన సార్వకాలికమైన సంపద.

ఈ విధమున విశ్లేష మొనర్చి నిర్మించిన సాహిత్యమునందు, మానవప్రకృతియొక్క, ప్రకాశముయొక్క, యొకానొక సార్వకాలికమైన నిదర్శనము సంచితమై యొప్పుచున్నది. ఈ నిదర్శనమే నూత్నయుగ సాహిత్యస్థితికేఁగూడ మూల మగును. ఈ దృష్టితో మనము సాహిత్యపరిశీలన మొనర్చుచో సమగ్రపరిశీలనా వివేచనసాహాయ్యమును పొందగలము.

సాహిత్యమును దేశకాలపాత్రములందు సామాన్య మొనర్చి చూచినచో నది చూచుటయే కాఁజాలదు. సాహిత్యమునందు విశ్వమానవుడే స్వయంప్రకాశము నొందుచున్నాఁ డని

తెలియజాలినచో సాహిత్యమునందు మనము దర్శింపవలసిన దానిని దర్శించితి మన్నమాట. సాహిత్యరచనయందు వస్తువు ఉపలక్ష్యముమాత్రమే కానిచోట రచన నష్టమైపోయినట్లు గుర్తింప వలయును. ఎచ్చట రచయిత స్వీయరచనయందు సమగ్రమానవ భావము ననుభవించినాడో, స్వీయరచనయందు సమగ్రమానవ వేదనను ప్రకాశ మొనర్చినాడో, యచ్చటనే యతని రచన సాహిత్యమునందు స్థానమును సంపాదించుకొనినది. విశ్వమానవ నిర్మాతయైన ఓల్వి సాహిత్యమందిరమును నిర్మించుచున్నాడనియు, నానాదేశములందు నానాకాలములందు రచయితలు జన్మించి యీ నిర్మాణమునందు పార్శ్వశామికులై పనిచేయుచున్నారను భావమున సాహిత్యమును దర్శింపవలసియున్నది. మందిరము యొక్క పథకమంతయు మన యెవరి దృష్టియందును లేదు నిజమే. కాని, నిర్మాణమునందు యే కొంచెము పొటపాటు సంభవించినను అది యడుగడుగునను విఠిగిపడిపోవును. ప్రతి పార్శ్వశామికుడును స్వీయస్వాభావికశక్తి నుపయోగించి తన రచనను సమగ్ర రచనతో సుసంలగ్న మొనర్చి యా యదృశ్యమైన పథకముతో సుసంబద్ధ మొనర్చుచు పోవలయును. దీనియందే యతని సామర్థ్యము ప్రకటమగును. మఱియు సతని సామర్థ్యమునకు సామాన్యమైన కూలివానికివలె వేతనము నొసంగరు. అతనిని ప్రవీణునివలె సమ్మానించెదరు.

నాపై నే సమాలోచనభారమును మోపినారో దాని కాంగ్లమునందు 'కంపాఝెట్ లిటరేచర్' అని నామ మిడినారు.

మనభాషయందు దానినే నేను విశ్వసాహిత్య మందును. కర్మవిషయమున మానవుడు చెప్పెడి దేమి? దాని లక్ష్య మేమి? యత్న మేమి? దీనిని తెలిసికొనవలె ననినచో సమగ్రమైన మానవేతి హాసమునందు మానవుని యభిప్రాయము ననుసరింపవలసియుండును. అక్బర్ పరిపాలన లేక గుజరాత్ యొక్క యితివృత్తము, లేక ఎలిజబెత్ చరిత్రము, యీ విధముగ విడివిడిగ చూచినచో కేవలము విషయగ్రహణమునందలి కౌతూహలముమాత్రము నివృత్తమగును. అక్బర్ లేక ఎలిజబెత్, ఉపలక్ష్యము మాత్రమని యెవ్వఁ డెఱుఁగునో, మానవుఁడు యితీహాసమునుండి స్వీయగంభీరతమాభిప్రాయమును నానాసాధనములద్వారా పలు పొజిపాట్లనుండి, నానాసంశోధనలచే సిద్ధ మొనర్చుటకు కేవలము యత్నించుచున్నాఁ డని యెవ్వఁ డెఱుఁగునో, స్వతంత్రముగ నాతడు, రాజతంత్రమునందును, రాజతంత్రమునుండి గణతంత్రము నందును సార్థక మొనర్చుకొనుటకై యుద్ధ మొనర్చి మరణించుచున్నా ఁ డని యెవ్వఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో, విశ్వమానవునియందు తన్ను వ్యక్త మొనర్చుకొనుటకు, వ్యప్తి సమష్టియందు తన్నుపలబ్ధ మొనర్చుకొనుటకుగాను, తనకు తానే కేవల మెవఁడు భంగించుచు నిర్మించుచున్నాఁడో, ఆ వ్యక్తి మారవేతిహాసమునుండి లోకవిశేషములను కాదు, ఆ నిత్యమానవుని నిత్యమైన యత్నమును, అభిప్రాయమును దర్శించుటకే యత్నించును. అతఁడు కేవలము యాత్రాయందలి యాత్రికులను మాత్రమే చూచి తిరిగి రాఁడు- యాత్రికులందఱే యేకై కదేవతాదర్శనముకొఱకు నానా

ప్రాంతములనుండి వచ్చుచున్నారో దానిని దర్శించి యప్పు డింట్రికి తిరిగిపోవును. అట్లే సాహిత్యమునందును మానవుడు తన యానందము నెట్లు ప్రకాశింపజేయుచున్నాడో, యీ ప్రకాశముయొక్క విచిత్రమూర్తియందు మానవాత్మ తనదైన యే నిత్యరూపమును ప్రదర్శింపఁగోరునో యదియే విశ్వసాహిత్యము నందు యథార్థముగ దర్శింపవలసిన విషయము. అతడు తన్నొక లోగిగనో, భోగిగనో, యోగిగనో, ఎట్టి పరిచయ మొనర్చుటలో నానందమును పొందుచున్నాడో, జగత్తునందు మానవుని యాత్మీయత యెంతదూరము సత్యమై నిలిచినదో, అనఁగా సత్య మెంత వరకు తనకు స్వీయమై పరిభవిల్లినదో, దీనిని తెలిసికొనుటకే సాహిత్యజగత్తునందు ప్రవేశింపవలసియుండును. దీనిని కృత్రిమ రచనగా నెఱిగిన కుదురదు. ఇది యొక జగత్తు. దీని తత్త్వము మనయందలి వ్యక్తివిశేషమున కాయత్తాధీనము కాదు. వస్తు ప్రపంచమునలనే దీని సృష్టియు జరుగుచునేయున్నది. ఐనను నీ యసమాప్త సృష్ట్యంతరస్థానమునం దొకానొక సమాప్తియొక్క యాదర్శ మచలమై కన్పట్టుచున్నది.

ఆదిత్యమండలమునందలి పదార్థము తరళముగ కఠినముగ ననేకరీతులుగ తయారగుచున్నది. దానిని మనము దర్శింపజాలము. కాని దానిని పరివేష్టించి యా లోకమండల మా సూర్యుని జగత్సమక్షమున వ్యక్త మొనర్చుచున్నది. ఇచ్చటనే యది తన్ను తాను కేవలము వితరణ మొనర్చుకొనుచున్నది. సకలముతో తన్ను తాను సంయుక్త మొనర్చుకొనుచున్నది.

మానవుని మన మిట్లే సమగ్రమైన దృష్టితో దర్శింపఁ జాలితిమేని యతనిని సూర్యునివలె చూడఁగల్గియుండెడివారము. మానవుని యంతరమున నెమ్మది నెమ్మదిగ నీ పదార్థసంచయము నానాపదార్థములందు విన్యస్తమై వెలయుచున్నట్లును, దానిని పరివేష్టించి యొకానొక ప్రకాశముయొక్క జ్యోతిర్మండలి నియతము తన్ను తాను నలుదెసలందును విశీర్ణ మొనర్చుకొని యానందించుచున్నట్లును దర్శించెడివారము. సాహిత్యమును, మానవునికి నలుదెసలయందును భాషారచితప్రకాశమండలీరూపమున నొక మారు లక్షింపుము. ఇచ్చట నొక జ్యోతిఃప్రభంజనము వీచుచున్నది. జ్యోతిఃప్రవాహము ప్రవహించుచున్నది, జ్యోతిరాబ్జిష్టు సంఘాతము సంఘటించుచున్నది!

మానవవాసస్థానములం దడుగిడుచు ముందున కేగుచున్న కొలఁది యవిరామమైన మానవుని ప్రవృత్తియందలి నిష్ఠ మనకు కన్నులఁ గట్టను. పచారీవర్తకుఁడు దుకాణము నడుపుచుండుటను, కమ్మరి లోహమును కరఁగించుచుండుటను, కూలివాఁడు బరువును మోయుచుండుటను, ధనికుఁడు తన కాతాను సరిచూచుకొనుచుండుటను గాంతుము. దీనియందు మఱొక విశేష మగుపడుటలేదా? ఈ బాట కిరువై పులందును నింటింటియందును, ప్రతి దుకాణమునందును, సందుగొందులందును నెన్ని శాఖా ప్రశాఖలుగ రసప్రవాహ మెన్ని మార్గములలో నెంత మాలిన్యములో నెంత సంకీర్ణతలో నెంత దారిద్ర్యముపై కేవలము తన్ను తాను ప్రసార మొనర్చుకొనుచున్నది ! రామాయణమహాభారత

ములయందలి గాథలు, కీర్తనలలో, హరికథలలో, విశ్వమానవుని హృదయసుధను ప్రతిమానవునియందును దివారాత్రములు క్రమ్మరించుచున్నవి. నితాంతము హీనుడైన మానవుని వెనుక రామలక్ష్మణులు వచ్చి నిలుచుచున్నారు. అంధకారగృహమునందు పంచపటియందలి కరుణామయమైన మారుతము వీచుచున్నది. మానవహృదయస్పృష్టి, హృదయప్రకాశమును, మానవుని కర్మక్షేత్రమునందలి కాఠిన్యమును, దారిద్ర్యమును నతని సౌందర్యమంగళములను, కంకణవిభూషితములైన వారి హస్తములనుండి జాలువార్చుచున్నవి. సమస్తసాహిత్యమును, సకలమానవులను పరివేష్టించి యొకసారి యట్లు చూడవలసియున్నది. మానవుఁ డాతని వాస్తవమైన బలమును భావబలముగ తనచుట్టు నింకను చాలాదూరమువరకు విస్తరింపజేసికొనుచు పోయెను. వర్షాసమయమునం దతనికి నలుదెసలందును నెంత గానవర్షము, కావ్యవర్షము, ఎన్ని మేఘదూతలు, ఎందరు విద్యాపతులు విస్తరిల్లలేదు! తన చిన్నిగృహమునందలి సుఖదుఃఖముల నెన్నిటి నాతఁ డెన్ని సూర్యచంద్రవంశీయులైన రాజుల సుఖదుఃఖపూరితములైన గాథలలో వివృద్ధ మొనర్చుకొనలేదు! తన గృహమునందలి బాలికలచుట్టును గిరిరాజకన్యయొక్క కరుణ సర్వదా సంచరణ మొనర్చుచున్నది! కైలాసమునందలి దారిద్ర్యదేవతయొక్క మహిమయందు తాను తన దారిద్ర్యదుఃఖములను ప్రసారింప మొనర్చుకొనెను! ఈ తీరున మానవుఁ డనవరతము తన చుట్టును నెట్టి విఠ్ఠస్పృష్టి నొనర్చుకొనుచున్నాఁడో దానియందు బాహి

రమునఁ దన్నుతాను విశ్వ మొనర్చుకొని తనయందు తానే వృద్ధి నొందుచు వచ్చుచున్నాఁడు. ఏ మానవుఁడు స్థితిగతులందు సంకీర్ణుఁడో యతఁడు భావసృష్టియందును తనదైన యే విస్తారమైన రచన నొనర్చుచున్నాఁడో, ప్రపంచముచుట్టును నేది మఱియొక ప్రపంచమో యదియే సాహిత్యము.

ఈ విశ్వసాహిత్యమునందు నేను మీ కెల్లరకు పక్షపదర్పకుఁడ నగుదు నని మనస్సునందుపైత మూహించకుఁడు. ఎవరెవరి కెంతెంత సాధ్యమో యంతంతగ నెల్లరును వారి వారి మార్గముల నేర్పరచుకొనవలసియున్నది. నేను చెప్పఁదలచుకొన్నది కేవల మింతమాత్రమే. పృథ్వి యెట్లు నీ క్షేత్రము నాక్షేత్రము నతని క్షేత్రమును మాత్రమే కాదో, పృథ్వి నట్లుగ భావించుట యెట్లత్యంత గ్రామ్యముగ నెఱుఁగుటయో యట్లే సాహిత్యమును నీ రచన, వాని రచనయు నని వేర్పఱచుట. కాని నాధారణముగ సాహిత్యము నిట్లే గ్రామ్యభావమున దర్శించుచుండుము. ఆ గ్రామ్యసంకీర్ణత నుండి తన్ను నిస్తారిత మొనర్చుకొని విశ్వసాహిత్యమునందు విశ్వమానవుని దర్శించు లక్ష్యమును మనము స్థిర మొనర్చుకొందుము. ఆ సమగ్రతలో సమస్త మానవప్రకాశేయత్నముయొక్క సంబంధమును దర్శింతుము. ఈ సంకల్పమును స్థిర మొనర్చుకొనవలసిన సమయ మాసన్నమైనది.

సౌందర్యము - సాహిత్యము

సౌందర్యభోధము, విశ్వసాహిత్యము నను వ్యాసము లందు నా వక్తవ్యవిషయము స్పష్టము కాలే దను అపవాదము ప్రచారమగుటచే యథాసాధ్యముగ పునరుక్తిని పరిహరించుచు, మూలవిషయమును పరిష్కార మొనర్చు ప్రయత్నమునందు ప్రవృత్తుడ నగుదును.

జగత్తునం దొకానొక సంఘటన కేవలము ఘటించు చున్నదనిమాత్రమే తెలిసికొని, అది యెందుకు జరుగుచున్నది, దాని పూర్వాపరము లేమి, జగత్తునందలి యితరసంఘటనలతో దానికి సంబంధ మెచ్చట? మొదలగు విశేషములను తెలిసి కొనకపోయినచో ఆ ప్రత్యేకమైన సంఘటననుగూర్చి పూర్ణముగ నెట్లు తెలిసికొనినవారము కామో, యట్లే జగత్తునందు సత్య మున్నదని మాత్రమే యెఱుఁగుదు మేని దానియందు మన కెట్టి యానందమును లేదు. అది మన హృదయసంబంధిగ లేనేలే దని నను సరిపోవును. ఇంత విశాలమైన యీ విశ్వమునందు మనము నివసించుచున్నాము. దీనియం దత్యంతాధికభాగమును మన మెఱిగియున్న జగత్తుతో సంపూర్ణముగ సదృశ మొనర్చుకొన జాలమైతిమి. ఇది మనకు పరిజ్ఞాతమైన జగత్తునందు భుక్తమై స్వీయమైనది కాలేదు.

ఐనను జ్ఞానముచే జగత్తునందు నే నెంత తెలిసికొను చున్నానో, హృదయముతో నెంత పొందుచున్నానో యంత

వరకే నా వ్యాప్తి, నా విస్తృతి. ఏ పరిమాణమునందు నా కీ జగత్తు అతీతమో, ఆ పరిమాణమునందు నే నల్పుడను. అందుచే నా మనోవృత్తి, హృదయవృత్తి, నా కర్మశక్తి, నా జ్ఞానపరిధిని కేవల మధికమొనర్చి, యధికారము నహించు యత్న మొనర్చు చుండును. ఇట్లొనర్చుటయందే మన శక్తి సత్యమునందును, పటిష్ఠతయందును విస్తృతమగును.

ఈ వికాసవ్యవహారమునందు, మన సౌందర్యజ్ఞానము వలన ప్రయోజనమేమి? అది సత్యమునందలి విశేషాంశమును, మన హృదయములం దుజ్జ్వల మొనర్చి మిగిలిన యంశమును మూల మొనర్చి తిరస్కరించునా? అట్లేయగుచో సౌందర్య మింక మన వికాసమున కవరోధ మన్నమాట. నిఖిలమైన సత్యము నందు మన హృదయమును వ్యాప్త మొనర్చుకొనుటలో అది మన కంతరాయమును కలుగజేయును. అది యప్పుడు సత్యము మధ్య వింధ్యాచలమువలె నెదిగి దానిని సుందరము నసుందరము, ఆర్యావర్తము దక్షిణాపథము, - అను రెండుభాగములుగ విభజించి, పరస్పర మొకప్రదేశమునుండి వేటొకప్రదేశమునకు గమనాగమనమార్గమును దుర్గమ మొనర్చియుంచినది. జ్ఞానము క్రమక్రమముగ సమస్త సత్యమును మన బుద్ధిశక్తిలోని కాయత్తమగునట్లొనర్చుటకై నిరత మెట్లు యత్నించుచున్నదో సౌందర్య బోధము నట్లే సమస్త సత్యమును క్రమక్రమముగ మన యానందముయొక్క యధికారములోనికి దెచ్చుటకై యత్నించుచున్నది. ఇది దాని కేకమాత్రమైన సార్థకత. సమస్తమును

సత్యము. అందుచే సమస్తమును మన జ్ఞానమునకు విషయము. సమస్తమును సుందరము, అందుచే సమస్తమును మన కానంద సామగ్రియే !

గులాబిపూవు మన కే హేతువున సుందరమైనదో సమగ్ర విశ్వమునం దా హేతు వెంతో యతిశయించియున్నది. విశ్వము నం దట్టి యుదారమైన ప్రాచుర్యమును, ఆట్టిదేయైన కఠినసం యమమును, దాని కేంద్రదాసుగశక్తి యసీమమైన వైచిత్రీయందు తన్నుతాను నలుడెసల సహస్రముఖములుగ ప్రకాశింపజేయు చున్నది. దాని కేంద్రదాసుగశక్తి యీ యద్దామవైచిత్ర్యోల్లాసము నొకేయొక పరిపూర్ణసామంజస్యమునందు మిళితమొనర్చి యుంచినది. ఈ యొకవైపున వికసించుట, వేటొకవైపున ముకు ఛించుటలయందే ఛందఛందమునను సౌందర్యము. విశ్వమునం దీ త్యాగ మొనర్చుట, నిరోధించియుంచుట యను నిత్యలీల యందే సౌందర్యము తన్నుతాను సర్వత్ర ప్రకాశమొనర్చుకొను చున్నది. ఐంద్రజాలికుఁ డనేకకందుకములను తీసుకొని యాడు చున్నప్పుడు వాని నన్నింటి నొకేసారిగ నెగురవేయుటయు, పట్టు కొనుటయు చూడ నాశ్చర్యకరమైన చాతుర్యమును సౌందర్య మును సృష్టించుచున్నట్లుండును. ఈ భేలనమునం దొకానొక కందుకముయొక్క ఊణకాలీనమైన స్థితి మన కంటఁబడినచో దాని యెగయుటనో, పడిపోవుటనో మనము చూడఁజాలుదుము. కాని, దానియందు పూర్ణదర్శన మొదవదు. కనుక యానందము నందు పూర్ణత ఘటించదు. జగత్తునందలి యానందలీలనుకూడ

మన మెంత పూర్ణరూపమున దర్శింతుమో యంతగానే దాని నవగత మొనర్చికొందుము. మంచిచెడ్డలు, సుఖదుఃఖములు, జీవనమృత్యువులు, సమస్తము నెగయుచు దిగుచు, విశ్వసంగీత ఛందమును రచించుచున్నవి. సమగ్రభావమున దర్శించినచో నీ ఛందమునందు విచ్ఛేద మెచ్చటను లేదు. సౌందర్యమున కెచ్చటను లఘుత్వము లేదు. జగత్తునందు సౌందర్యము నీ రూపమున సమగ్రభావమున దర్శించు నభ్యాసమే సౌందర్యజ్ఞానముయొక్క చరమలక్ష్మ్యము. మానవుఁ డిట్లు చూచుటయందు దెంత యగ్రసరు డగుచున్నాఁడో, యతని యానందము సంతగా జగత్తునందు ప్రసారిత మొనర్చుకొనఁగలుగు చున్నాఁడు. అప్పు డింత పూర్వ మేది నిరర్థకముగ నుండెనో క్రమముగ నది సార్థకమై యెసఁగు చున్నది. పూర్వము దేనియందు దాదాసేచ్య ముండెనో క్రమముగ నతఁడు దానితో కలిసిపోయి దర్శించుచున్నాఁడు. దేనిని విరుద్ధముగ నెఱిగియుండెనో దానిని బృహద్వస్తువునందు దర్శించి దానికి సరియైన స్థానమును చూచుచు తృప్తిఁజెందుచున్నాఁడు. సమగ్రవిశ్వమునందును, మానవుని యీ సౌందర్యమును దర్శించు వృత్తాంతము, జగత్తును తన యానందముద్వారా. స్వవశ మొనర్చుకొను నితిహాసము, మానవసాహిత్యమునందు స్వభావముగ రక్షిత మగుచున్నది.

కాని సౌందర్యమును మన మనేకసమయములందు నిఖిల సత్యమునుండి వేఱుచేసి చూచెదము. దానిని గ్రహించి సంపదాయమును నిర్మించివేయుదుము. ఇది మనకు నిత్యానుభవ

విషయము. యూరోపునందు సౌందర్యచర్చయు, సౌందర్యరాధనము నను నొక సాంప్రదాయికప్రభ యున్నది. సౌందర్యమును గూర్చిన విశేషభావానుశీలనము తెలివితేటలతోఁ గూడిన నొకానొక కార్యముగ వారు భావింతురు. ఇట్టి చాతురితో కొందఱువ్యక్తులు వారి జయపతాకము నెగురవేయుచు తిరుగుదురు. ఈశ్వరునిఁగూడ నీ రీతిని తమ సమాజమునం దొక వ్యక్తిగ నొనర్చి యాడంబరముతో నితరసమాజములవారితో పోరాట మొనర్చుచు తిరుగుచుండుట మానవులలో కాననగుచున్నది.

సౌందర్యమును నాల్గుదైవలనుండి విశేషించి గ్రహించి, జగత్తునం దిక సర్వము నుల్లంఘించి, కేవలము దాని వెనువెంటనే చుట్టి తిరుగుచుండుట ప్రపంచమునందు నూటికి తొంబదిమందికి సంబంధించిన పనికాదు. కేవలము, సుందరము నసుందరమును తీసికొని జై నతపస్సులవలె ప్రతిపదక్షేపమును గణించుకొని నడవవలసినవచ్చినచో నడకయే సాగదు.

పృథ్వియందు సౌందర్యమున నేమి, శుచిత్వమున నేమి, నిరతిశయమైన సూక్ష్మవిచార మొనర్చువారు సామాన్యమానవుల నవజ్ఞ చేయుదురు. వారిని గ్రామీణు లందురు. వారు దానిని సంకోచముతో స్వీకరింతురు.

విరోధీయసాహిత్యమునందు సౌందర్యపరిశీలన మొనర్చి, యేది ప్రచలితమో, ప్రాకృతమో, దానిని నీచ మని, పూర్ణముగ నూడ్చిపెట్టు ప్రయత్న మొక్కొకచో కాననగును. చాలకాలము క్రిందట నొక ప్రఖ్యాతుఁడైన ఫ్రెంచి రచయిత గ్రంథముయొక్క-

యాంగ్లానువాదమును చదివినట్లు జ్ఞానమున్నది. ఆ పుస్తకము ప్రసిద్ధమైనది. స్విన్ బరన్ కవి దానికి 'గాస్పెల్ ఆఫ్ బ్యూటీ' అనగా సాందర్యదర్శనశాస్త్ర మని నామకరణ మొనర్చెను. దాని యం దొకవైపున నొక పురుషుడును, వేరొకవైపున నొక స్త్రీయు తమకు సంపూర్ణముగ మనస్సునకు నచ్చిన వ్యక్తిని, పృథ్వియందలి సమస్త మైన స్త్రీపురుషులయందును నన్నెఱుఁచుచు తిరుగు నుద్యమమునే జీవితమునందు వ్రతముగ స్వీకరించిరి.

ప్రపంచమునం దేది యనుచినము సంభవించుచో, నలు దెసల లభించునదో, సాధారణమైనదో దానినుండి తమ్ముర్థించు కొని, జనసామాన్యముయొక్క జీవనయాత్రయందలి ఆ సామాన్యత నడుగడుగునందును అవమానించుచు, దానియందు భాషా చాతుర్యమున, రంగుమీఁద రంగు, రాగముమీఁద రాగము పులిమి, సాందర్యమునం దొకానొక దుర్లభమైన యుత్కర్షణలో నతితీవ్రమైన యశాత్సుక్యము ప్రకాశింపఁజేయఁబడినది. ఇంత నిష్ఠురమైన పుస్తకమును నే నెన్నఁడును చదివియుండ లేదు. సాందర్యాకర్షణ మానవు నీ విధముగ ప్రపంచమునుండి లాగివేసినచో, మానసోద్వేగములను పలు దెసలందు నేదోవిధముగ సుసంబద్ధ మొనర్చుకొననిచో ప్రచలితమైన దానిని అకించిత్కర మని ప్రచార మొనర్చుచు, అహితకరమైన దానిని గ్రామ్యమని పరిహసించుచు వచ్చినయెడల అట్టి సాందర్యము గర్హింపఁబడుగాక. ఇది ద్రాక్ష పండ్లను పిండి, వానియందలి శోభను, రసగంధములను వదలివేసి

కేవల మందలి మాదకతనుమాత్రము వడకట్టి గ్రహించుటవంటి దగును.

సౌందర్యము కలానుగతము కాదు. అది సర్వులయందును నిహితమై యున్నది. అది క్షణికమైన దానియందే చిరంతనమును, సామాన్యసౌందర్యమునందే చిరవిస్మయమును సముజ్జ్వలమొనర్చి దర్శన మొసంగును. సమస్తజగత్సౌందర్యమునకు నేది మూలికమో దానిని మన మనుస్సులకు పట్టియొసంగును. సమస్త సత్యమును దాని సాహాయ్యమున ఘనముగ చూడగలుగుచున్నాము. ఫాల్గుణమాసమునం దొకానొక సందేవేళ నొక కుగ్రామముగుండ నడచివెళ్లితిని. వికసితసర్వ పక్షేత్రమునుండి సుగంధము బయలుదేరి యా వంకరదారిని, ఆ చెరువుగట్టును, ఆ యుజ్జ్వలమైన సాయాహ్నాసమయమును హృదయమునందు చిరకాలము విరాజిలఁజేసినది. దేనిని లక్షించెడివాఁడను కానో దానిని విశేషించి చూపించినది. ఏది విస్మృతపథమునఁ బడెడిదో దానిని విస్మరింపనీయలేదు. సౌందర్యమునందు మనము దేనిని దర్శింతుమో దానినిమాత్రమే దర్శింతు మనున దేమియు లేదు. దానితో కలిపి మిగిలిన దంతయు చూచెదము. మధురమైన సంగీతము పృథివ్యాపస్తేజోవాయ్యాకాశముల యస్త్రీత్వమునకే మాన్యత నొసంగును. సాహిత్యయోధులు అస్త్రీత్వమాశ్రయమైన దాని గౌరవమును చాటు భారమును వహించినారు. వారు భాష, ఛందస్సు, రచనాకీర్తి లందలి సౌందర్యముద్వారా ఆ సకలవస్తువులను మనకు గోచరింపఁజేయుదురు. ప్రత్యక్షములగుటఁ జేసి మనము వానిని

లక్షించనే లక్షించము. అభ్యాసవశమున సామాన్యమును మన మనజ్ఞాపూర్వకముగ చూచెదము. ఆ సామాన్యమునే వారు తమ రచనా సౌందర్యముచే సమాదరించుటలో, దాని సౌందర్యమును, మూల్యమును మనము గుర్తించుము. సాహిత్యలోకమున అతిపరిచితమును నూతనముగ దర్శింతుము. సుపరిచితమును అపరిచితమును మన మొకే విస్మయపూర్వమైన యపూర్వతయందు గంభీర భావమున నుపలబ్ధ మొనర్చుకొందుము.

మానవునికి వికృతి ఘటిల్లిన యదనున సౌందర్యము నాతడు దాని పరివేషమునుండి విడదీసి దానిని విపర్యస్తమైన కార్యమునందు సలగ్గు మొనర్చును. మస్తకమును దేహము నుండి వేటుచేసినచో నెట్లో యిదియు నట్లే విరుద్ధముగ నుండును. సామాన్యమును విశేషించి గ్రహించుటలో దానికి విరుద్ధముగ సౌందర్యమును నిల్పుట యగును. దానిని సత్యమునకు శత్రువు నొనర్చి దాని సాహాయ్యమున సామాన్యమైన దానియెడల మనకు నిస్పృహ జనింపజేయు ప్రయత్న మొనర్చుటయగును. అప్పుడిక నా వస్తువు సౌందర్యధర్మమునే పరిహరించును. ధర్మ మనుము, సౌందర్య మనుము, ఎంతటి మహత్తరవస్తువైన కానిష్టు, మనము దానిచుట్టును ఆవరణమును కల్పించి కొంచె మెక్కువగ దానిని గ్రహింపయత్నింతు మేని దాని స్వరూపమే నష్టమైపోవును. నదిని మనదిగా నొనర్చుకొనుటకు బంధించివేసితి మేని యది యిక నది గానే యుండదు, కాసార మైపోవును.

జగత్తునం దనేకు లిట్లే సౌందర్యమును సంకీర్ణ మొనర్చి, దానిని భోగవిలాసాహంకారములయొక్కయు మత్తతయొక్కయు సామగ్రిగ నొనర్చికొనుటచేతనే కొన్నికొన్ని సంప్రదాయములు సౌందర్యమును విపత్కరముగనే గ్రహించినవి.

ఈశ్వరప్రసాదమునందు విపత్తైచ్చట లేదు? జలమునందు విపత్తు, స్థలమునందు విపత్తు, అగ్నియందు విపత్తు, వాయువునందు విపత్తు. విపత్తే మనకు ప్రతివస్తువుయొక్కయు సత్యపరిచయము నిచ్చును. దాని సరియైన వ్యవహారమును మన కవబోధ మొనర్చుచుండును.

జలస్థలాగ్నివాయువులు లేకున్న మన మొక్కక్షణమును మనఃజాలము. కనుక వీని యందలి సమస్తవిపత్తులను స్వీకరించియే వీని ననేకవిధములుగ పరిచయ మొనర్చికొనవలసియుండును. కాని సౌందర్యరసభోగము మన కంత యత్యావశ్యకమైన విషయము కాదు. అది కేవలము విపత్కరమనవచ్చును. కాని దీనికిని ప్రయోజనమున్నది. ఈశ్వరుఁడు మన మనస్సును పరీక్షించుటకే సౌందర్యపూర్ణమైన మాయామృగమును మన సమక్షమున పరుగెత్తించుచున్నాఁడు. దీని ప్రలోభనమున మన మసానధానులమైతిమేని మన జీవితములందలి యనర్థమైన ధన మపవృత్తమై పోవును.

“ఈశ్వరుఁడు పరీక్షకుఁడు, ప్రపంచము పరీక్షాస్థలము.” ఇట్టి మిథ్యావిభీషికాసంబంధములైన మాట లిఁక దుస్సహములు. మన నశలువిద్యాలయములతో నీశ్వరుని విశ్వవిద్యాలయ

మును పోల్చరాదు. ఆ విశ్వవిద్యాలయమునందు పరీక్షలు లేవు. అందు పరీక్షల కెట్టి ప్రయోజనమును లేదు. అచ్చట కేవల మధ్యయనముమాత్ర మున్నది. అచ్చట సర్వమును వికాసము నకే దారితీయు చున్నది. మానవుని మనస్సునందు వికాసమును ఘటించుజేయును గనుకనే సాందర్యబోధ మతని మానసమునం దంత ప్రబలమై నిలిచినది. విపత్తుండిన నుండనిమ్ము. అందువలన వికాసపథమును పూర్ణముగ త్యజించివేసినచో నది శుభావహము కానేరదు.

వికాసమన నేమియో పూర్వమే తెల్పితిని. సమగ్రము నందు ప్రత్యేకతయొక్క సామంజస్య మెన్ని విధములుగ నెంత దూరము వ్యాప్త మగుచుండునో, నంతవరకే ప్రతివస్తువు యొక్క వికాసము నుండును. విపత్తుండుగాక, అందులకై వికాస పథమును పరిత్యజించినచో నది మంగళకరమైనది కాదు. స్వల్లోక ప్రభువైన దేవేంద్రుడు మన యోగసాధనయందు విఘ్నమును ఘటించుటకుమాత్రమే సాందర్యమును మర్త్యలోకమునకు పంపించునేమో! అట్లుగచో నింద్రదేవుని కీ ప్రపంచమునుండి నమ స్కార మొనర్చి రెండుకన్నులు మూసికొనుట మేలు. ఈ మాట స్వీకరింపదగినది.

కాని దేవేంద్రునియందు నాకు లేశమైన సందేహము లేదు. ఆయన దూత నెవనిని తాడించి యెడ్డింపవలయు నని నేను కోరను. సత్యముతో మన హృదయముయొక్క ప్రగాఢ మైన, యఖండమైన మేళనమును సంఘటించుటకే సాందర్య

బోధము మందహాసవదనముతో మన హృదయమునం దవతీర్ణమైన దను విషయము నాకు నిశ్చయముగ తెలియును. అది కేవలము ప్రయోజనమాత్రమైన మేళనము కాదు. అది యానం దావహమగు మిళనము. నీలాకాశము నితాంతము ప్రయోజనరహితముగ మన హృదయము నాయత్త మొనర్చికొని, శ్యామల పృథ్వి పై తన జ్యోతిర్మయమైన పీతాంబరమును పరచివేయు నప్పుడు మనము దానిని సుందర మంచుము. వసంతకాలమున కీసలయములు వనలక్ష్మి యంగుళులవలె యనావశ్యకముగనే మన నేత్రద్వయము నింగితముతో నాహ్వానించు నప్పుడు మనస్సు నందు సౌందర్యరసము పొంగిపొరలును.

కాని సౌందర్యబోధము కేవలము సుందరనామకసత్యము యొక్క యొకానొక యంశమునైపునకే మన హృదయము నాశర్మించును. మిగిలిన యంశములనుండి మన హృదయమును ప్రత్యావృత్త మొనర్చు నను నన్యాయమైన యపప్రథ నెట్లు కడిగి వేయవలయు నను విషయమే యోచింపఁదగినది.

మన జ్ఞానశక్తిమాత్రమే జగత్తునందలి సమస్తసత్యము నీ క్షణమందే మన పరిచయములోనికిఁ దెచ్చినదా? మన కర్మశక్తి జగత్తునందలి సమస్త సత్యమును నేడే మన వ్యవహారమునం దాయత్త మొనర్చినదా? జగత్తునందలి యొక్క యంశమే మన యవబోధమున నున్నది. మిగిలిన దంతయు మన కపరిచితము. విశ్వశక్తియందలి సామాన్యాంశము మన కార్యములందు విని యోగమునకు వచ్చుచున్నది. అధికాంశమును మనము మన

వ్యవహారములందు లగింపజేసికొనఁజాల కున్నాము. ఐనను మన జ్ఞానము పరిచితాపరిచితజగత్తులయందలి ద్వంద్వమును కొంచెము కొంచెముగ నపవారించుచు వచ్చుచున్నది. యుక్తిసమూహ మావరణమును విస్తరింపజేసి జగత్తునందలి సమస్త సత్యమును క్రమముగ మన బుద్ధియొక్క యధికారమునకు వశ మొనర్చుచున్నది. భౌతికజగత్తును మానసికజగత్తుగ, జ్ఞానజగత్తుగ పరివర్తింపజేయుచున్నది. మన కర్మశక్తి జగత్తునందలి సర్వశక్తిని వ్యవహారమున క్రమక్రమముగ మనదిగ దిద్దుచున్నది. విద్యుత్తు, జలము, అగ్ని, వాయువు దినదినము మనకు బ్రహ్మాత్మ-ర్మశరీరమై నిలుచుచున్నవి. మన సౌందర్యబోధమును క్రమక్రమముగ సమస్త జగత్తును మన కానందజగత్తుగ పరిణమింపజేయుచున్నది. అవైపు నకే దాని గతి. జ్ఞానముద్వారా సమస్తజగత్తునందును మన మనస్సు వ్యాప్తమగును. కర్మద్వారా సమస్త జగత్తునందును మన శక్తి వ్యాప్తమగును. సౌందర్యబోధముద్వారా సమస్తజగత్తునందును మన యానందము వ్యాప్తమగును. మనుష్యత్వమున కిదియే పరమలక్ష్యము- అనగా జగత్తును జ్ఞానరూపమునను, శక్తిరూపమునను, ఆనందరూపమునను పొందుటయే మానవ జీవితమునకు పరమార్థము.

కాని యీ పొందుట, పొందకుండుట యను విరోధము నుండియే అది సాధ్యము. ద్వంద్వమునుండి కాక వికాసమును పొందుటయే దుర్లభము. సృష్టిమూలమునందే యీ నియమ

మున్నది. ఒకటి రెండు గుంటయు, రెండు ఒకటి యగుచుండుటయే వికాసము.

విజ్ఞానము దృష్ట్యా చూడుము. మానవుఁ డొకకాలమున వృక్షమునందు, శీలయందు, మనుష్యునియందు, పర్వతమునందు, ప్రాణిప్రాణిభేదమును దర్శింపనే లేని స్థితియందుండెను. అప్పుడతనికి సర్వమునందును సమానధర్మమే గోచరించెను. క్రమముగ నాతని బుద్ధికి ప్రాణులయందును అప్రాణులయందును భేదము ప్రస్ఫుటమగుట ప్రారంభమయ్యెను. ఇట్లే యభేదమునుండి ప్రథమమున ద్వంద్వస్మృతి జరిగినది. అట్లు కానిచో ప్రాణియొక్క ప్రకృతలక్షణమును మానవుఁ డెన్నటికిని తెలిసికొనఁజాలెడివాఁడే కాదు. అతఁడు లక్షణముల నెంత సత్యముగ తెలిసికొన మొదలిడెనో ద్వంద్వ మంతదూరమునకు జరిగిపోవుచుండెను. ప్రథమమున ప్రాణి-ఉద్భిదములమధ్య వ్యవధానము స్పష్టమగుచు వచ్చినది. ఎచ్చట యుద్భిదములకు పర్యవసానమో, ప్రాణుల కారంభమో దానిని నిర్ధరించుకొనుటయే తొలుత దుర్లభమయ్యెను. ఇంక నేడు మన మే ధాతువును జడమని భావించుచున్నామో దానియందుకూడ ప్రాణలక్షణమును విజ్ఞాననేత్రము పట్టియిచ్చుట కపక్రమించుచున్నది. అందువలన ఏ భేదబుద్ధి సాహాయ్యమున మనము ప్రాణవస్తువును తెలిసికొన్నామో, తెలిసికొనుట యను వికాసమునందే యా భేదము క్రమముగ లుప్త మగుచుండును. అభేదమునుండి ద్వంద్వము, ద్వంద్వమునుండి యభేదము బహిర్గత మగును. అవశేషమున నొకనాఁడు విజ్ఞానము, ఉపనిషద్వస్తు

లతో సమస్వరమున చెప్పితిరును. 'సర్వం ప్రాణ ఏజతి'- సమస్తమును ప్రాణమునందు కంపిత మగుచున్నది, అని.

సమస్తమును ప్రాణమునందు కంపిత మగుచున్న దని యెట్లు చెప్పినదో యట్లే సమస్తమును నానంద మనికూడ ఉపనిషత్తు చెప్పినది. జగత్తునందలి యీ నిరవచ్ఛిన్నమైన యానందరూపమును దర్శించు పథమునందు సుందరము - అసుందరము ననుభేదము తోలుత తానై తలయెత్తును. లేనియెడల సుందరము యొక్క పరిచయ మగుటయే దుర్లభ మగును.

సౌందర్యబోధమునందలి ప్రథమదశయందు, సౌందర్యము యొక్క స్వాతంత్ర్యము మనల నాహత మొనర్చి జాగరిత మొనర్పజూచుచున్నది. వై పరీత్య మిందుచే దానికి ప్రథమాశ్రయము. ఉజ్వలవర్ణము, ఘటనావైచిత్ర్యము తన చుట్టునున్న వ్యూహతనుండి యుచ్ఛలితమై మనల నాహ్వానించును. సంగీతము కేవలము ధ్వని యొక్క యుత్తేజనము నాశ్రయించుకొని యాకాశతరళమగుటకు యత్నించుచుండును. తుదకు సౌందర్యబోధ మెంత వికాసముఁ జెందునో యంత, స్వాతంత్ర్యము గాక సుసంగతి - ఆఘాతము గాక యాకర్షణము, ఆధిపత్యము గాక సామంజస్యము - మన కానంద మొసగును. ఈ రూపమున సౌందర్యమును నలుడెవల నుండి వేటుపరచి గ్రహించి యవబోధ మొనర్చుకొనుటకు యత్నింతము.

నియమము సర్వత్ర వ్యాపించియుండును. మనస్సు నెల్ల యెడల నఖండముగ మేళన మొనర్చి దర్శించిననే నియమము

మనకు పట్టవడును. అప్పు డాకాశమున కెగిరినను, భూమిపైఁ బడినను, తామరతూడు నీటిపైఁతేలినను, లోహము నీటిలో మునిగినను, యీ సమస్తమునందును భారాకర్షణముయొక్క-నియమమున నెచ్చటను విచ్ఛేదమును దర్శింపము.

జ్ఞానమును భ్రమవిరహిత మొనర్చు నీ యుపాయము వలెనే యానందమును విశుద్ధ మొనర్చుటయందును, దానికి ఖండమునుండి ముక్తి నొసఁగి, యఖండమున సంలగ్న మొనర్చు వలసి యున్నది. ఉన్నదున్నట్లుగ గ్రహించుట విజ్ఞానమునకు బాధా హేతు వై నయట్లు, ఉన్నదున్నట్లుగ దర్శించి ముగ్ధులమై యదియే సుందరమని పట్టుకొని యూగులాడుచో నానందమునకు విఘ్నము కలుగును. మన యనుభవము ననేకదిశలనుండి యన్నివిధములఁ బరిశీలించి గ్రహించి నప్పుడే దాని సత్యత స్థిర మగును. అట్లే మన యనుభూతిసైతము ప్రపంచమునం దెల్లయెడల మిథితమై నప్పుడే దాని నానంద మనఁజాలుదుము. త్రాగుబోతు మద్య పానమున నెంత సుఖమైన బడయనిమ్ము. ఎల్లయెడల నా సుఖమునకు విఘ్నమే ఘటిల్లును. అతని స్వీయసుఖ మితరులకు దుఃఖి హేతువు. అతని నేటి సుఖము యతని రేపటి దుఃఖము. అతని ప్రకృతియం దొక యంశమునందలి సుఖము వేటొక యంశము నందు దుఃఖము. ఈ సుఖమునందు సౌందర్యమునకు విఘాత మేర్పడును. ఆనందమునకు భంగపాటొదవును. ప్రకృతియందలి సమస్త సత్యముతో దీనికి సంగతి కుదురదు.

నానాద్వంద్వములనుండి సుఖదుఃఖములలో మానవుడు సాందర్యమును ఆనందమును సత్యమున కన్ని నైపులను చల్లుకొని దాని కొక యున్నతరూప మిచ్చి పరిచయ మేర్పరచుకొనుచున్నాడు. అతని యా సర్వపరిచయ మెచ్చట సంచిత మగుచున్నది? జగద్వ్యాపారసంబంధమున మానవజ్ఞాన మనంతకాలము నుండి యజస్రప్రజాసేకముద్వారా స్మృతిబద్ధమగుచు విజ్ఞానభాండా రమును నింపివేయు చున్నది. అందువలననే, ఒకని దర్శనమును మరియొకని దర్శనముతోను, ఒక కాలమునందలి దర్శనమును వేతొక కాలమునందలి దర్శనముతోను సరిపోల్చి గ్రహించుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. ఇట్లే జరుగనిచో విజ్ఞానవికాసమే దుర్లభ మయ్యేది.

ఈ రీతిగ మానవునికి సాందర్యముతోనైన పరిచయము, ఆనందముతోనైన పరిచయము, దేశదేశములందును సర్వకాలము లందును సాహిత్యమునందు సంచిత మగుచున్నది. సత్యముపై మానవహృదయమున కధికార మే మార్గమునుండి యెట్లు విస్తృత మగుచున్నది? సుఖజ్ఞాన మే రీతిగ నింద్రియపరితోషమునుండి క్రమముగ ప్రసారితమై, మానవుని మనోసర్వస్వమును, ధర్మ బుద్ధిని, హృదయమును ఆక్రమించుకొనుచున్నది? డుండమును మహత్తుగా, దుఃఖమునుగూడ ప్రీయముగా నెట్లానర్చుచున్నది? మానవుడు నిత్యము దాని యడుగుజాడలను తనసాహిత్యమునందంకిత మొనర్చుకొనుచున్నాడు. విశ్వసాహిత్యపాఠకులు వారి సాహిత్యమునందు సమస్తమానవహృదయమునుండి దేనిని వాం

ఛించుచున్నారో, తమ తమ హృదయములందు దేనిని పొందుచున్నారో, సత్య మే నీతిని మానవనియెడల మంగళహాసమును, ఆనందహాసమును ఛించుచున్నదో, దానిని సంధాన మొనర్చుకొని యనుభవించి కృతార్థు లగుదురు.

మానవుడు తా నెఱిగిన దానినుండి కాక దేనియందు తా నానందము ననుభవించుచున్నాడో దానియందే పరిచయమును పొందుచున్నాడు. ఉన్నది మనస్సునందుంచుకొనవలసిన విషయము. మానవని పరిచయమే యాత్మకృజనకము. సత్యము కొఱకై యొకానొకడు నిర్వాసమును స్వీకరించుచున్నాడు. దీని గమనించినప్పు డా వీరపురుషునియొక్క యానందపరిధి మన హృదయమునందు పరిస్ఫుటమై విలసిల్లును. ఆ యానంద మెంతటి స్థాన మాక్రమించినదో కాని యతః డా నిర్వాసక్షేత్రమును ననాయాసముగ తనలో నొక భాగమైనట్లుగ ననుభవించును. ఈ దుఃఖము ద్వారముననే యానందమునందలి మహత్వము ప్రకాశిత మగుచున్నది. ధనమునందే యానందము ననుభవించువా రా ధనము వ్యయ మగునను భయముతో ససత్యమును నవమానమును ననాయాసముగ స్వీకరింతురు. వారు దాసత్వమును నిల్పుకొనుటలో, నన్యాయ మొనర్చుటలో వెచుకాడరు. మానవుఁడెన్ని పరీక్షలయందైన నుత్తీర్ణుఁడు కావచ్చును. ఇతని కెంత విద్యయైన నుండవచ్చును, కాని యానందశక్తి పరిమితియు దీతని యథార్థ పరిచయమును పొందనగును. బుద్ధభగవానుని కెంతటి యానందాధికార ముండెడిదో కాని, దానిముందు రాజ్యసుఖానంద

మాతని బంధించియుండఁ జాలక పోయెను. నీనిని దర్శించినప్పుడు ప్రతిమానవుఁడును మనుష్యత్వసంబంధి యగు నానందపరిధియొక్క విపులత్వమును చూచి స్వీయమైన గుస్తాక్షన మితరులయం దావి ప్కారమగుచున్నట్లును, స్వీయమును నిర్వాధకమునైన పరిచయము నన్యత్ర దర్శించుచున్నట్లును భావించును. ఈ మహాచ్చరిత్రమునందు ఆనందము ననుభవించుటతో మనము మనలనే స్వయముగ నావిష్కరించుకొందుము.

ఇట్లే మానవుఁడు తన యానందప్రకాశముద్వారా సాహిత్యమునందు కేవలము తనదైన నిత్యరూపమును, శ్రేష్ఠమైన రూపమును ప్రకాశ మొనర్చికొనుచున్నాఁడు.

సాహిత్యమునుండి చిన్న చిన్న ప్రమాణముల నేర్చితెచ్చి సంక్షేపముగ విషయమును ఖండఖండములుగ నొనర్చుట అత్యంత సహజము. సాహిత్యమునం దెచ్చట నే యబ్బాంశము స్థానమును పొందినదో దాని కంతకును సమాధాన మిచ్చు బాధ్యతను నాపి వేసినచో నా కది సామాన్యమైన భారము కాదు. కాని మానవుని సమస్తమైన వ్యవహారములందును శతానేకములు అత్యవినోధము లుండును. జపానీయులు నిర్భీకమైన సాహసముతో పోరాడి రని చెప్పుటలో, జపాన్ సైన్యమునందలి ప్రతివ్యక్తియొక్క సాహసమునుగూర్చి యుగ్గడించ నారంభించినచో పలుతావుల పొర పాటుగ తోచును - కాని సత్య మేమన ఆ సమస్తమైన వ్యక్తి విశేషమునకుఁ జెందిన భయమును తమలో నిముచ్చుకొని జపానీయులు సాహసముతో యుద్ధమునందు జయింపఁజాలి రనవల

యును. సాహిత్యమునందు మానవుఁ డమోఘముగ తన్ను తాను ప్రకాశ మొనర్చుకొనుచున్నాఁడు. అతఁడు క్రమముగ తన కానందమును ఖండమునుండి యఖండమునై పునకు ప్రసారమొనర్చుచు న్యక్త మొనర్చుకొనుచున్నాఁడు.

ఒక్క విషయమును మనము మనస్సునం దుంచుకొనవలయును. సాహిత్యము రెండువిధముల మన కానందమును సమకూర్చుచున్నది. అది సత్యమును మనోహరమైన రూపమున మనకు ప్రదర్శించును. దానిని మనకు గోచరమగునట్లునర్చును. సత్యమును గోచరింపజేయుట అతికఠినమైన కార్యము. హిమాలయకీఖర మెన్ని వేలయడుగుల యెత్తు, దాని శిరస్సుపై నెంత హిమ మున్నది, దానియం దే భాగమున నే శ్రేణికిఁ జెందిన యుద్భిదములు జన్మించును, దీని నతిసూక్ష్మముగ విచారించి చెప్పినను హిమాలయము మనకు గోచరించదు. ఎవఁడు కొన్నిమాటలలో నీ హిమాలయమును మనకు గోచరింపజేయగలఁడో వానిని మనము కవి యందుము. హిమాలయమువర కెందుకు ? ఒక జలాశయమును మన మనశ్చక్షువుముందు ప్రతిభాతమగు నట్లునర్చుచో మన కానందము కలుగును. మన మనేక కాసారములను చూచినాము. కాని, వానినే భాషలోనుండి చూచినచో నూతనముగ చూచుట యగును. మనస్సు చక్షురింద్రియముతో దేనిని చూచునో, భాష యింద్రియస్వరూపమై దానినే చూపించగల్గినచో దానియందు నూతనమైన యొక రస ముద్భవింపును. ఇట్లు సాహిత్యము మనకు నూత్నమైన యొకానొక యింద్రియము

వలెనై జగత్తును మన కభినవస్వరూపమున ప్రదర్శించును. కేవలము నూతనమేకాదు. భాషయం దొకవైశిష్ట్య మున్నది. అది మానవుని కాత్మీయమైన వస్తువు. అం దెంతయో మన మనోనిర్మితము. అందుచే భాష్యమునందలి యే వస్తువునై నను అది మన కత్యంత సమీపమునకుఁ దెచ్చును. దానిని విశేషరూపమున మానవుని స్వీయవస్తువుగ మార్చును. భాష చిత్రించు చిత్రములు నిజమైన వని, మన యాదరమును పొందునని కాదు. భాష తనయం దొకానొక మానవరసమును కలుపును. అందుచే నాచిత్రము మన హృదయమునం దొకానొక యాత్మీయతను పొందును. జగత్తును భాషద్వారమున మానవుని యంతరంగమునుండి పారద్రోలి చూచినచో నది మన కత్యంతసమీపమునకు వచ్చినదను.

కేవల మంతేకాదు. భాషయం దే చిత్రము మన సమ్ముఖమునకు వచ్చినిల్చునో యది సమస్త సూక్ష్మేశములను తీసుకొని రాదు. అది కేవల మెంతలో నొకవిశేషమైన సమగ్రతను పొందునో యంతగానే వచ్చును. అందుచే దానినొక యఖండరసమునందు దర్శింతుము. అనావశ్యకమైన బాహుళ్య మేదయు నారసమును భంగింపజాలదు. ఆ సంపూర్ణరసమునుండి చూచిననే, యాచిత్రము మన యంతఃకరణమునం దింత ప్రముఖముగ గోచరమగును.

రామాయణమునందలి రాముడు కేవలము మహాత్ముడు గనుకనే మన కానంద మిచ్చుటలేదు. ఆయన మనకు సుగోచరుడను కారణముకూడ నిందున్నది. రాము నే కొంచెము

చూచినను ఒకానొక సమగ్రమైన రసములో నాయన మనకన్నులకు కట్టినట్లు గలపడును. సమస్త విశ్లేషములను తొలగించి రామాయణము కేవల మంతమాత్రము మన జ్ఞానములోనికి దెచ్చినది. అందులకే యంత స్పష్టముగ నాయనను దర్శించుటయే మానవునికి విశేషమైన యానందము. స్పష్టముగ దర్శించుటయనిన ఒకానొక సమగ్రభావమున చూచుట, లేక యంతరాత్మను చూచుట వంటి దనవచ్చును. సాహిత్య మట్లే యొకానొక సామంజస్య సుషమ యందున మనస్థ చిత్రముల నంత మొనర్చును గనుకనే మనము దానియం దానందము ననుభవింతుము. ఈ సుషమయే సౌందర్యము.

సాహిత్యమునందు దర్శింపఁదగిన వేటొక గొప్ప యంశమున్నది. అది దానియొక్క యుపకరణవిభాగము. సాహిత్య రాజ్యమున నీ యుపకరణముల విలువ అనల్పమైనది. పలుతావులం దిందులకే రచనానైపుణ్యము సాహిత్యమునందు సమాదరము నందినది.

హృదయమునందలి భావమును వ్యక్త మొనర్చుటకుగాను మానవుఁ డెంత వ్యాకులపడునో యది యవర్ణ్యము. హృదయ ధర్మమే యట్టిది. అది స్వీయభావము నితరుల భావముగ నొనర్పజాలినచో బ్రతికిపోయినట్లే. కాని యీ కార్య మత్యంతకఠినము గనుక దానియందలి వ్యాకులతయు నత్యంతమధికమే. అందుచే నొకానొకఁ డొక విషయము నత్యంత చమత్కార మొనర్చి ప్రకాశ మొనర్చినప్పుడు మన కెంతో యానంద మొదవును. ప్రకాశమున కడ్డులేకుండుటయే మన కమూల్యమగు విష

యము. దీనియందు మన శక్తి వృద్ధిజేందును. ప్రకాశ మొనర్పఁ
బడు విషయ మమూల్యమైనది గాకన్నను, యా ప్రకాశవ్యాపా
రమున నేదేని యసామాన్యత గోచరించుచో మానవునికి దాని
యం దాదర మేర్పడును. లీలావళమునైన ప్రకాశము సాహి
త్యమునం దాదృతిని పొందలేదు. దానియందు మానవుడు కేవ
లము తన క్షమాబుద్ధిని వ్యక్త మొనర్చి యానందము నొనఁగు
నని కాదు. ఏదోయొక యుపలక్ష్యమును పురస్కరించుకొని,
యొకానొక కఠినకార్యము నవలీలగ నిర్వహించుచుండుటను
దర్శించినప్పుడు దానియందు మన కానంద మొదవును. ఒకఁడు
తన శరీరము నతిలాఘముగ నై ఖణ్యముతో చలింపజేయుచుండు
టను మనము దర్శించినప్పు డట్టి సామాన్యోపలక్ష్యముయొక్క
గతిభంగిలోనే యా మానవుని ప్రాణవేగమును, ఉద్యమోత్సాహ
మును ప్రకాశమగును. అది మన యంతరప్రాణమును చంచల
మొనర్చి మనకు సుఖమును కలిగించును. సాహిత్యమునందు
హృదయ ప్రకాశధర్మముయొక్క లక్ష్యీకరమైన నృత్యచాంప
ల్యము యథేష్టమైన స్థానమును పొందినది. స్వాస్థ్య శాంతికిన
మైన కర్మనై ఖణ్యమునందును అది తన్ను తాను ప్రకాశింజేసి
కొనును. సాహిత్యమునం దట్లే మానవుడు కేవలము తన భావ
ప్రాచుర్యమును ప్రకాశ మొనర్చుననియే కాదు. అతఁడు తన
ప్రకాశకశక్తియొక్క యుత్సాహమునుమాత్రమే వ్యక్త మొనర్చి
యానందించుచుండును. కారణ మేమన ప్రకాశమే యానందము.
ఇందుకే యుపనిషత్తు నిర్వచించుచున్నది. 'ఆనందరూప మమృతం

యద్విభాతి' - ఏది ప్రకాశించుచున్నదో అదియే యానందము. అదియే యాయన యానందరూపము, అమృతరూపము.

సాహిత్యమునందును మానవుఁ డెన్ని విచిత్రభావము లందు నియతముగ తన యానందరూపమును, అమృతరూపమును వ్యక్త మొనర్చుచున్నాఁడో యదియే మనకు దర్శనీయమైన విషయము.

సా హిత్య సృష్టి

ఒక యాధారమును మధ్యగా గ్రహించి, కేర్కరాఖండములు దానిచుట్టును ప్రోగ్రెషివ్వుచున్న మన మనస్సునందుకూడ నొక సూత్రము నవలంబన మొనర్చుకొనఁజాలినచో విచ్ఛిన్నములై యున్న యనేకభావములు దానిచుట్టును జేరి యొక యాకృతి ధారణ జేయు యత్న మొనర్చును. అస్ఫుటతనుండి పరిస్ఫుటత కొఱకును, విచ్ఛిన్నతనుండి సంశ్లిష్టతకొఱకును మన మనస్సునందుకొకయత్నము నిరంతరము నెలకొనియున్నట్లునిపించును. స్వస్థమునందును చూడగలము, ఒకానొక సూచన నించుక పొంది నంతనే, నలువైపులనుండి యెన్నెన్ని భావము లాకృతిధారణ మొనర్చుచుండును ! అవ్యక్త భావనాసమూహము మూర్తిభావమును పొందు నవకాశనిరీక్షణలో నిద్రయందును, జాగృత్యందును మనస్సునందు ఆశవలె చుట్టుకొని తిరుగుచున్నది. పగటివేళ మనకు కర్మసమయము. అప్పుడు బుద్ధియొక్క కఠోరమైన రక్షణ. అది మన కార్యాలయమునందు వ్యర్థముగా గుంపును జేర్చి యే విధమునను కర్మను నష్ట మొనర్చుట కిష్టపడదు. దాని శాసనమున మన భావనలు కేవలము కర్మసూత్రము నవలంబించి యత్యంతము సుసంగతముగ తమ్ముతాము ప్రకాశ మొనర్చుకొనితీరును. అవసర సమయమున మెదలక కూర్చుండినను, అప్పుడుసైత మా వ్యాపారము నడచుచునే యున్నది. ఒకానొక పుష్పగంధస్పర్శ ననుభవించినంతనే యెన్ని దినముల స్మృతి నలుదెసలందును చూచు

చుండగనే మూఁగి యెగయుచున్నది ! ఒక్కమాట పైకి నచ్చి నదో లేదో వెంటనే దాని నాశ్రయించుకొని యెన్నెన్ని విధములుగ నెన్నెన్ని మాటలు రూపధారణ మొనర్చుకొని నడచునో వానికి వివరణమే లేదు. ట్లక నేమియులేదు. ఏదో యొకటి చేసి యేదో కావలయు నని ప్రయత్నము. భావరాజ్యమునం దీ ప్రయత్నమునకు విరామముండదు.

ఈ యేదో కావలయు నని యొనర్చు యత్నము సఫలమైన తదుపరి యొకేసలము నంటిపెట్టుకొని నిత్యలాభమునకై న ప్రయత్నభాగము. పనసచెట్టునకు యుక్తకాలమునం దనేకములైన పిండెలు పడినవి. చిన్నకొమ్మల నంటిపెట్టుకొనియున్నవియు, నితాంతము దుర్బలమైన వృంతములు కలిగినవియు నైన పిండెలు తమ జీవితలీల నారంభించికూడ నవ్యక్తమునం దంతర్ధానమైనవి.

మన భావనాసమూహవిషయమునందును యిదియే వర్తించును. ఏది యేదో విధమున నిట్లే యొకసూత్రమును పొందినదో, యేది స్థాయిభావమును పొందినదో దాని పరిమాణము వృద్ధిఁ జెందును. దానియందలి పౌర లన్నియు యుక్తరీతిని సుసజ్జితమై నిండిపోవుచుండును, దాని పరిణామము సార్థక మగును. ఏది కేవల మించుక యాలంబనముమాత్రము పొందినదో యది యత్యంతము వంకరటింకరగ అసంయతమై యూడిపడిపోవుటలో విలంబనము జరుగదు.

కొన్ని చెట్లున్నవి. అవి నామమాత్రములుగనే విశీర్ణమై పోవును. ఫలోదయ మగువరకు బ్రతుకనే బ్రతుకవు. అట్లే

కొన్ని మనస్సులందును భావము లుదయించును, అస్తమించును. కాని యాకృతిధారణ మొనర్చుటకు పూర్ణావకాశమును పొందవు. ఐతే భావుకుని చిత్తమునందు భావములు పరిష్కములై నిలువఁ గల్గిన రస మున్నది, అట్టి తేజ మున్నది, అనన్యము వానియందు పెక్కులు విశేషములై పోవు ననుట యథార్థము, కాని యందు కొన్ని ఫలించనూ ఫలించును.

చెట్టునందు ఫలించు ఫలములయందు దర్బారు జరుగును. కొమ్మల నంటుకొని కూర్చుండినమాత్రమున మనకు సరిపోదు - మనము పండి, రసముతో నిండి, రంగుతో మెఱసి, సుగంధమున మత్తిలి, టెంక ముదిరి, చెట్టునుండి విడివడి బయటపడెదము. అందును సరియైన స్థానమునందు పడమేని మనకు సార్థకత లేదు. భావుకుని మనస్సునందలి భావనలు భావమై నిల్చుచో వాని యందు నిదే దర్బారు - ఏదో పుణ్యవశమున ఆకృతిగొన్నాము. ఇప్పు డింక విశ్వమానవమనోభూమియందు నవజన్మ మెత్తి చిర జీవనలీలకొఱకై బయటపడెదము. తొలుత కూప మెత్తు సుయోగము, తదుపరి ఫలించు సుయోగము, తరువాత బాహిరిలి యర్హస్థానమును పొందు సుయోగము, - ఈ మూడు యోగము లును సిద్ధించిన వెనుక మానవుని మనోభావమునకు కృతార్థత వొడమును. భావనమూహము సజీవవస్తువువలె నా కృతార్థతను మానవుని స్మృతిపథమునకుఁ దెచ్చును. స్వీయభావముల భార మును దించుకొనుటకుగ నొక మనస్సు వేటొక మనస్సు నన్నే పించుచున్నది. ఇందులకై స్త్రీలు నదీతీరములందు కూడెదరు,

మిత్రుని సమీపమునకు మిత్రుఁ డేగును, లేఖలను పరస్పరము పంపుకొనుచుందురు; ఇందులకే సభాసమ్మేళనములు, తర్క-వితర్క-ములు, వ్రాతకోతలు, వాదప్రతివాదములు - ఇంత యేల ఇందులకే డెబ్బలాటలు, అస్త్రాఘాతములలో నిశ మిగిలిపోవున దేడియు లేదు. మానవుని మనస్సునందలి భావసమూహము సఫలత నొందుటకై లోపల లోపల మానవుని కెంత జాగృతి నొసఁగు ననిన, నతని నొంటరిగ నుండనీయదు. దీని తాడనము ననే పృథ్వి నాక్రమించుకొని మానవుఁడు సశబ్దముగ నిశ్శబ్దముగ నెన్ని ప్రగల్భములు పలుకుచున్నాఁడో వాని కంతమే లేదు. ఆ ప్రగల్భము లన్నియు వార్తాప్రతికలలో, కథలలో, గాథలలో, లేఖలలో, మూర్తులలో, చిత్రములలో, గద్యములో, పద్యములో పనులలో, పాటలలో, నెంత విచిత్రమైన రీతులలో నెన్ని యా కృతులలో, ఎన్ని యెన్ని సుసంగతాసంగతోద్యోగములలో మానవప్రపంచమునందు ప్రోవులై మొరసికొనిపోవుచున్నవో మనోదృష్టిని వీక్షించుచో నిశ్చేష్టులము కావలసివచ్చును.

ఒక మనస్సునందలి భావమును వేటొక మనస్సునందు సార్థకత యొనర్చుటకు చేయు నీ యత్నము మానవసమాజము నంటిపెట్టుకొని వచ్చుచున్నది. ఈ ప్రయత్నమువశమున మన భావములు స్వాభావికముగ కేవలము భావుకని కొక్కనికే స్వత్వములు కావనియు గ్రహింపఁదగియున్నది. ఇవి యన్నియు తరచు మన కపరిజ్ఞాతముగనే ఘటించుచుండును. మన మొక మిత్రునితో సంభాషించుచుండునప్పు డా మాట లా మిత్రుని

యాకృత్యాయం ము కొంచెమో గొప్పయో తమ్ముతాము నిర్మించు కొను నను విషయము విచారించిచూచిన నెల్లరు సంగీకరింతు రను కొందును. మన మొక మిత్రుని కే నష్టతిలో లేఖను వ్రాయుదుమో సరిగ నదే పద్ధతిలో వేరొక మిత్రునికి వ్రాయఁజాలము. అధికమైన మైత్రిగల మిత్రునియం దధికముగ సంపూర్ణ ప్రయోజనమును పొందుటకుచేయు గూఢక్రియలో విశేషముగ మన మనఃప్రకృతితో కొంతపరిమాణములో మనభావము పరస్పరతను గుర్తించును. నస్తుతః మన సంభాషణ శ్రోతను, వక్తను, యిరువురను పురస్కరించుకొనియే నడచుచుండును.

అందువలన రచయిత సాహిత్యరచన నెవని సమక్షమున నిల్చుచున్నాడో మనస్సునం దజ్ఞాతసారముగ గూఢ నతని ప్రకృతితో తన రచనను మేగించి తీసికొనును. దాసురాయని పాంచాలి, దాశరథి పాంచాలితో పూర్తిగ సరిపోలదు. ఏసమాజమా పాంచాలి నాకర్ణించుచున్నదో ఆ సమాజముచు దృష్టియం దిడుకొని యది నిర్వహింపఁబడినది. అందువలన నా పాంచాలి యందు దాశరథియొక్కని మనోవిషయమును మనము పొందఁజాలము. దీనియందు ఒకానొక విశేషకాలమునందలి విశేషజన మండలి యనురాగ విరాగములు, శ్రద్ధావిశ్వాసములు, అభిరుచులు తమంతతామై ప్రకాశము నందును.

ఈ రీతిగ రచయితలు కొందఱు మిత్రులకును, కొందఱు తమ సమాజమునకును, కొందఱు సర్వకాలసంబంధులై న మానవులకును తమ రచనలను వినిపింపఁగోరిరి. వారందఱు క్లై కొం

చెమో గొప్పయో అందు కృతకృత్యులైరి. సాహిత్యము కేవలము రచయితకు చెందినదిమాత్రమే కాదు. ఎవరికొక ఓడ్డి రచియింపఁబడినదో వారి పరిచయమునుకూడ పొందును.

జ్ఞాతికజగత్తునందు తగినవస్తువును తగినచోట తీర్చిదిద్దినచో నలుదెసల నానుకూల్య మేర్పడి, యది స్థాయిత్వమును జెందును. సాహిత్యమునందుకూడ నిట్లే. స్థాయిత్వముగల వస్తువెన్నడును స్వీయపరిచయమునుమాత్రమే యిాయదు. అది తన పరిసరముల పరిచయమునుకూడ నిచ్చును. కారణమేమన నదిస్వీయ గుణముచేతనేగాక పరిసరముల ప్రభావముచేఁగూడ భాసిల్లును.

ఎన్ని నూత్న వర్ణామేఘములు, బలాకాశ్రేణులు, తప్త ధరణిపై వారిసేచనముయొక్క సుగంధములు, ఎన్ని పర్వతారణ్యములపై నుండి, గిరినిర్భరములపై నుండి, నగరములపై నుండి, గ్రామసీమలపై నుండి గమ్భీరమైన యాపాఢ మేఘపుంజముల స్నిగ్ధసంచారము - కవి మనస్సునం దెంతకాలమునుండి, ఎన్ని భావచ్ఛాయలు, సౌందర్యపు పులకలు, వేదనయొక్క యాభాసములు వదలి చనినవి! ఎవ్వరు వీనిని మనస్సునందు నిలుపక పోవచ్చును. జగత్తు రాత్రిందివములు మన మనస్సును స్పృశించి చనును. ఆ స్పృశయందు మనోజులత్రముపై కొంచెమో గొప్పయో ధ్వని స్పందన జరుగుచునే యున్నది.

ఒకదినమున కాళిదాసుని మనస్సునం దదియే జరిగినది. బహుకాలమునందలి బహుతరమైన ధ్వని లోకసూత్రము నవలంబన మొనర్చుకొన్నంతమాత్రమైన నొకటిపై నొకటిగ మూఁగి

సుస్వప్తమై యెగసి యెంత సుందరమైన సస్యమును ఫలింపజేసినవి ! అనేకకాలములందలి యనేకభావచిత్రములు కాళిదాసు మనస్సునం దీ శుభముహూర్తముకొఱకై ప్రత్యాయించి సంచరించినవో, నే డవి స్తబకస్తబకములుగఁ గుసీధవించి మించినవి. నే డవి యొకదానితో నొకటి, సమస్తముతో ప్రతియొక్కటి సంధానితమై రక్షింపఁబడినవి.

సతీ లక్ష్మి యనిన హిందువుల మనోవిధులం దే యున్నతమైన భావనజాగరితమై విలసిల్లునో యది యెల్ల రెజింగిన విషయమే. ఒకానొకస్త్రీని దర్శించినప్పుడు, మన మనస్సునందు మూర్తిభవించిన సతీత్వము గోచరించును. గృహస్థుల యిండ్లయందు, దైనికవ్యాపారములందు ఆ కల్యాణమయియైన దివ్యమూర్తిని మన మనుక్షణము దర్శింపఁజాలుదుము. ఆ దర్శనసంబంధమైన స్మృతి యింక మన మనస్సులందు స్వప్తముగ భాసించుచుండును.

కాళిదాసుని కుమారసంభవమునందు, పతివ్రతాసంబంధముగ నే భావములు సర్వత్ర వ్యాప్తములై యున్నవో యవి యన్నియు నొక్కమూర్తిగ దృఢమై స్థిరపడినవి. ఇంటింటను నిష్ఠావతులైన స్త్రీలయొక్క యే సమస్తమైన కఠోర తపస్సు గృహకార్యావరణమునుండి యాభాసముగ కన్నులఁబడునో యదియే మందాకినీధారాధౌతదేవదారువనచ్ఛాయలయందు హిమాచలశిలాతలమునందు, భవానీదేవియొక్క తపస్యాచిత్రమునందు శాశ్వతౌజ్వల్యమును వెలయించినది.

విద్యాపతి గీతికాన్యమునందు రచించినాడు—

‘భావా బాదర మాహాభాదర

శూన్యమందిర మోహాన్.’

మనస్సునం దెన్ని యోదినముల యవ్యక్త భావముల సమష్టి నాశ్రయించుకొనియే యిదియు వికసించినది. సజలమేఘముల యందు భాద్రపదమాసమున శూన్యగృహమునందలి వేదన యెందలు మానవుల మనస్సులందు నిర్వాక్కుగ నెంతకాలము సంచరించి సంచరించి వెనుదిరిగినది ! తగిన ఛందమునందు తగినభాషా సౌందర్యము బయలుపెడలినవెంటనే యెల్లరసంబంధమైన చిరకాలమునాటి వేదన మూర్తీభవించి స్థిరత్వమును దాల్చినది.

బాష్పము వాయువునందు తేలుచు సంచరించుచున్నది. కాని పుష్పదగముయొక్క శీతలస్పర్శను పొందినంతమాత్రమున ప్రోగై శీశీరమై కనుపట్టును. ఆకాశమునందు బాష్పము [ఆపిరి] తేలిపోయినది, కనబడుట లేదు. పర్వతదేహముపై వచ్చి తాకి నంతనే మేఘము ప్రోగువడి, వర్షావేగమున నదీనిర్వరములను బ్రవహింపఁజేసెను. అట్లే గీతి కవితయందలి యొకే యొక భావము ప్రోగువడి ముత్యమువలె చెదరి చెదరి పోవును. గొప్పగొప్ప కావ్యములందు భావసంచయము జలస్రవాలమువలె దుముకుచు పడిపోవుచుండును. కాని విషయ మేమన బాష్పమువలె నవ్యక్తమైన భావములు కవికల్పనయం దెట్టి స్పర్శ ననువించు ననిన చూచుచుండగనే దానిని పరివేష్టించి విచిత్రమైన సుందరమూర్తిని రచించుచు ప్రత్యక్షమై గోచరించును.

వర్ష ఋతువువలె మానవసమాజమునం దొక్కొక్క సమయమున వాయువునందు భావబాష్పము ప్రచురహాసమున వివరణ మొనర్చుచుండును. చైతన్యని యనంతరము వంగదేశమున నట్టి స్థితి యొదవినది. అప్పుడు సమస్తాకాశమును క్రేమరసమున నార్చిమైపోయెను. అందుచేతనే దేశమునం దెచ్చట నెంతమంది కవులుండిరో వారందఱును రసబాష్పమును ఘనీభవింపజేసి, యెంత యపూర్వమైన భాషను నూత్నభండమున నెంత ప్రచురముగనో దిశదిశయందును వర్షణమొనర్చి యుండిరి.

ఛంది విప్లవసమయమునందును నిట్లే మానవప్రేమనం బంధమైన భావతరంగములు మిన్నల కెగసినవి. సర్వకవుల మనస్సులయం దదియే యాఘాతమై యొక్కచో కరుణ, వేదాంతచో విద్రోహస్వరముగ తన్ను దాను నానామూర్తులయం దప్రభావమున ప్రకాశ మొనర్చుకొనియుండెను. విషయ మేమన, మానవమనస్సు సకలమైన యవ్యక్తభావాలను నిరంతరము నుచ్చ్వసిత మొనర్చి యొసంగుచున్నది. అది యనవరతము ఊహిక వేదనలో, ఊహికభావనలో, ఊహికమైన మాటలో విశ్వమానవుని సువిశాలహృదయాకాశము నాచ్ఛన్న మొనర్చి చుట్టుకొని తిరుగుచున్నది. ఒక్కొక్క కవి కల్పన యొక్కొక్క యాకర్షణకు కేంద్రమై వారియం దొక్కొక్క సమూహమును కల్పనాసూత్రమున నొక్కటిగ నొనర్చి మానవుని సమ్ముఖమున సుస్పష్ట మొనర్చును. దానియందే మన కానంద మొదవును. ఆనందమేల జనించుచున్నది? స్వస్వరూపదర్శనమునకైన యనేకయత్న

ములు సమస్తమానవసమాజములందును పనిచేయుచున్నవి. ఇందుకే యెచ్చట నొక సమైక్యమునందు స్వీయమైన వికాసమును దర్శించునో, అచ్చటనే దాని యీ నియతమైన యత్నము సార్థకమై యతని కానందము నొడఁగూర్చుచుండును. కేవల మిట్టిది సాహిత్యమునందే కాదు, దర్శనేతిహాసములందు నిట్లే. దర్శనశాస్త్రమునందలి సమస్తమైన ప్రశ్నలును, సమస్తయోజనలును, అవ్యక్తభావమున సర్వమానవుల మనస్సులందును వ్యాప్తములై యున్నవి. దార్శనికుని ప్రతిభ వానిలో నేదో యొక సమూహమున కేదే నొక సమన్వయము నొసఁగినంత మాత్రమున దాని కొక రూప మేర్పడి యొక మీమాంస మనకు వ్యక్తమైపోవును. మనము స్వీయమానసమునందలి యోజనయందొకానొక మూర్తిని దర్శింతుము. ఇతిహాసము లోకులయందాముఖమున నా ముఖమున జనశ్రుతిరూపమున వ్యాపించియుండును. ఇతిహాసికుని ప్రతిభ వాని నొక సూత్రమున నలుడెసల బంధించివేసినమాత్రమున నింతకాలము నవ్యక్తముగ నిలిచిపోయిన యితిహాసముయొక్క వ్యక్తమూర్తి మనకు ప్రత్యక్షమై పట్టువడును.

కవి కల్పనయందు మానవహృదయము ఘనీభూతమై తన యనంతవైచిత్ర్యము నపురూపముగ ప్రకాశింపఁజేయును. ఈ వికసితసౌందర్యమును సాహిత్యసమాలోచకుఁడు విశేషించి దర్శింపవలసియుండును. కాళిదాసుని యుపమ సర్వశ్రేష్ఠము, లేక భాష సరసమైనది, లేక యభిజ్ఞానశౌకుంతలమునందు చతుర్థాంక

మున కరుణారసము ప్రచురముగ నున్నది, అను నిట్టి యాలోచనమే యభీష్టము కాదు. కాని ఆయన సమస్త కావ్యములందును మానవహృదయమునందలి యొకానొక విశేషరూపము స్థగితమై యున్నది. ఆయన కల్పన యొక విశేషమైన కేంద్రస్వరూప మగుచు నాకర్షణవికర్షణ గ్రహణవర్జనముల నియమానుసారము మానవుని మనోజగత్తునందలి యన్యత్తము నొక విశేషశాందర్యమున వ్యక్త మొనర్చును. ఇదియే సమాలోచకుడు విచారించ వలసినది. కాళిదాసు జగత్తునందు జన్మించి, చూచినాడు, భావించినాడు, సహించినాడు, కల్పనను గావించినాడు. ఆయన యీ భావనామయ వేదనామయ కల్పనామయ జీవితము మానవుని యనంతరూపములం దొక విశేషరూపమునే తన వాఙ్మోమనకు వ్యక్త మొనర్చినాడు. మనలో ప్రతి యొక్కరము నొక మహాకవియై యుందుమేని మన మన హృదయముల నెట్లు వ్యక్త మొనర్చి మూర్తిమంతముగ నిల్చుకొనఁగల్గెడివారమో! మన యగ దొక యపూర్వత కనఁబడెడిది. ఇట్టి యపూర్వతై చిత్రియే యనంతమును ఎకై కముగ ప్రకాశింపఁజేసెడిది. కాని మనయం దట్టి ప్రతిభ లేదు. మనము విరిచి విరిచి మాట్లాడుదుము. మనము మనలనే సరిగ నెఱుఁగము. ఏది సత్యమని మనము ప్రచార మొనర్తుమో యది యసలు మన ప్రకృతిగతసత్యమే కాదేమో! అది పలువురి మనస్సుల కభ్యస్తమైన యావృత్తియే నేమో! నేను నా సమస్త జీవితమునుండి యేమి దర్శించినాను, ఏమి తెలిసికొన్నాను, ఏమి పొందినాను? దానిని సమగ్రముగ సుస్పష్టముగ

ప్రదర్శించిన చాలను. కవులైనను చూపగల రసమటకూడ చెల్లనిది. వారి వాణియు సంపూర్ణముగ స్పష్టము కాదు, సుందరము కాదు. వారి యత్నము వారి ప్రకృతియందలి గూఢాభిప్రాయముల నన్నింటిని సర్వవేళలందును నార్థక మొనర్పదు. కాని వారి కగోచరముగ వారి యత్నమున కితీప్రదేశమునం దుండి విశ్వవ్యాప్తియైన యొక నిగూఢచేష్టయొక్క ప్రేరణచే సమస్తమైన యాటంకముల అస్పష్టతలలోనుండి యొకానొక మానసరూపమును 'పట్టుకొందును, పట్టుకొందును' అని భావించుము. పట్టుకొనబోవునో నిక నది యందదు. ఒకప్పు డెప్పుముగ ఒకప్పు డధికముగ నది ప్రకాశ మగుచుండును. ఏ గూఢదర్శియైన భావుకుఁడు కవి కావ్యమునందుండి యీ సమగ్రరూపమును దర్శించునో యతఁడే యథార్థమైన సాహిత్యవిమర్శకుఁడు.

ఇట్లనుటయందు నా తాత్పర్య మేమన, మన భావసృష్టియొక నిర్భక్తమైన కల్పనావ్యాపారము కాదు, యిది వస్తుసృష్టివలెనే యొక యమోఘనియమాధీనమైన విషయమని తెలియఁజేయుట. స్వీయప్రకాశమునందలి యాకాంక్ష బహిర్జగత్తునందు సమస్తాణుపరమాణువులయందును తిలకించుచున్నాము. ఆ యొకే యావేగము మన మనోవృత్తియం దప్రతిహతముగ పనిచేయుచున్నది. అందువలన నే నేత్రములతో మనము పర్వతకానననదీ నదమరుత్సముద్రములను చూచెదమో సాహిత్యమునుగూడ నదియే నేత్రములతో చూడవలయును. ఇది నీదియు నాదియు కాదు. ఇది నిఖిలసృష్టియందలి యొకానొక యంశము.

ఈ దర్శనమునందు సాహిత్యమునందలి మంచిచెడ్డలను మాత్రము విచారించి తృప్తిజెంది యూరకుండ లేము. దీనితో పాటు దానియందలి యొకానొక వికాసప్రకాళికను, కార్య కారణసంబంధమును దర్శించుటకైన మనఃప్రవృత్తి జనించును. నా యీ మాట చొక దృష్టాంతముచే స్పష్టీకరింపయత్నింతును.

గ్రామ్యసాహిత్య మను పేరు గల నా వ్యాసమునందు వివరించుచున్నాను. దేశమునందలి సర్వసామాన్యజనులలో ప్రథమమున కొన్ని భావములు చిన్న చిన్న కావ్యరూపములు దాల్చి సమూహసమూహముగ తిరుగుచుండును. ఒకానొక మహాకవి యా యుద్రకావ్యముల నొక పెద్ద కావ్యసూత్రమున నేక మొనర్చి యొక పెద్ద సమష్టిని తయారుచేయును. ఏ పురాణమునందును కాసరాని శివపార్వతుల గాథ, రామాయణమున మూలము నందు లేని సీతారాములను గూర్చిన యెన్నో గాథలు, గ్రామములయందలి గాయకుల ముఖమునను కథకుల ముఖమునను పల్లెలయందలి యంగణములందు భ్రష్టమైన ఛందములలో గ్రామ్యభాషావాహనమునం దెంత కాలమునుండి యూతేగుచు వచ్చుచున్నవి !

ఈ స్థితిలో నే రాజాస్థానమునందలి కవియో కుటీరప్రాంగణమునందుఁ గాక, ఏదే నొక విశిష్టమైన సభయందు గాన మొనర్చుట కాహూతుఁడైనప్పుడు, ఆ గ్రామ్యకథల నాహరించి యూర్జితమైన ఛందమునందు, గంభీరమైన భాషలో, గొప్పగ చిత్రించి నిలిపినాఁడు. పురాతనమును నూతన మొనర్చి, విచ్చి

న్నము నేక మొనర్చి చూపిననే సమస్త దేశము తన హృదయము నందు స్పృష్టముగను ప్రశస్తముగను దర్శించి యానందోపలబ్ధి నొందును. ఈ కృషియందు కవి స్వీయజీవితపథమునందు మఱి యొక పర్వము నధిగమించి పోవును. ముకుందరాయని చండియు, ఘనరాముని ధర్మమంగళమును నీ శ్రేణికిఁ జెందిన కావ్యములు. అది వంగదేశమునందలి యల్పాల్పమైన పల్లీసాహిత్యమును బృహత్సాహిత్యమునందు లగింపఁజేయు కృషి, ప్రయాసము. ఇట్లు గావించి యొక్క గొప్ప తావునందు తన ప్రాణవస్తువును మేళ గించి పల్లీసాహిత్యఫలమును పట్టుకొనఁ గల్గినను పుష్పమునందలి జేకులవలె నది రాలి పడిపోవును.

పంచతంత్రము, కథాసరిత్సాగరము, అరేబియన్ నైట్స్, ఆర్థర్ కథలు, స్కాండినేవియా యందలి సాగా సాహిత్యము, ఇట్లే జనించినవి. వానియందు లోకుల ముఖవిషీప్తములైన కథల నొక్కచో బృహదాకారమున బంధించు యత్న మొనర్పఁ బడినది.

ఈ రూపముగ వ్యాప్తిగాంచిన భావము లేకమైపోవు యత్నము మానవసాహిత్యమునందు కొన్ని తావులం దత్యంత శ్చర్యకరమైన వికాసమును పొందినది. భారతదేశమున రామాయణమహాభారతములు, గ్రీకుదేశమున హోమర్ మహాకవి కావ్యములు నిట్టివి.

ఇలియడ్, ఒడిస్సీ లయందు నానారూపములైన ఖండ గాథలు క్రమక్రమముగ ఒకే బృహత్కథగా పెనవేసుకొనిపోయి

నవి. ఇట్టి చించుమించు సర్వత్ర జరుగుచునే వచ్చినది. లిఖితగ్రంథములు గాని ముద్రితగ్రంథములు గాని వ్యవహారమునందు లేని కాలమునందు గాయకులు, చారణులు కావ్యగానమును వినిపించుచు తిరిగెడువారు. ఆ కాలమున నొకే కావ్య మనేకసంకర్షముల, అనేకుల హస్తములం బనేకరూపములు ధరించి వెలుగొందుచుండెడిది. ఇం దాశ్చర్యపడవలసిన దేమియు లేదు. కాని యే బిగింపులో నీ కావ్యములు నిల్చియుండుటకు స్థానమును పొందినవో, అది యొక మహావియోక్త రచన యనుట నిస్సంశయము. కారణ మేమన ఈ బిగింపు ననుసరించి నూత్నవినుత్నముగ ననుసంధింపబడినవి యైక్యతాక్షేత్రమునుండి భ్రష్టములు కాలేదు.

మిథిలయందలి విద్యాపతి గాన మే రీతిని వంగపదావళిగా పరివర్తన చెందెనో చూచినయెడల తెలియఁగలదు. వంగదేశమునందు ప్రచలితమైన విద్యాపతి పదావళి విద్యాపతిసంబంధమైనదని చెప్పుట పొసఁగనిది. విద్యాపతిసంబంధమైన దేమియు నించుమించు చాతని యధికాంశపదములందు లేనేలేదు. క్రమముగ వంగ గాయకులు శ్రోతలును జేరి దానియందలి భాషను, అర్థమును, రసమును సైతము పరివర్తన మొనరించి, దాని నొక క్రొత్తవస్తువుగ నొనరించి నిలిపినారు.

గ్రియోసన్ ప్రకటించిన విద్యాపతి పదావళితో వంగ పదావళిని పోల్చి చూచిన నే రెండుమూడు పదములలో దానితో సరిపోలును. ఎక్కువభాగమునకు మూలముతో సంబంధమే లే

దనవచ్చును. ఐనను అనేకకాలములం దనేకులద్వారా పరివర్తితము లయ్య నా పదము లసంబద్ధప్రలాపములై పోలేదు. ఒకానొక మూలస్వరము వానియందు నిలిచిపోయి, సమస్త పరివర్తనలను తనదిగ నొనర్చుకొని గ్రహించుటకై నిరంతరము జాగరితమై కూర్చున్నది. ఆ స్వరముయొక్క శక్తిచేతనే యీ పదములను విద్యాపతిపదావళి యనఁగలుగు చున్నాము. కాని యాదినుండి యంత్యమువరకు పరివర్తనఁ జెందియుండుటవలన వీనిని వంగ సాహిత్య మనుటకు వెనుదీయవలసిన కారణము కనఁపించదు.

దీనినుండి తెలియవచ్చున దేమన ప్రథమమున నానాముఖ ములనుండి, ప్రచలితములైన ఖండగానము లొక కావ్యమునందు నిబద్ధములై ఆ కావ్యము తిరిగి బహుకాలమునుండి సర్వసామాన్యల సమక్షమున గాన మొనర్పఁబడుచుండు నప్పుడు, దానిపై తిరిగి నానాదిశలనుండి నానాకాలముల హస్తక్షేప మగును. ఆ కావ్యము దేశమునందలి మూలమూలమునుండి దాని పుష్టి నది సంగ్రహణ మొనర్చుకొనును. ఇట్లది క్రమశః సమస్త దేశమునకుఁ జెందిన వస్తువై యొప్పును. దానియం దింక సమస్త దేశమునకు సంబంధించిన యంతఃకరణముయొక్క యితిహాసము, తత్త్వ జ్ఞానము, ధర్మబోధము, కర్మసీతి, తనంత తానై వచ్చి మిళిత మగును. ప్రారంభమునందు దీనికి పునాదిని వేసిన మహాకవియం దలి యాశ్చర్యకరమైన క్షమతాబలముననే యిది సంభవము కాఁగలదు. ఆయన యిట్టి స్థలమున నిట్టి రీతిగా తొలుత విస్తరింపజేసినాఁడు. ఆయన పంథా ప్రశస్త మైనది. ఎంతోకాలముగ

సమస్త దేశమును తన స్వకార్యమునందు పరిశ్రమించునట్లు చేసిన దా శక్తి. బహుకాలాగతమగుటచే అనేకల హస్తములు దీని మీద పడినను దీనియం దెచ్చటను వికృతి యొదవనే లే దని చెప్పుచాలను. కాని మూలఘటనమునందలి మాహాత్మ్యమునందలి యంతయు పరాభూతమై నిలిచిపోయినది.

మన రామాయణమహాభారతములు, అందును విశేషించి మహాభారత మిందులకు దృష్టాంతస్థానము.

ఈ రీతిగ, కాలక్రమమున నొక సమగ్రజాతి యే కావ్యమును, ఒకానొక కవియొక్క కవిత్వపు పునాది నాశ్రయించుకొని ఆవిష్కరించినదో దానినే యథార్థమైన మహాకావ్య మనవచ్చును.

దానిని నేను గంగ, బ్రహ్మపుత్ర మొదలైన నదులతో పోల్చెదను. ప్రథమమున పర్వతములయందలి నిభృతగుహలనుండి నానాప్రవాహము లొక్కచో సమావేశమై గొప్ప నదిగా పరిణమించును. తదుపరి అది మార్గమునందు ప్రవహించిపోవు నప్పుడు నానాదేశములనుండి యనేకములైన యుపనదులు దానియందుఁ జేరి లీనమైపోవును.

కాని భారతవర్షమునందలి గంగానది, ఈజిప్టునందలి నైలునది, చై నాయందలి యాంగ్ సికియాంగ్ వంటి మహానదులు జగత్తునందు చాల తక్కువగనే యున్నవి. ఈ నదులు మాతృ మూర్తులవలె ఒక గొప్పదేశమునందలి యొక ప్రాంతమునుండి వేటొక ప్రాంతమును పాలించుచు నరుగుచున్నవి. వీనియం

దొక్కొక్కటి యొక్కొక్క ప్రాచీనసభ్యతకు స్తన్యదాయిని యైన ధాత్రివంటిది.

మహాకావ్యములుసైత మట్లే మనకు తెలిసినంతలో నాలు గున్నవి. అవి, రామాయణము, మహాభారతము, ఇలియడ్, ఒడిస్సీ. అలంకారశాస్త్రముయొక్క కృత్రిమనియమముల బలముననే భారవి, మాఘము; మిల్టన్యొక్క పారడైజ్ లాస్ట్; భట్టేయచ్ఛయొక్క హరియాడ్ లను మహాకావ్యముల శ్రేణిలో బలపూర్వకముగ కూర్చుండఁబెట్టుచుందురు. ఇక ఈ నాటి ముద్రణయంత్రాధికారమున మహాకావ్య ముద్భవించు సంభావన కూడ లుప్తమైపోయినది.

రామాయణము విరచితము కాకపూర్వమే రామచరిత్ర సంబంధముగ ప్రచలితమైయున్న పురాణకథ లాదిమమానవుల యంతరంగములం దవ్యాహతముగ నివిష్టమై యుండెను. ఇప్పుడా గాథను వెదకి పొందఁజాలము. కాని వానియందు రామాయణమునకు పూర్వసూచన యొకటి దేశవ్యాప్తముగ నుండి యుండె ననుటలో నెట్టి సందేహమును లేదు.

మన దేశమునం దే యే వీరపురుషు లవతారములుగ గణ్యులైనారో వా రెల్లరు నిశ్చయముగ జగద్ధితములైన అనేకములగు నసామాన్యకార్యముల నొనర్చియుండిరి. రామాయణము రచింపఁబడకపూర్వమే దేశమున రామచంద్రుని సంబంధముగ నట్టి జనశ్రుతి నిస్సందేహముగనే ప్రచలితమై యుండెను. ఆయన పితృవాక్యపరిపాలనకై వనభూముల కేగియుండెను.

భార్యపక్షమైన వానిని చనింపజేసి భర్తము నుద్ధరించుచుండును. దీనియం దాయన చరిత్రయొక్క మహత్త్వము ప్రమాణమగును. నిజమే. కాని యే యనాధారణమైన లోకహితసాధనయొనర్చి యాయన ప్రజాహృదయమును శాసించియుండెనో, రామాయణమున అది కేవలము దృశ్యాదృశ్యముగ మాత్రమే యున్నది.

ఆర్యులు భారతవర్షము నాక్రమించుకొనక పూర్వమే ద్రావిడులు ఆదిమనివాసులను జయించి యీ దేశమును స్వాధీనమొనర్చుకొని కూర్చుండిరి. వారు కేవల మసభ్యులుగ నుండి యుండ లేదు. వా రార్యులకు సహజముగ లొంగిపో లేదు. వారు ఆర్యుల యజ్ఞములకు విఘ్న మొనర్చెడువారు. వ్యవసాయమును భంగించెడువారు. కులపతులు అరణ్యమును ఛేదించి యొక్కొక్క యాశ్రమమును స్థాపించుచుండ నా యాశ్రమములందు వారు కేవల ముత్పాతములు కలుగజేసెడివారు.

దాక్షిణాత్యమున నీ ద్రావిడజాతీయరాజవంశ మత్యంతము పరాక్రాంతమైపోయి యొకానొక దుర్గమస్థానమున నొక సమృద్ధిశాలియైన రాజ్యమును స్థాపించుకొనెను. తత్ప్రేరితమైన దళములు, బలములు హతాత్తుగ వనాంతరములనుండి బయటికి వచ్చి, ఆర్య ఉపనివేశములకు ప్రమాదమును ఘటిల్లజేయుచుండెను. రామచంద్రుడు వానరగణమును అనగా భారతవర్షము నందలి యాదిమనివాసులను దళబద్ధ మొనర్చి యెంతో కాలమునైన యత్నముతో, కాశలముతో నీ ద్రావిడప్రతాపమును నశింప

జేసెను. ఈ కారణమువలననే ఆయన గౌరవగానము ఆర్యుల యందు ప్రచలితమైపోయెను. శకవంశీయుల యుష్పదవమునుండి హిందువుల నుద్ధరించి విక్రమార్కుఁడు యశస్వి యైనట్లే, అనార్యుల ప్రభావమును ఖర్చు మొనర్చి ఆర్యులను నిరుష్పదవముగ నొనర్చిన రామచంద్రుఁడును జననామాన్యము దృష్టిలో నత్యంత ప్రിയతముడును, పూజ్యుఁడనై విలసిల్లెను.

ఈ యుష్పదవమును దూర మొనర్చు నను నాలోచన యా కాలమున నలుడెసలందును మార్మోగుచుండెను. బాల్య వయస్సునందే శ్రీరామచంద్రుని సులక్షణములను గుర్తించిన విశ్వామిత్రుఁడు, ఆయననే యోగ్యమైన పాత్రగ స్థిరీకరించు కొనెను. కీశోరవయస్సునుండియు రామచంద్రుఁ డీ విశ్వామిత్రుని ప్రోత్సహమునను, శిక్షణలోను, శత్రువులతో యుద్ధ మొనర్చు టలో నియుక్తుఁ డయ్యెను. ఆ సమయముననే ఆయన ఆరణ్యకుఁ డైన గుహునితో బంధుత నెఱపి, శత్రువులను జయించు ప్రణాళిక సూచనలను చేయుచుండెను.

ఆ కాలమున గోవులు ధనముగను, కృషి పవిత్రమైన కర్మరూపముగను గణింపఁబడెడివి. జనకుఁడు స్వహస్తముతో వ్యవసాయ మొనర్చెను. అనాటి యార్యులు నాగలి సాహాయ్యముననే భారతవర్షమునందలి షేత్రమును క్రమశః స్వాధీన మొనర్చుకొనిరి. ఈ నాగలిముఖమున నరణ్యములు నిరస్తములై కృషి షేత్రములు వ్యాప్తములై నవి. రాక్షసు లీ వ్యాప్తి కంతరాయముగ నుండిరి.

ప్రాచీనమహాపురుషులలో జనకుఁ డార్హ సంపదయందు ఘరంధరుఁడై యుండెను. నానాజనప్రవాదము లీ విషయమును సమర్థించును. భాటిలవర్షమునందు కృషికార్యములు విస్తరింపఁ జేయుటలో నాయన యెంతో యుద్యమకీలుఁడై యుండెను. ఆయన తన కొమార్తెకుఁగూడ సీత యని నామకరణ మొనర్చెను. ఏ వీరుఁడు ధనువును విజిచి యనామాన్యమైన బలపరిచయము నిచ్చునో ఆయనకే కన్య నిచ్చెద నని శపథ మొనర్చెను. ఆ యశాంతిదినములలో నిట్టి యసామాన్యబలిష్ఠపురుషుని కొఱ కాయన యపేక్షించెను. ప్రబలశత్రువులకు విరుద్ధముగ నే వ్యక్తి నిలువఁజాలునో యాతని నెన్నుకొనుట కిది యొక యుపాయముగ నుండెను.

విశ్వామిత్రుఁడు రామచంద్రుని యనార్యసరాభవవ్రతము నందు దీక్షితు నొనర్చి, ఆయనను జనకుని పరీక్షాస్థలమునం దుప స్థితునిఁ జేసెను. అచ్చట రామచంద్రుఁడు ధనువును భంగించి, ఆయన వ్రతగ్రహణమున కధికారిగ తన పరిచయ మిచ్చెను.

తదుపరి యాయన తన సోదరుఁడైన భరతునిపై రాజ్య భారము నుంచి మహాప్రతిజ్ఞాపాలనకొఱకై యడవుల కేగెను. భరద్వాజుఁడు అగస్త్యుడు మొదలైన ఋషీశ్వరు లందఱు దుర్గ మమైన దక్షిణదేశమునందు అర్యనివాసవిస్తరణ మొనర్చుటలో ప్రవృత్తులై యుండిరి. వారి యపదేశానుసారము, అనుచరుఁడైన లక్ష్మణునితో నపరిచితమైన గహనారణ్యమధ్యమున నాయన యదృశ్యుఁడై పోయెను.

అచ్చట వాలినుగ్రీవు లను ప్రతిద్వంద్వలైన ఇరువురు సోదరులలో నొకనిని తుదముట్టించి, వేతొకనిని తన దశమునఁ జేర్చుకొనెను. వానరులను వశపఱచుకొనెను. వారికి యుద్ధవిద్యలో శిక్షణ నొసఁగి సైన్యనిర్మాణ మొనర్చెను. ఆ సైన్యమును తీసికొని శత్రుసమీపమునందు కౌశలముతో నాత్మవిచ్ఛేదమును ఘటించజేసి లంకాపట్టణమును నాశన మొనర్చెను. ఈ రాక్షసులు స్థాపత్యవిద్యయం దారి తేరి యుండిరి. యుధిష్ఠిరుని యాశ్చర్యకరమైన ప్రాసాదమును నిర్మించినది మయ దానవుఁడు. అతఁడొక మహాశిల్పియై యుండెను. మందిరనిర్మాణమునందును ద్రావిడుల కౌశలము నేటివరకు భారతవర్షమున విశిష్టతను గడించుకొన్నది. ద్రావిడులు ప్రాచీన ఐగుప్తీయులకు సజాతీయు లని కొందఱు అూహింతురు. అది యంత సంగతముగ తోచదు.

ఏది యెట్లైనను యీ రాక్షసులుమాత్ర మసభ్యులుగ నుండియుండ లేదనుట నిర్వివాదాంశము. మీదుమిక్కిలి శిల్ప విలాసమునందు వా రార్యులకంటెను శ్రేష్ఠులుగ నుండిరి. రామచంద్రుఁడు శత్రువులను వశము చేసికొనెను. వారి రాజ్యమును హరించలేదు. విభీషణుఁ డాయనకు మిత్రుఁడై రాజ్యముఁ జేయ దొడగెను. కిష్కింధను, వానరుల పాలనయందే యుంచి, చిరకాలము తాను వారిని తన వశమునం దుంచుకొనెను. ఈ రీతిగ రామచంద్రుఁడు ఆర్యులతో ననార్యులకు మేళనమును ఘటించి పరస్పరము, ఆదానప్రదానముల సంబంధమును స్థాపించెను. దాని ఫలితముగనే ద్రావిడులు క్రమముగ నార్యులతో నొకే సమాజ

నర్దులై హిందూజాతిని రచించిరి. ఈ హిందూజాతియం నుభయ
పడిముల యాచారదేచారములును, పూజాపద్ధతీయు కలిసిపోయి,
ధారతవర్షమున కక్తి స్థాపితమైనది.

క్రమక్రమముగ ఆర్యానార్యసంస్కృతము సంప్రదానమై
సంస్కృతం ధర్మమును విద్యయు నొకరి దొకరు సరస్వరము వినిమయ
మొనర్చుకొనుచుండిరి. ఆ సమయమున రామచంద్రుని గాథలు
ప్రతిముఖమునుండి పూపాంతరములతో భావాంతరములతో
వృద్ధిజెందుచుండెను.

దేశప్రచలితములైన చరిత్రగాథల మహాకావ్యముగ నల్లిన
మహాకవి, యీ యనార్యవేకరణవ్యాపారమున కందు ప్రాధా
న్యము నీయక మహాస్ఫురితముయొక్క సంప్రదానాదర్శమునే
యందు సుప్రసిద్ధముగ నభివర్ణించెను. ఆయన యట్లానర్చె ననుట
కంటె, రామచంద్రుని పూజ్యస్మృతి క్రమక్రమముగ కాలాంతర
ములను అవస్థాంతరములను అనుసరించి సామాన్యల కాయనపట్ల
భక్తిప్రవృత్తికి హేతువయ్యె ననుట యక్తముగ నుండును. కవి
తన ప్రతిభాప్రాగల్భ్యముచే నాని నొకచో ఘనీభూత మొనర్చి
సుస్పష్ట మొనర్చెను. అంతట సర్వసాధారణుల భక్తి చరితార్థ
మయ్యెను. కాని ఆదికవి దాని నే స్థానమున నిల్పియుండెనో లేదుపది
అది యా స్థానమునందే స్థిరముగ నిలిచియున్న దనజాలము.

ఆదికవి హిందూసమాజమునందలి గార్హస్థ్యధర్మమున
కంతకును నిదానముగ రాముని, మూర్తీభవించిన యవతార
మొనర్చి చూపియుండెను. పుత్రహాసమున, భ్రాతృహాసమున,

పతిరూపమున, మిత్రరూపమున, బ్రాహ్మణధర్మముయొక్క రక్షకుని రూపమున, తుదకు రాజు రూపమున, వాల్మీకియొక్క రాముఁడు తన లోకపూజ్యులను సప్రమాణ మొనర్చుకొనెను. అతఁడు రావణుని చంపెను. అదియు కేవలము ధర్మపక్షే సముద్ధరణమునకు. తుద కా పత్నిని త్యజించివేసెను. అదియు ప్రజారంజనముయొక్క యనురోధమున. తనసహజప్రవృత్తులను శాస్త్రబుద్ధితో కఠినముగ శాసించికొని సమాజరక్షోదర్శమును నిరూపించెను. స్థితిప్రధానమైన మన సభ్యతయం దడుగడుగున ప్రయోజనీయములగు త్యాగము, క్షమ, ఆత్మనిగ్రహము, శ్రీరాముని చరిత్రమునందు వికసించి, రామాయణము హిందూసమాజముయొక్క మహాకావ్యమై వెలసినది.

ఆదికవి రామాయణమును రచించుటలో రాముని చరిత్రమున ప్రకృత్యతీతమైన దెంతో మిశ్రీతమైనది. ఐనను ఆయన రామాయణమును మానవుని కాదర్శయోగ్య మగునట్లు చిత్రించెను. కాని ప్రకృత్యతీతమున కొకచో తావిచ్చినచో దానినిక నిరోధించి యుంచఁజాలము. అది క్రమముగ పెరిగిపోవును. ఈరీతిని క్రమముగ రామచంద్రుఁడు దేవతాపీఠము నలంకరించెను.

రామాయణముయొక్క మూలస్వరమునందే ఖేటాక పరివర్తనము ప్రవేశించినది. కృత్తివాసరామాయణమునందు దీని పరిచయమును పొందవచ్చును. రాముని దేవుఁడనినచో ఆయన సాధించిన యతిమానుషకార్యములయందలి దుస్సాధతకు ప్రాముఖ్యమే మిగులదు. అందువలన శ్రీరాముని చరిత్రమును

మహాత్మ్యపూర్ణ మొనర్చుటలో యా కార్యముల వర్జనయు నిక యథేష్టము కాదు. ఆపని జే భావమువృద్ధ్యా చూచినచో దేవదరితము మానవ్రతికి ప్రీతికరమగునో, కావ్యమునం దా ఘానమే ప్రబలమై నిలుచును.

ఆ భావము భక్తవాత్సల్యము. కృత్తివాసుని రాముడు భక్తవత్సలుడైన రాముడు. అత డభములైన పాపుల నెల్లర నుద్ధరించును. ఆయన గుహక నివాసుని మిత్రునిగ నాలింగిన మొనర్చుకొనును. అరణ్యమునందలి పశువులను, వానరములను ఆయన ప్రేమతో ధన్య మొనర్చును. భక్తుడైన హనుమంతుని జీవితమును భక్తితో నార్చి మొనర్చి సార్థక మొనర్చెను. విభీషణు డాయన భక్తుడు. రావణుడును శత్రుభావమున నాతని చేతిలో వినాశము నొంది యుద్ధరింపఁబడెను. ఈ రామాయణము నందు భక్తిలీలయే యధికముగ గోచరించును.

భారతవర్షమున నొకానొక కాలమున నిట్టి తరంగ మొకటి పై కెగసినది. ఈశ్వరునిపై నధికారము కేవలము జ్ఞాను లకుమాత్రమే కాదు. ఆయనను పొందుట కెట్టి మంత్రతంత్రము లును, విశేషవిధులును అగత్యములు కావు. కేవలము సరళమైన భక్తిద్వారముననే పామరులైన చండాలురునైతము భగవానుని పొందఁజాలుదురు. ఈ విషయము హఠాత్తుగ నొకానొక నూతనావిష్కారమునలె వచ్చి భారతవర్షమునందలి జనసామాన్యముయొక్క దుస్సహమైన హీనతాభావమును విమోచన మొనర్చిచేసెను. ఆ మహానందము దేశవ్యాప్తమై యెసఁగిచప్పుడు

ప్రాదుర్భవించిన సాహిత్యము సామాన్యమానవులకుఁ జెందిన గౌరవపూర్ణమైన సాహిత్యము. కాలకేతువు, ధనపతి, చాంచ్ సదాగర్ మొదలైన సాధారణజనులే దానికి నాయకులు. బ్రాహ్మణులు కారు, క్షత్రియులును కారు; మానవంతులును, జ్ఞానులును, సాధకులును గారు. సమాజమునందు నీచస్థానమున పడి యున్నవారికి సైతము దేవుఁడు దేవుఁడే యను విషయము నీ సాహిత్యము ప్రచార మొనర్చుచుండెను. కృత్తివాసరామాయణమునందును ఈ భావమే కాననగును. భగవానుఁడు శాస్త్రజ్ఞానవిహీనులకును, అనాచారపరులైన వానరులకు సైతము మిత్రుఁడే. ఉడుతయొక్క యతిసామాన్యమైన సేవకూడ ఆయన కగ్రాహ్యము కాదు. పాపిష్టులగు రాక్షసులను సైతము యథోచితశాస్త్రద్వారా పరాభూత మొనర్చి ఆయన యుద్ధరించును. ఈ భావములే కృత్తివాసునియందు ప్రబలములై భారతవర్షమున రామాయణకథాధారను గంగానదికి శాఖయైన భాగీరథి నల వేటొక విశేషవధమునఁ బ్రవర్తించుచున్నది.

రామాయణగాథయం దత్యంతాధునికమైన ధార మేఘనాథవధయందు వ్యక్తమగుచున్నది. ఈ కావ్య మా పురాతనగాథ నవలంబించియు వాల్మీకికృత్తివాసులనుండి యొకానొక విభిన్నమైన ప్రకృతిని ధరించినది.

మనము తలచుగ నాంగ్లభాషాభ్యసనప్రభావితములమై రచించినది విశుద్ధముకా దందుము. అందుకే దీనికి దేశీయసాహిత్యమునందు గణ్యత లే దనవలయును. ఏ వస్తువు స్థాయిత్వ

లాభము నందినదో, దేనికెంత నెట్టి పరివర్తనమునకు సంభావ్యతయే లేదో, దానినే విశుద్ధవస్తువుగ స్వీకరించవలసియున్నదో నెక సడనప్రకృతియం దట్టి వస్తు వెచ్చటను కానరాదు.

మానవసమాజమునందు భావముతో భావము మిళితమగును. ఆ మేళనమునందు నూత్ననూత్నమైన వైచిత్ర్యము కృష్టసృష్టి జరుగుచుండును. భారతవర్షమునది దిట్టి సమ్మిళన మెంత ఘటించినదో, మన స్సన్ని పరివర్తనములమధ్యనుండి ప్రవహించినదో దాని కేమైన నంత మున్నదా? కొలఁదికాలముక్రిందటనే ముసల్మానులు మన దేశమున రాజసింహాసనము నధిష్ఠించి యున్నప్పుడు వారు మన మనస్సులను స్పృశించలేదా? వారి సెమెంటిక్ భావములతో హిందూభావముల కేదో సమ్మిశ్రణము పొసగలేదా? మన కీల్పసాహిత్యములు, వేషభూషణులు, రాగరాగిణులు, ధర్మకర్మలయందు ముసల్మానుల సామగ్రి కలిసిపోయినది. మనస్సునకు మనస్సుతో నిట్టి మిళనము కాకుండ నుండఁజాలదు. అట్లే మన సంస్కృతియు వారిని ప్రభావాన్నితుల నొనర్చకపోలేదు.

యూరోపునుండి యొక భావప్రవాహము వచ్చినది. స్వభావతః అది మన మనస్సుల కాఘాత మిచ్చుచున్నది. ఇట్టి ఘాతప్రతిఘాతములవలన మన చిత్తము జాగరితమగుచు నచ్చినది. ఈ విషయమును స్వీకరించమేని స్వీయచిత్తనృత్తియెడల నన్యాయాపవాద మొనర్చుటవంటి దగును. ఇట్టి భావసమ్మిళనమున నొక వ్యాపార ముత్పన్న మగుచున్నది. కొలఁదికాలమైన

తదుపరి దాని మూర్తిని స్పష్టముగ చూడనగు సమయ మానన్న మగును.

యూరోపునుండి వచ్చిన నూతనభావసంఘాతము మన హృదయమునకు చైతన్యము నొసంగినది. ఈ మాట యథార్థమగునేని మనము విశుద్ధముగ నుండుటకు వేయివిధముల యత్నింతుముగాక, మన సాహిత్య మే యింతయో నూతనమూర్తిని ధరించి యీ సత్యమును ప్రకాశింపజేయకుండజాలదు. సరిగనదే వస్తువుయొక్క పునరావృత్తి యెంతమాత్రమును కాజాలదు. అట్లగుచో నిక సాహిత్యము మిథ్య యనియు కృత్రిమమైన దనియు ననవలసి వచ్చును.

మేఘనాథవధ కావ్యమునందు కేవలము ఛందోబంధమునను, రచనాప్రణాళికయందును మాత్రము కాక దానియందలి భావరసములయం దొక యపూర్వపరివర్తనమును దర్శింపనగును. ఈ పరివర్తన మాతృవిస్మృతి కాదు. దీనియం దొక విద్రోహమున్నది. కవి పద్యమునందలి ఛందోశృంఖలములను భంగించెను. రామాయణముసంబంధముగ నెంతోకాలమునుండి మన మానసములందు ప్రతిబింబిత మగుచువచ్చిన సంక్లిష్టభావశాసనమును స్పృహపూర్వకముగ భంగించివేసెను. ఈ కావ్యమున రామలక్ష్మణులకంటె నింద్రజిద్రావణులు గొప్పవారుగ చిత్రింపబడినారు. ఏది యెంతవఱకు మంచిదో చెడ్డదో, యా ధర్మము నతిసూక్ష్మ భావమున తూచి నడచుకొనుచుండు ధర్మభీరుని యాత్మత్యాగము ధైర్యము, ఆత్మనిగ్రహము, ఆధునికవిహృదయము నాకర్షింపఁ

బాలకీహోయెను. ఆయన స్వతిఃస్ఫూర్తమైన శక్తి యందలి ప్రచండ
 లీలయం దానందమును వర్ణించినాడు. ఈ శక్తికి నలుదెసలను
 ప్రభాతైశ్వర్యము. దీని హర్మ్యభరము కేఘనము నడ్డి నిలిచి
 నది. దీని రథరథికాశ్వగజములతో స్పృహ కంటించిపోయినది.
 ఇది స్పృహద్వారమున దేవతల చభీభూత మొనర్చి ఇంద్రాగ్ని
 వాయువులను దాసత్వమున నియక్త మొనర్చుకొనినది. దేని
 నభిలషించునో దానికొఱకు శస్త్రాస్త్రములను సైరము మన్నిం
 చుట కిది సమ్యక్తించదు. ఇంతికాలము సమకూర్చుకొనిన యుధ
 భేదీయైన యైశ్వర్యము నలుదెసలందును విజేగి విజేగి పడిపోయి
 ధూళిధూసరిత మగుచున్నది. ప్రవాసియగు రాఘవునితో యుద్ధ
 మునందు ప్రాణాధికప్రియులైన పుత్రపౌత్ర, ఆత్మీయస్వనను లంద
 తొక్కకొక్కరే మరణించుచున్నారు. వారి జనయిత్రులును
 ధిక్కార మొనర్చుచు నేడ్చుచున్నారు. ఐనను ఏ దృఢశక్తి
 భయంకరమైన సర్వనాశమునం దుపవిష్టయైకూడ నే విధము
 నను అపజయమును స్వీకరించుట లేదో, కవి ఆ ధర్మవిద్రోహి
 యైన మహాదంధముయొక్క పరాభవమును సముద్రతీరమునందలి
 శ్మశానభూమియందు దీర్ఘనిశ్వాస మొనర్చి కావ్యోపసంహార
 మొనర్చెను. ఏ శక్తి యతిజాగ్రత్తితో సమస్తమును మన్నించి
 నడచునో దాని మనస్సునందవచ్చును ప్రకటించి, యే శక్తి స్పృహ
 భరమున దేనిని మన్నించ నెంచదో పరిత్యాగకాలమున కావ్య
 లక్ష్మీ తన యశ్రుసిక్తహారమును దాని కంతసేమయందే ధరింపః
 జేసెను.

యూరోపీయశక్తి దాని విచిత్రప్రహరణమునను, అపూర్వైశ్వర్యమునను పార్థివమైన మహిమయొక్క శిఖరముపై నిలిచి నేడు మన సమ్ముఖమున నావిర్భూతమైనది. దాని విద్యుత్తచితవ్రజము మన నతమస్తకములపైనుండి యవిచ్ఛిన్నమైన గర్జన మొనర్చుచు వెడలిపోయినది. ఈ శక్తినిగూర్చిన స్తవగానముతో నాధునికకాలమునందలి రామాయణకథ కొకానొక నూతననిర్మితి దాని యంతరాంతరమున శ్రుతి కలుపుకొన్నది. ఇది యేమైన వ్యక్తివిశేషమైన కల్పనచే నైనదా? దేశము నాక్రమించి దీని యత్నము నడచినది. దుర్బలాభిమానవశమున దీనిని మనము స్వీకరింప మని చెప్పినను, అడుగడుగున దీనిని స్వీకరింపక తీరుటలేదు. అందుచే రామాయణగాన మొనర్పబోయికూడ దీని స్వరమును మన మపసరింపజాలకున్నాము.

రామాయణము నవలంబముగ నే నీ విషయమును చూపించుటకు యత్నించితిని. మానవసాహిత్యమునం దొకానొక భావసృష్టి జరుగుచున్నది. దాని స్థితిగతుల ఔత్త్ర మతివిశాలమైనది. అది చూచుట కాకస్మికము. ఈ చైత్రమాసమున నింత ఘనమైన వృష్టి పడినది. అదియు నాకస్మిక మనియే తోచును. కాని సుదూరపశ్చిమమునుండి కారణపరంపరద్వారా వాహితమగుచు నొకచో విశేషముగ, వేటొకచో నిర్విశేషముగ, ఆ వృష్టి మన ఔత్త్రము నభిషిక్త మొనర్చివేసినది.

భావప్రవాహము నట్లే ప్రవహించుచు వచ్చుచున్నది. అది చిన్నవియు పెద్దవియునైన యెన్ని కారణముల మూలమున

ఖండమునుండి యఖండమునకును, అఖండమునుండి శరణాభిన్న మగుచు నెన్ని రూపాంతరములుగ ప్రసారిత మగుచున్నది! సమ్మితమానవుల విపులమానసము, మనస్సునందలి నిగూఢమును, సమోఘమునునైన నియమములందు కేవలము తన్నుతాను ప్రకాశింపఁజేసికొని, అపురూపమానసస్పృష్టిని సమస్తవృత్తియందును వ్యాపృత మొనర్చుచున్నది. దానియందు రసములు! ఎన్ని రూపములు! ఎంత విచిత్రగతి!

రచయితను మన మత్యంతసమీపమున ప్రత్యక్షముగ చూచినప్పుడు రచనాసంబంధముమాత్రమే మనయెడల ప్రబలమై కనుపట్టును. అప్పు డింక మనము గంగోత్రియే గంగను సృష్టించినదని భావించుము. ఇందువలన జగత్తునందలి కావ్యరచయిత లందరెవరో, వారి చరిత్ర లెట్టివో తెలియదు. కావ్యము లన్నియు వాని కవియే సృష్టింపఁబడుచు వచ్చినవి. ఇనను వేని సూత్ర మవిచ్చినమై నిల్చిపోయినదో యా కావ్యము లన్నిటి దృష్టాంతమునుండి నేను భావస్పృష్టియొక్క విపులమైన స్వభావమువైపునకు మీ మనస్సుల నాకర్షింప యత్నించితిని.

సాహిత్యతత్వము

ఉపనిషత్తు బ్రహ్మస్వరూపమును మూడు విధములుగ చెప్పినది - సత్యమ్, జ్ఞానమ్, అనంతమ్. చిరంతనమైన యీ మూడు స్వరూపముల నాశ్రయించుకొని మానవాత్మకును నిశ్చయముగ మూడురూపము లున్నవి. వానియం 'దొకటి మేము న్నాము' వేటొకటి 'మేమెఱుఁగుదుము' ఇంకొకటి 'మేము వ్యక్తి మొనర్తుము' అను నవి. అంగ్లమున దీనినే చెప్పువలె ననిన I am, I Know, I Express, అనవలసి యుండును. మానవుని ఓవి మూడు దిక్కులు. ఈ మూటితోనే యొక యఖండసత్యము. సత్యముయొక్క యీ మూడు భావములు నానాకార్యములందును ప్రవర్తనలందును నిరతము మనల నుద్యతుల నొనర్చుచుండును. జీవించవలసి యుండును గనుక అన్నము కావలెను, నస్త్రములు కావలెను, వాసస్థానము కావలయును, స్వాస్థ్యము కావలయును. దీనిని పురస్కరించుకొనియే అతని నానావిధములైన సంగ్రహరక్షణములును ఘటనాకార్యములును. 'నే నున్నాను' అను సత్యమునకు సంబంధించిన యీ భావ మతనిని నానాకార్యముల నొనర్చునట్లు చేయును. దీనితోనే 'నే నెఱుఁగుదును' అన్నది కలిసియున్నది. దీనియొక్క జ్ఞప్తికూడ తక్కువది కాదు. మానవునికి తెలిసికొనుటయందలి యత్న మతివిఫల మైనది. తాను కేవలము పెరిగిపోవుచున్నాఁ డను దాని విలువను ముని కెంతటిదో చెప్పఁజాలము. దీనితోపాటు మానవసత్యము

చందు వేళోక' చిక్కుచుంది. 'నేను ప్రకాశ మొనర్తును' అను నది. 'నే నున్నాను' - అనునది బ్రహ్మముయొక్క సత్యస్వరూపమునందంతర్గతము. 'నే నెఱుంగుదును' - అనునది బ్రహ్మముయొక్క జ్ఞానస్వరూపాంతర్గతము. 'నేను ప్రకాశ మొనర్తును' - అనునది బ్రహ్మముయొక్క యనంతస్వరూపాంతర్గతము.

నే నున్నా నను సత్యమును రక్షించుకొనుట యెట్లు మానవుని కాత్మరక్షయో, 'నే నెఱుంగుదు' నను సత్యమును రక్షించుకొనుటయు నట్లే మానవుని కాత్మరక్ష. ఎందుచే నన, మానవుని స్వరూపమే జ్ఞానస్వరూపము గనుక. మానవుడు కేవలము తెలిసికొనును. దేనినుండి? దేనిని భజించుటవ్వారా తనకు పుట్టి కలుగును? ఇట్టివి కావు. అతడు జ్ఞానస్వరూపి యగుటచే నీవా రాత్రము లేడతెగకుండ జ్ఞాన యొనర్చునలసి యుండును. ఈ గోళములో నున్న చిహ్నము లన్నియు నేమి? ఇట్టి జ్ఞానలో తన దై నందిన జీవనయాత్రలో మిక్కిలి బాధపడవలసికూడ రావచ్చును. అందువలన మానవుడు జ్ఞానవిజ్ఞానములను తన జ్ఞానమయప్రకృతితో సంగత మొనర్చి తెలిసికొనుటయే సరియైన తెలిసికొనుట. తన ప్రాణమయప్రకృతితో యుక్త మొనర్చి తెలిసికొనుట సరిగా తెలిసికొనుట కానేరదు.

నే నున్నాను, నేను జీవింపవలసియున్నది, యీ విషయ సంకీర్ణ వలయమున నాబద్ధమై యున్నప్పుడు శరీరరక్షయు, వంశ రక్షయూ మన అహమునుమాత్రమే కేవలము పెనవేసికొని యుండును. కాని యే పరిమాణమునందు మానవుడు, యితరులు

జీవించుటయందే నా జీవన మున్నదని చెప్పజాలునో, ఏ పరిమాణమునం దతఁడు స్వీయజీవనమునం దనంతుని పరిచయము నిచ్చునో, ఆ పరిమాణమునందే అతనిలో 'నే నున్నాను' మఱియు 'ఇతరు లందఱు నున్నారు' అను నీ వ్యవధాన మంతరించును. ఈ యన్యులతోనైన యైక్యబోధముద్వారా ఏ మహాత్మ్యము ఘటించునో యదియే యాత్మైశ్వర్యము. ఆ మిశనప్రేరణముననే మానవుఁడు తన్నుతాను నానాప్రకారములుగ ప్రకాశ మొనర్చుకొనుచుండును. ఎచ్చట మానవుఁ డేకాంతుఁడో అచ్చట నతనికి ప్రకాశము లేదు. బ్రతికియుండుటయందలి నిరవధికతను అనగా 'తానుండుట యితరుల యుండుటలో'— అను నీ యనుభూతిని మానవుఁడు తనదైన వ్యక్తిగతత్తుద్రదైన నికవ్యవహారమునందు ప్రచ్ఛన్నముగ నుంచుకొనఁజాలఁడు. అప్పు డా మహాజీవనము యొక్క ప్రయోజనసాధనోద్దేశమున నానావిధమైన సేవలో, త్యాగములో, నాతఁడు ప్రవృత్తుఁ డగును. ఆ మహాజీవనానందమును, ఆవేగమును అతఁడు నానాసాహిత్యములందును, స్థాపత్య మూర్తులందును, చిత్రములందును, గానములందును ప్రకాశ మొనర్చుచుండును.

కేవలము తనంతట తా నేకాంతమున బ్రతుకుట యను వ్యాపారమునందును జ్ఞానమునకు ప్రయోజన మున్నది. కాని యా జ్ఞానమునందు దీప్తి లేదు. జ్ఞానరాజ్యమున నెచ్చట యనంతుని ప్రేరణ యున్నదో యచ్చట మానవుని కీక్షణలో నొక యుద్యోగము, ఎన్ని పాఠశాలలు, ఎన్ని విశ్వవిద్యాలయములు,

ఎన్ని వీక్షణలు, ఎన్ని సదీక్షణలు, ఎన్ని యోచిషార్థములు, ఎన్ని యుద్భావనలు ! అచ్చట మానవజ్ఞానము సర్వజనమును, సర్వకాలీనమునై మానవాత్మకుఁ సర్వత్ర ప్రకాశాభికారమును పోషించును. ఈ యభికారముయొక్క విస్తృతమైన ప్రయత్నము విజ్ఞానమునందు, దర్శనమునందు విస్తృత మగుచుండును. కాని, అతని విరోధమైన యానందరసము నానారచనలందును సాహిత్యమునందును, కళయందును ప్రకాశితమగును.

ఎట్లు, పశువులవలెనే మానవునికిని తాను జీవించుచుండుటకై న యిచ్చ ప్రబలమో, పశువులవలెనే మానవునికిని ప్రయోజనీయవిషయములందు కౌతూహలము సర్వదా జాగరితమో, అట్లే మానవునియందు పశువులలో లేని వేటొకవిషయ మున్నది. అది క్రమాగతముగ నతనిని కేవలము ప్రాణధారణవలయమునుండి బయటికి తీసికొనిపోవును. ఇచ్చటనే ప్రకాశతత్త్వ మున్నది.

ప్రకాశ మొకానొక యైశ్వర్యవిషయము. మానవుఁ డెచ్చట దీనుఁడో యచ్చట ప్రకాశము లేదు. అచ్చట నాతఁ డేది తెచ్చునో యదియే తినును. దేనిని స్వయముగనే సంపూర్ణముగ శోషణమొనర్చి తీసికొని నిశ్శేష మొనర్పఁజాలమో దానినుండియే కదా ప్రకాశము ! ఇనుము వేడి యెక్కి యంతవఱకు దీప్తిమంత మగు తాపమును జెందదో యంతవఱకు దానికి ప్రకాశము లేదు. వెలుగు తాపమున కైశ్వర్యము. మానవుని యే సకలభావములును స్వకీయప్రయోజనమునందే భుక్తములు కాకుండునో, వేని ప్రాచుర్యమును తనయందే తాను నిలుపుకొనఁజాలఁడో, ఏది

స్వభావముగనే దీప్యమానమో, దానిద్వారానే మానవునియొక్క ప్రకాశోత్పవము.

ధనమునం దీ ప్రకాశ మెచ్చట నున్నది? ఎచ్చట అది నా స్వీయప్రయోజనమునమాత్రమే యుత్తీర్ణమైపోవునో, ఎచ్చట అది నా పేటికయందే ప్రచ్ఛన్నమైయుండునో, ఎచ్చట దాని రక్షిచేత నా మట్టిపుట్టువునందలి మలినాంశము సంపూర్ణముగ శోషింపఁజేయబడుట లేదో, అచ్చటనే దానిలో అనంతనియొక్క యావిర్భావము. ఈ అనంతమే నానారూపముల ప్రకాశమానము. ఆ ప్రకాశముయొక్క ప్రకృతియే మన మందఱము మానవీయమై నపుడు 'ఇది నాదే' నని చెప్పుజాలినదై యుండును. అది యెప్పు డనంతమును స్వీకరించునో అప్పుడే యది యెవరో యొక విశిష్ట వ్యక్తియొక్క భోగమునకైన మలినసంబంధమునుండి ముక్త మగును. అనంతముయొక్క స్రసాదమునుండి వంచితమైన యా వ్యక్తిమాత్రభోగ్యమైన ధనము యొక్క బర్భరతయందు వసుం ధర పీడింపఁబడును. దైన్యభారమును మించిన భారము లేదు. ధనము దైన్యమునకు వాహన మైనప్పుడు దాని చక్రతలమున నెందఱు మానవులు ధూఢధూసరితులై పోరు? ఆ దైన్యము యొక్క నాశమే ప్రతాపము, అది వెలుగు కాదు. కేవలము దాహము - అది యెసరిదో కేవలము వారిదే. ఇందుచే దాని ననుభవింపవచ్చును, స్వీకరింప వలనుపడదు. నిఖిలముయొక్క స్వీకార మొనర్చుటనే ప్రకాశ మందురు.

ఈ స్రతాపముయొక్క రక్తసంతాపముచిహ్నము ప్రకృతి తన శ్యామలమృత ధారచే ప్రతాపముచెప్పుచున్నది. పుష్పములు సృష్ట్యంతఃపురమునుండి నాందర్యపు పల్లెరములను మోసికొనినచ్చి ప్రతాపకలుషితముచిహ్నమునూహమును బజ్జలో కేనలము మూసివైచుచు వెడలిపోయినవి. అవి తెలియజేయున దేమన 'మేము చిన్నవారము, మేము కోమలమైనవారము. కాని మేము చిరకాలమునకుఁ జెందినవారము. ఎందువలనన నర్జునును మమ్ములను వరించి గ్రహించినారు.' ఇత నే యుద్యత ముష్టిబిగ్గిరికాతాతైన తాతినతికి రన కోట సభభేది యొకర్చి మించినదో, అది యేమియు కాదు. ఎందుచేత నన వాని నది కాక ఒరు లెవ్వరును స్వీకరించరు. మాధవీ వితానమునందలి సుందరియొక్క ఛాయయేని దానికంటె సత్య మైనది.

ఇదుగో తాజ్ మహల్. ఇట్టి తాజ్ మహల్ కు హేతువు షాజహాన్ హృదయమునందలి ప్రేమ. అతని వేదనయొక్క యానంద మనంతమును సృష్టించెను. అతని సింహాసనము నాతఁ డే మహలునందైన నుంచనిమ్ము, అతఁడు తన తాజ్ మహల్ ను తనలోనుండి ముక్త మొకర్చి యొసఁగిపోయినాడు. దాని కింక స్వపరభేదము లేదు. అది యనంతముని వేదిక. షాజహానుని స్రతాపము దన్యువృత్తి నవలంబించినప్పు డతని దోపిడిధన మెంత ప్రభూ తమైన కావచ్చును. దానితో తన పల్లెరముయొక్క యుదరము కూడ నిండదు. అందుచే డుభయో నంధకారమధ్యమునఁ బ్రవేశించి లుప్తమైపోవును. ఇత పరిపూర్ణోపలబ్ధి యాతని చిత్తమున

నావిర్భూతమగు చోట నాతఁడా దైవవాణిని, స్వీయకోశాగారమున, స్వకీయమైన విపుల సామ్రాజ్యమునం దెచ్చటను పట్టి యుంచఁ జాలక పోయెను. సర్వజనులయొక్కయు నిత్యకాలము యొక్కయు హస్తములందు దానిని సమర్పించుట కాక వేఱుగతి లేకపోయెను. దీనినే ప్రకాశ మందురు. మనము సమస్తమైన మంగళానుష్ఠానములందును 'ఓం' - అను మంత్రమును గ్రహింతుము. తాజ్ మహల్ ఆ నిత్యోచ్చారితమైన 'ఓం' - వంటిది. సర్వేశ్వరుని యా గ్రహణమంత్రము మూర్తిమంతమైనది. పాజహాను సింహాసమునమునం దా మంత్రము పఠింపఁబడ లేదు. ఒక కాలమున దాని కెంతటి శక్తియైన నుండుగాక, నే డది యభావమై ఎచ్చట జారిపోయినదో! అట్లే యనేకులైన ప్రఖ్యాతనాముల యొక్క యభావసమూహము నేడు దంభభరమున విలు ప్తమైపోయినది. వారి శతఘ్ని కాగర్జనములతో, బంధితులైనవారి శృంఖలార్కుంకృతకలరవములతో కర్ణములు బధిరములైపోయినవి. కాని వారు మాయాస్వరూపులు. వారు స్వీయమృత్యునై వేద్యములను తీసికొని కాళరాత్రి పారావారముయొక్క కాళీ ఘట్టమున నందఱును యాత్ర కేగినారు. కాని యా పాజహాన్ కుమార్తె జహానారాయొక్క యొకానొక దుఃఖిగానము? దానిని పురస్కరించుకొనియే నే ననినది 'ఓం' - అని.

అయిన, మనము దాన మొనర్తు మనుకొని సంతనే దానము చేయగలమా? 'తుభ్య మహమ్ సంప్రదదే' అనినంత మాత్రముననే పరము మనకు కరతలామలక మగునా? నిత్య

కాలమును, నిఖిలవిశ్వమును ఈ మాటనే చెప్పును. 'యదేతత్ పృథగ్' మమ, దానితో నీ సప్రపంచముయొక్క మిగత ముండవలయును. నీ యంత మేది యొనంగునో దానినే నేను తీసికొన్నజాలుదును. ఆయన మేఘమాలను గ్రహించినాడు. అది యుజ్జయినియొక్క విశేషసంపత్తి కాదు. నాటి, విక్రమా దిత్తుని కావలివారు పహారా యిచ్చి యాయన యంతఃపురము నందలి హంసపదికల మహాలునందు దానిని బంధించియుంచ జాలక పోయిరి. అది క్రీస్తు శతాబ్దమునకు ఐదువందల వర్సరము లకు పూర్వమున రచింపఁబడినదా, పరముననా? అను విషయ మున పండితులు జుట్టు జుట్టు పట్టుకొందురుగాక! దాని దేహము నందు సకలమైన తారీఖుల ముద్ర లున్నవి. అది ప్రాతీరమున రచింపఁబడినదా, గంగాతీరముననా? అను విషయమును పండి తులు తర్కించిన తర్కింతురుగాక! దాని మందాక్రాంత వృత్తములందు పూర్వవాహినీ, సప్తమవాహినీ, సకలనదీరదముల యొక్క కలధ్వని ముఖరిత మగుచున్నది. వేటొక పక్షమున, అనుప్రసన్నతాస్ఫులింగవర్షణమున సభాస్థారులైన వేనవేల జను లను ముగ్ధ మొనర్చివేసిన, పాంచాలులు [నంగదేశకావ్యప్రక్రియ] ఎన్నో యున్నవి. వానియందలి విశుద్ధమైన స్వదేశీయతయందు మన మెంత యుత్తేజతుల మగుదుమో కామో యటించుడు. ఆ పాంచాలుల సంబంధమైన దేశకాలములు సునిర్దిష్టములు; కాని సర్వదేశమును, సర్వకాలమును వానిని వర్జించుటచలన అవి కలీనులయం దనూభయువతులవలె వృక్షకులగౌరవమును కదలీ

వృక్షసమీపమున సమర్పణ మొనర్చి నిస్సంతానలై వెడలి పోయినవి.

ఉపనిష తైచ్చట బ్రహ్మవిషయమున 'అనంతమ్'- అని చెప్పినదో, అచ్చట నాయన ప్రకాశమునుగూర్చి యేమి చెప్పినది? 'ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి'- అని చెప్పినది. ఇచ్చట మనకుఁ గావలసిన యసలు విషయ మున్నది. ప్రపంచ మొక కారాగార మగుచో కావలివా ఁందఱును కలసి రాజ దండముయొక్క యధికారముతో మనలను దానినుండి విచలితులను చేయఁజాలకపోయి యుందురు. మనము హఠాత్తా మొనర్చి కూర్చుండిపోయెడివారము. 'మా కాహారపానీయములు లే'వని చెప్పెడివారము. కాని నేను స్వప్నముగ దర్శించున దేమన కేవలము మనము దానిని కోరుటమాత్రమే లేదు.

పలుమారులు మన హృదయము ముగ్ధ మగుచున్నది. దీని కేమి యవసర ముండెను? టిటాఘర్ నండలి జ్యూట్ మిల్లులందు కూలీలు అవిరతశ్రమ యొనర్చి చనిపోవుచున్నారు. వారికి కూలి లభించును. కాని వారి హృదయములకొఱ కెవరును తల చించుకొనుట లేదు. అందుచే యంత్రము బాగుగనే నడచుచున్నది. లక్షలాది లాభము నార్జించు మిల్లుల యజమానులు కూలీల పిండివంటలకై యొక పైసాయైన యపవ్యయ మొనర్చును. కాని జగత్తునందు కాననగుచున్న దేమన మనోరంజకవిషయములకొఱ కెంతో వెచ్చింపఁబడుచున్నది! అనన్త సీ జగత్తు కేవలము బోపదేవుని ముగ్ధబోధ వంటి వ్యాకరణము

కాదు, ఇది యొక కావ్యము. అనగా వ్యాకరణము దానినలె వెనుకనే యుండిపోయినది. రసలక్ష్మి ముందే నడచుచున్నది. జగత్తుయొక్క ప్రకాశమధ్యమున దండించునారి దండముమూల్రమే యున్నదా? లేక కవియొక్క దూనందముకూడ నున్నదా?

ఈ సూర్యోదయ-స్తమయములు, దూకాశమునుండి భూవిపర్యంతము గల సౌందర్యప్లావనము, వీరిలో నేదో దురధి కారము, పహారా నిచ్చువారి చిహ్నములును కనబడుట లేదే! అకలియం దొక జులు మున్నమాట సత్యమే, కాని యది స్పష్టముగ 'లేదు' అను ముద్రగల యొక వస్తువు. తుద తీర్పుకొనుట యను సఫలతయందు రసన దేనిని సరసముగ నాతురతతో నాత్మీయముగ నభ్యర్థించునో యదికూడ స్పష్టముగనే కనబడుచున్నది. అయిన దేనిని సమ్ముఖమున దర్శించుట, దేనిని పరోక్షమున దర్శించుట? వ్యాకరణమునా? లేక కావ్యమునా? పాక శాలనా? భోజనముకొఱకై నా నిమంత్రణమునా? గృహయజమానియొక్క యిచ్చ యెచ్చట ప్రకాశ మగును? ఎచ్చట నిమంత్రణపత్రమును చేత నుంచుకొని తలపై ఛత్రముతో నడిచినచ్చినామో అచ్చటనా? లేక నా కాసనము వేయబడిన తావుననా? సృష్టి యనినను సర్జన మనినను నొకటే. ఆయన తన్ను తాను సంపూర్ణముగ సర్జన మొనర్చుకొనినాడు. విలరణ మొనర్చుకొనినాడు, కనుకనే మన ప్రాణములను చుట్టుకొని యున్నాడు- కనుకనే మన హృదయము 'అహా! బ్రతికనాము'- అనును.

శక్లపక్షమునందు సంధ్యాకాలమున నాకాశము జ్యోత్స్నామయమై యున్నది. సంఘసమావేశములో తర్క-వితర్కములు జరుగుచున్నప్పు డీ విషయమును ముఖచిహ్నముగా, కాని తరువాత రాత్రి పదిగంటలవేళ మైదానముముందుగా నింటికి తిరిగిపోవు సమయమున వ్యగ్రమైన యాలోచనలు లేనప్పుడు మనఃప్రాంగణమున ప్రవేశించి నిలిచిన ప్రకాశమును దర్శించినప్పు డేమందును? 'ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి' యందును. ఆ యే 'యత్' కలదో, ఆనందరూపమున అది ఎవరి ప్రకాశమో ఆ పదార్థ మేది? అది శక్తి పదార్థమా?

వంటయింటియందు శక్తియొక్క ప్రకాశము ప్రచ్ఛన్నముగ నున్నది. కాని భోజనపాత్రయం దది శక్తిప్రకాశమా? మొగలు సమ్రాట్ శక్తిని ప్రకాశింపజేయ నెంచినాడు. ఆ విపులమైన దారునిర్మాణమునా మనము ప్రకాశ మనునది? దాని మూర్తి యెచ్చట? ఔరంగజేబ్ యొక్క యాధునికానతారము లెందలో రక్తరేఖయందు శక్తిని ప్రకాశింపజేయుటకు విపుల ప్రయత్న మొనర్చియున్నారు. కాని యెవడు 'ఆవిః', ఎవడు ప్రకాశస్వరూపియో, ఆనందరూపమున నెవ్వడు వ్యక్త మగుచున్నాడో అతడా రక్తరేఖపై రబ్బరుతో తుడుచుట కిప్పుడే యారంభించినాడు. ఇత నతని యాలోకరశ్మి యను సమ్మార్జని వారి ప్రయత్నము లను కనవుపై నిశ్చయముగ పడుట కారంభించినది. కేవల మాయన యానందమే కద, మఱి యాయన ప్రకాశము?

ఈ ప్రకాశము నాశ్చర్య మొనర్చి ఆయన శక్తినే ఆయన సమ్మతమున నుంచినచో ఆయనను మన్నించుటవంటి ఆవమానము మన మింకేమి చేయగలము ? నేను జపాను వెళ్ళి నప్పుడు ఓడలో నుండగా తుపాను వచ్చినది. నేను మీఁద కూర్చుండియుంటిని. నన్ను ముంచి చుట్టుట పవనముయొక్క నామాన్యమైన యుచ్చాస్వసము చాలును. కాని కాలసముద్ర హృదయముపై వెట్టి తుపానుయొక్క సృత్యప్రయత్నమునందు నాలోని వెట్టిమనస్సు మాదకత నందుచుండెను. ఆ విపులమైన సమారోహముద్వారానే వెట్టివానితో వెట్టివానియొక్క పరిచయములో రహస్యాలాపము జరుగ నారంభించెను. లేనిచో మునిగి చనిపోయియే యుటను. అది యంతకంటె గొప్పవిషయమా ? రుద్రవీణావాదకుడు తన రుద్రవీణాసాగరోదకమున కేనిలతరంగతాండవముమధ్య నొండురెండు ఘూర్ణనాయువుల ద్రుతతాళములయొక్క తానమును వినిపింపజేయు చుండెను. అచ్చట చెప్పజాలినాను, 'సీవు స్వయముగ నావాదవు' అని.

అమృత పదమునకు రెండర్థము లున్నవి. ఒకటి మృత్యువు లేనివాడు, వేటొక యర్థము పరమరసము. అనంద మే రూపము ధరించినదో, అదియే రస మైనది. అమృతముకూడ నదియే రసమైనచో రసవిషయమున వునరుక్తి ఘటిల్లును. కనుకనే యిచ్చట సమృతపదమున కర్థము మృత్యుహీన మనియే చెప్ప వలసియుండును. అనగా నానంద మెచ్చట రూపము ధరించెనో యచ్చటనే యది ప్రకాశమైన మృత్యువు సతిక్రమించిన దన్న

మూలమును కాలుని భయమున్నది. కాలుని రాజత్వము నం దుండికూడ కాలునితో నెవనికి సహాయోగమో అత డెచ్చట?

ఇప్పు డింక మన విషయము. కావ్య మే ఛందమున నల్లఁ బడునో, రూపదత్తుఁ డే రూపమున దానిని రచించునో, అది యానందప్రకాశ మగుచో నది మృత్యుంజయి అనవచ్చును. ఈ 'రూపదత్తుఁడు' అనునది నేను నూతనముగ తెలిసికొనినది. ఒక ప్రాచీనలేఖనమునందు 'ఆర్టిస్ట్' అను శబ్దమునకు ప్రతి శబ్దముగ చమత్కారముగ నీ శబ్దము లభించినది.

కావ్యమునకుఁ గాని, చిత్రమునకుఁ గాని, సమాప్తియందే సమాప్తి లేదు. మేఘదూత వినఁబడినది, చిత్రమును చూచి యింటికి తిరిగి వచ్చినాము, కాని మనస్సునం దొక యవసాద మును తీసికొనిరా లేదే! గానము సమస్థాయినిఁజెంది యాగి నప్పుడు గొప్పయానందముతో తల నూపినాము. సమ అనిన ఆగుట యని యర్థము—దానియం దానంద మేల? కారణ మేమన నానందరూపము ఆగుటతో నాగదు. కాని డబ్బు పూర్తిగ నైపోయినప్పుడు, సమముగ తల నాడించి, ఆహా! బాగున్న దని చెప్పము.

గాన మాగినది. జియినను అది శూన్యమువలె సంధ కారమువలె నాగిపో లే దెందువలన? సమస్తవిశ్వవ్యాప్తముగ నున్న తత్త్వమువలెనే గానమునం దొక తత్త్వ మున్నది. అం దుకే అది యా 'ఓం' ను ఆశ్రయించుకొని నిలిచిపోవును. ఈ గానమును నేను విందును, వినకపోవుదును, దానిని ప్రత్యక్షముగ నెవరైన స్వీకరింతురు. అది అమృతస్వందినియై శాశ్వతమైనది.

ఉత్తమ గ్రంథములు

జ్ఞానం : విజ్ఞానం	ఇలిన్ & సెగాల్	రు. 6-50
జనులు : మహాజనులు	„	రు. 6-00
మానవులు : మహాధరములు	„	రు. 7-50

పై మూడు గ్రంథములున్న ధారావాహినియైన చక్కని శైలిలో తెనుగున మహాధర జగన్మోహనరావుగారిచే రచించబడినవి. సహృదయుల ప్రశంసల నందుకొన్న ఉద్ధ్రగ్రంథములు. మానవచరిత్ర, సంస్కృతి, విజ్ఞానము, తత్త్వశాస్త్రము, మతము, ధర్మము, రాజకీయములు ఒకే మూసలో కరగించి పోతపోసినట్లు మేళవింపబడినవి. మానవసంఘము యొక్క భూత వర్తమాన భవిష్యత్తులు రసస్ఫోరకముగ, ఆసక్తిజనకముగ చర్చించబడినవి. దీనిని చదువునప్పుడు శాస్త్రగ్రంథములను గాక చక్కని నవలను చదువుచున్నట్లుండును. ప్రకృతితో మానవుని సుదీర్ఘ పోరాటము, కర్మకాశలముయొక్క అభివృద్ధి ఎట్లు సాగినవో, భవిష్యత్సమాజ సుఖసాధనమెట్లో వివరించబడిన ఉత్తమ గ్రంథములు.

వి వ ర ము ల కు :

విశ్వసాహిత్యమాల - రాజమండ్రి.

మెజిస్ట్రేట్ ప్రెస్ - రాజమండ్రి.

